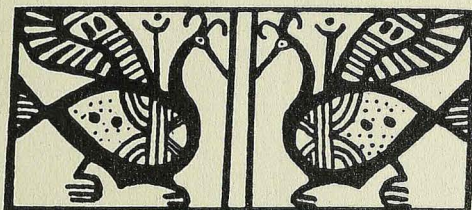

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ, ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ, Γ. Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ,
ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ, Ι. ΚΟΥΤΣΑΚΟΣ, ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΣ, CESAR
RETRESCU, E. E. CUMMINGS, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Α. ΧΡΙΣΤΟ-
ΦΙΔΗΣ, Ρ. THOMPSON, ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ, ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ, ΤΑΣΟΣ
ΠΕΤΡΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΠΟΛΥΓΝΩΤΟΣ ΒΑΓΗΣ.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ Η ΣΥΛΛΟΓΗ: ΔΩΔΕΚΑ ΣΤΙΓΜΕΣ

58-59

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομὴ £ 1,250 μίλις
Ἐτησία συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ £ 1,500 μίλις
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλις

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΡ. ΑΘΑΝΑΣΟΤΑΗ: Τὸ μαγαζί (ποίημα)	σ. 269
ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Νίκος Καζαντζάκης (μελέτημα)	270
Γ. Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Δυὸ ποιήματα	272
ΕΙΡ. ΠΑΝΑΓΗ: Ἐνα γράμμα γιὰ τὸν Γκόδφρι (ποίημα)	273
Ι. ΚΟΥΤΣΑΚΟΥ: Τί εἶναι ἡ λογοτεχνία κατὰ τὸν Σάουερ (μελέτη)	274
ΜΕΣΣΕΒΡΙΝΟΥ: Cezar Petrescu (βιογραφικὸν)	278
С. РЕТРЕСКУ: Ὁ δασκαλάκος καὶ οἱ ἀρχὲς τοῦ χωριοῦ (ἀπόσπασμα ἀπὸ μυθιστόρημα)	278
Ε. Ε. CUMMINGS (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Ἡλιοβασίλειμα (ποίημα)	283
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Τρία κείμενα τοῦ Δημ. Λιπέρτη	284
Α. ΧΡΥΣΤΟΦΙΔΗ: Ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν καὶ μερικὲς προεκτάσεις της (μελέτη)	287
Ρ. THOMPSON (μετ. Φ. Δέλφης) Δυρική ἀγάπη (ποίημα)	290
ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΥ: Πένθιμες στιγμὲς (διήγημα)	291
Τ. ΠΕΤΡΗ: Ἐνα κόκκινο τριαντάφυλλο (ποίημα)	292
Γ. ΧΡΥΣΤΟΓΙΑΝΝΗ: Πολύγνωτος Βαγῆς, ὁ Θάσιος (μελέτη)	293
ΠΟΛ. ΒΑΓΗ: Μητέρα (γλυπτὸν)	297

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Μαχαιριές στὴν ἔθνική μας ὑπόσταση, Β. Μπαγλάνη «Ἀπόπειρα αὐτάρκειας», Κ. Στεργιόπουλου «Ὁ κίνδυνος», — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Κ. Χρυσάνθη: Δώδεκα Στιγμὲς, ποιήματα).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: Δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

Πνευματική Κύπρος

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΙΟΥΛΗΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1965

ΑΡ. 58—59

ΤΟ ΜΑΓΑΖΙ

Δέν θέλω πιά εικόνες, σύννεφα, μνήμες ρημαγμένες
και κουρασμένους δίπλα μου. Θέλω ένα δρόμο
νά με πάει στην πόλη. Είμαστε μερικοί πού 'λο ρωτάμε,
ρωτάμε για τούς δρόμους και χανόμαστε σ' αυτούς,
μπλεζόμαστε σέ δάση ακούγοντας πουλιά.

Πιό πέρα ή Πόλη.

Πλήθος τά μαγαζιά μέ λιχουδιές από Μαρτίες και Φθίνες τών χειμώνων
πού καρτερούν αυτόν μέ τó δαυλό.

Βρέχει

κι' οί παρωριτες δέχονται φιλήματα
άπό πένθιμα χείλη, πού άρμόζουν στά κορίτσια
όταν τούς βρχει να τραγουδήσουν τούς λησμονημένους.

Στου μαγαζιού τó ήμίφως τó λαμπρό οικοδόμημα
του προσώπου της είχε καταρρεύσει
σέ μικρά κρύσταλλα άπό μνήμες
πού κροτάλιζαν πάνω στο τραπέζι πέφτοντας
και τί νά δεις, ύστερα άπ' αυτό;

Τί κρύβεται πίσω άπ' αυτό πού απέμεινε
ζήτησα νά μάθω. Ένας τοίχος άνάματος
μέ τρύπες άδειες πού έμπαινε τó φώς
ποιός ξέρει σέ τί διαβρωμένα βάθη.

Ένας τοίχος

πού οί πέτρες του είχαν σωριαστεί σαν όνειρά πιά
σαν μνήμες δαμασμένες. Και δέν ήθελα νά χάνω
τις πέτρες και τις ξανάβαζα όπου ειταν
γι' αυτό ποτέ—ποτέ μου δέν κοιμήθηκα.

Σ τó βάθος έπαιζε ή δαχόστρα. Ό χώρος γέμισε καπνούς
άπό καμένα αισθήματα. Ένας τσακίζονταν στην πίστα
κι' οί άλλοι έσπαζαν πιάτα και ποτηριά.
Την έβλεπα νά πέφτει σέ θούμματα μικρά
κι' ή μνήμη μου γεννούσε νήπια ωραιότητας
κι' αισθήσεις, όπου δέν μου άνήκαν πιά,
μά τά τραγούδια έλεγαν άλλα. Πάντως
τά ώραία τά λόγια τών τραγουδιών, τά γέλια
κάτω άπό τις μάσκες, του προσώπου τά χρώματα,
τó γλυκό ήμίφως, μās έδιναν καιρό νά γνωριστούμε
έτσι όπως είχαμε λησμονηθεί, νά θυμηθούμε
τόν τοίχο του προσώπου μας, πριν καταρρεύσει.

Τό μαγαζί ταξίδευε τις νύχτες.
Μόλις ξημέρωνε βυθίζονταν σέ θλίψεων θάλασσες
και του πληρώματος τά χέρια έξω άπ' τó νερό,
τό σώμα βυθισμένο, ως τόν άλλο θάνατο.

ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

“Όπως οί μεγάλοι δημιουργοί, τὸ ἴδιο κι ὁ Καζαντζάκης, ἄπλωσε τὴν περιέργειά του, σὲ ὅλα τὰ παναιώνια αἰμβόλια. “Όμως κι ὁ ἐγωκεντρισμός, διέπει ὀλόκληρο τὸ ἔργο του. Τοῦλάχιστο στὰ προσωπικά του βιώματα. Τὸ πῶς, γεννήθηκε στὴν Κρήτη — στὸ Ἡράκλειο — 1882, ἔχει τὴ σημασία του.

Τὰ ματωμένα χρόνια τῆς Κρήτης, πού διαρκέσαν ὀλόκληρες γενιές. Τὸ μαρτυροκαπιτισμένο νησί — «ἡ μάνα τῆς ρίμας καὶ τοῦ Τουρκοφάγου!» καθὼς τὸ ὕμνησε ὁ Παλαμᾶς, τὸ ἀνυπότακτο νησί, στάθηκε ὀρόσημο τῆς Ἑλληνικῆς ἀντοχῆς καὶ παλληκαριᾶς. Πείσμα καὶ περηφάνεια. Ἐλευθερία ἢ Θάνατος!

Ἡ Κρήτη, μὲ τὸ ἰδεῶδες της, ἀνάσθησε τὴν ἀρχαία Σπάρτη καὶ τὸ βαρὺ Δωρισμὸ της. Μπαρούτι καὶ σεισμός τὰ μαῦρα της χῶματα. Καὶ μαῦρο μαντῆλι, σύμβολο, τῆς περιφρόνησης πρὸς τὸ Θάνατο, σφιχτόδενε τὰ μέτωπα τῶν παλληκαριῶν της. Ἡ ἀκαταδάμαστη Κρήτη, μὲ τίς μαδάρες της, πού ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ πεθάνη. Γέννησε τὸ Θεοτοκόπουλο, τὸν ἀτίθασσο Domenico II Greco, τὸν ἐκρηχτικὸ ἐπαναστάτη Ἐλευθέριο Βενιζέλο, τὸν ἀγωνιζόμενο Καζαντζάκη.

Ὁ τελευταῖος, ἔζησε τὰ παιδικὰ του χρόνια, στὴν ταραγμένη ἀτμόσφαιρα διαδοχικῶν ἐξεγέρσεων κ' ἐπαναστατικῶν κινημάτων. Εἶδε πολλὰ κ' ἔμαθε, ἀκούοντας, περισσότερα. Ἐξῆσε μὲ τοὺς ἀγωνιστές. Κ' ὕστερα; “Όστερα χάθηκε σὲ ἄλλους οὐρανοὺς, σὲ ἄλλους κόσμους. Ἦρθε ἡ ΤΕΧΝΗ, μὲ τὴ μορφὴ τῆς Κίρκης. Τὰ μαγικά παλάτια καὶ τὸ ἀπεριόριστο χρόνον καὶ τόπου. Ἐνα χαμόγελο Ἀθανασίας. “Ό,τι πάντα μᾶς ὑπόσχεται ἡ Τέχνη. “Όμως, στὸν Καζαντζάκη ἔμεινε ὀρόσημο ἡ Κρήτη. Αὐστηρή, ἀσυνθηκολόγητη καὶ ἡρωϊκῆ.

Κ' ἔτσι σὰν ξένος κι ἀπόξενος κατέβηκε στὴν κονίστρα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἀντιμάχιο ἀπόκρυφης τραυμίας.

Ἡ πρώτη του ἐμφάνιση καὶ δοκιμὴ, ἐκτιμήθηκε ἀρκετά, καὶ συζητήθηκε περισσότερο. Κι ὁ πειναλὸς κι ἀπληστος γιὰ μάθηση, Καζαντζάκης ἔφυγε πάλι, γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς στὴν Εὐρώπη.

Τὸν ἐπηρέασε ὁ Μπέρξον κι ὁ Οὐίλλιαμ Τζέιμς μὲ τὴ θεωρία τοῦ «Πραγματισμοῦ». Ὁ Μαίτρελινγκ μὲ τὸ μυστικισμὸ του. Ὁ Νίτσε, πού φιλοσοφοῦσε μὲ σφυριές καὶ κήρυττε τὸν Ἐπερόνθρωπο. Κι ὁ Δοστογιέφσκι μὲ τοὺς Τσαικινούς καὶ Καταφρονημένους του ἥρωες, πού τοὺς βασάνιζε πάντα ἡ «Ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ Βήματος» ἀπολογία. Ὁ τρομερὸς κ' ἐκδικητικὸς Θεὸς τῶν Ἑβραίων ὁ Ἰεχωβά, μὲ ὅλους τοὺς προφήτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς Ἀγάπης καὶ συγγνώμης. Ὁ Μαάμθ μὲ τὴ φλογερότητά του κι ὁ Βούδας. Καὶ οἱ Ἀρχαῖοι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Τραγωδία. Ἡ πνευματικὴ του ἀπληστία, καταπλήσσει. Καὶ ἡ βούλησή του γιὰ μάθηση, καὶ συγχρόνως γιὰ κατάκτηση ἐκφραστικῶν τρόπων καὶ μεθόδων, γιὰ τὴ δομὴ τοῦ ἔντεχνου λόγου, ἡ βούλησή του στάθηκε παντοκρατορικῆ.

Καὶ ἀφοῦ «μάλα πλάγχθη καὶ πολλῶν ἀνθρώπων εἶδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω» ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα σφοδρὸς κ' ἰ πάνωπλος. Ὅρις ἢ Κρίνο;

Δημιουργήσαμε ζήτημα καὶ πρόβλημα, «Νίκου Καζαντζάκη» χωρὶς νὰ ὑπάρχει λόγος. Δεξιός; Ἀριστερός; Πιστός; Ἡ ἄθεος; Τὸν ἐπηρέασε ὁ Α ἢ ὁ Β; Κι ὅταν ἡ παγκόσμια ἐπιβολὴ του, τὸν ἔφευγε πρῶτο, γιὰ τὸ βραβεῖο «Νόμπελ» οἱ κατήγοροί του στὴν Ἑλλάδα, φανασκούσανε μέχρι ἀηδίας. Ὁ Καζαντζάκης ἔμεινε ὀρθιος σὰν καὶ τὸ «τελευταῖο πράσινο φύλλο πού στέκεται, ἀντιστέκεται, κ' ἔχει μπροστά του τὴν ἔρημο ὅλη κι ὅμως δὲν παραδίνεται» μαζεῖνε τὴν τελευταία δροσιά, θοίβει τὸ τελευταῖο χῶμα, σηκώνεται μικρὸ ἀτελεισμένο κ' ἀνένδοτο». Κι αὐτὸ τὸ φύλλο, γράφει ὁ Καζαντζάκης, τὸ φύλλο πού τὸ εἶδε στὴν Αἴγυπτο — στὰ «σύνορα ἀνάμεσα τῆς πράσινης γῆς τοῦ Νείλου καὶ τῆς Ἐρήμου» αὐτὸ τὸ μικρὸ φύλλο «ἔδωκε στὴν καρδιά του τὸ ἡμιγλὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου». Κ' ἐξακολουθεῖ — «Θυμήθηκα τὸ Ρωμαῖο φρουρὸ τῆς Πομπηίας... Ἡ λάβα ἔπευτε καὶ τὸν ἐσκέπαζε, ἄντρες καὶ γυναῖκες ἔτρεχαν ξεφρενασμένοι... Καὶ μονάχα ὁ φρουρὸς αὐτός, ὀρθὸς στὴ θέση πού τοῦ ἔταξαν στὴν ἀκρότατη πύλη τῆς πολιτείας, δὲ σάλεψε ἦσυχά ἀνασήκωσε τὸ μανδύα του, γιὰ νὰ μὴν τὸν πλαντάξει ὁ καπνός. Κ' ἔτσι βρέθηκε, μετὰ 18 αἰῶνες ὀρθιος, μὲ τὸ κράνος, μὲ τὸ δόρατο καὶ μὲ τὸ στόμα φραγμένο».

«Ὅμοιο σάν τὸ φρουρὸ τοῦτο, ὑψώθηκε μπροστά μου καὶ τὸ πράσινο φύλλο στὰ σύνορα τῆς ἐρήμου, καὶ συλλογίστηκα φρίσσοντας, πὼς τέτοιο εἶναι τὸ Χρέος κι αὐτὴ εἶναι ἡ θέση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου».

Τὸ νὰ πεθαίνει κανεὶς ὄρθιος, εἶναι χρέος τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου; Μόνον, τοῦ σημερινοῦ; Γιατὶ ὄχι καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἄξιου ἀνθρώπου, ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὄλων τῶν αἰώνων;

Καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Καζαντζάκη; Τὸ ἠθικὸ του credo; Ἡ Νεοελληνικὴ κριτικὴ δὲν καταστάλαξε ἀκόμα. Κι ὅμως ὁ Καζαντζάκης μένει πιστὸς στὸ δόγμα τοῦ Ἀπολύτου. Κ' ἐπειδὴ τὸ ἀπόλυτο δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ ἀπὸ τὴ φύση τῆν ἀνθρώπινη, μένει τὸ ὑψηλὸ μέτωπο, ἕνας Θεός, ποὺ μπορεῖ νὰ κρίνει τοὺς ἄλλους, τὸ Σύμπαν καὶ τὸ Ἐγὼ μας. Καὶ τὸ Ἐγὼ μας θέλει νὰ λυρωθῆ κι ἀπὸ θεοὺς κι ἀπὸ ἀνθρώπους. Ἡ πάλη αὐτὴ κατατρέχει τὸν Καζαντζάκη. Προτείνει ἕνα εἶδωλο' πιστεύει κι ὁ ἴδιος' ἀγωνίζεται νὰ φτάσῃ τὸ Θεό του. Καὶ πάλι τὸν καταστρέφει σάν ἕνα κούτσουρο, καὶ μᾶς ἀντιπροτείνει κάποιον ἄλλο ποὺ σκέφτεται νὰ πλαστοργήσει. Θυμηθεῖτε στίχους ἀπὸ τὴν «Ὀδύσεια» καὶ τὸ φιλελεύθερο χειρισμὸ τοῦ θέματος τοῦ "Salvatores Dei" ἢ Τὸ Μετακομμουνιστικὸ Πιστεύω.

Ἐνθουσιάζτηκε κάποτε μὲ τὸ Νίτσε, προσπέρασε τὸ Μαρξισμό καὶ στάθηκε πάντα στὸ Δωρισμὸ του. Τὴν ἀνώτατη ἄθληση τοῦ ἀνθρώπου, δὲν τὴν ἐνσαρκώνει ὁ Ὑπεράνθρωπος μὲ τὴ διδαχὴ τοῦ Ζαρατούστρα, ἀλλὰ ὁ ὑπέρτατος Νοῦς. Καὶ εἶναι ἡ πίστη τοῦ Ἀπολύτου.

Ἡ «Καπετὰν Μιχάλης» εἶναι τὸ ἔπος τῆς νέας Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Εἶναι, μὰ νέα Ἰλιάδα ποὺ θὰ πρέπει νὰ γαλουχεῖ τὴ νέα μας γενεά. Πίστη Ἐλευθερίας. Ἐρωτικὰ παλληκαριάζει. Καὶ πάλι εἶναι ἡ Κρήτη μὲ τίς μορφές τῶν ἡρώων καὶ τῶν τραγουδιστῶν τῆς, τῶν ἀνυπόταχτων καὶ γλεντζέδων, τῶν ἀσκητῶν καὶ τῶν ἐρωτιάργηδων' μὰ τῶν πάντα πεισματικῶν, τῶν πάντα ὑπερήφανων, τῶν πάντα ἱπποτικῶν.

Ἡ ζωὴ στὸ Μεγάλο Κάστρο' ἠθογραφία; Κάθε ἄλλο — ἂν καὶ ἄπειρα ἠθογραφικὰ στοιχεῖα ἐκμεταλλεύεται στὸ ἀρρενωπὸ κι ἄριστο μυθιστόρημά του, ὁ Καζαντζάκης. Τύπους, μικροκαμώματα, ζαβολιές, θυλούς, προλήψεις, κουκουσουριές, γλέντια καὶ πανηγύρια, μικροκαυγάδες καὶ παλληκαρισμοὺς' ἔρωτες καὶ φραγοπέδια, δολοφονίες, μάχες, ξεσηκώματα. Περικρατικά, ὄχι ἐνὸς ἢ πολλῶν προσώπων, μὰ χρονικὰ ὀλάκερης πολιτείας, στὰ ματωμένα χρόνια, τοῦ 1896, ποὺ ὀδηγήσανε τὴν «καυομάνα Ἑλλάδα», στὴ συντριβὴ τοῦ ἄτυχου πολέμου τοῦ 1897.

Μὰ δὲν εἶναι ἠθογραφία κι οὔτε χρονικὸ. Εἶναι ἡ ἡρωικὴ ἐποποιεὶα τῆς Ἑλλάδας. Ἡ ψυχικὴ πάλη καὶ ἡ νίκη.

Ἡ Καπετὰν Μιχάλης, ὁ Πολυξίγκης, ὁ Μανούσακας, ὁ Σήφακας, ὅσο κι ἂν ἔντονα παρουσιασμένοι, εἶχανε προγόνους καὶ θάχουνε κι ἀπογόνους.

Οἱ λαϊκῆς φυλλάδες τοῦ Κατσαντώνη, καὶ τῶν λησταρχῶν Νταβέλη — Κακαράτη — Λύκου — Καλαμπαλίκη — μὲ τὴ Μαρία Πενταγιώτισσα, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν, ὅπως καὶ εἶναι, σπόροι τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς καὶ Τέχνης. Ὁ Καζαντζάκης θέρισε τὸν καρπὸ. Συναρμο-λόγησε ὅλα τὰ ἠθογραφικὰ στοιχεῖα, σὲ ἀνώτατο ἄθλο ὕψους καὶ ἀρετῆς καὶ μᾶς παρουσίασε, φιλοσοφικῶς ἰσόροσπα, τὰ αἰώνια αἰτήματα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τῆς ριζωμένης σὲ μὰ φουχτα γῆς. Στὴ γῆ τῆς πατρίδας, τὴν Κρήτη. Ἄνασύνθεση τῶν ἀκατάλυτων δεσμῶν τοῦ μεγάλου δημοσιογού, μὲ τὴν ἐποχὴ του, τὴ φυλὴ καὶ τὸν τόπο του. Κι ὀνομάζω τὸν «Καπετὰν Μιχάλη» Νέα Ἰλιάδα. Ἡ Ὀμηρικὴ, εἶναι τὸ πρῶτο μυθιστόρημα, ποὺ διδάσκει, τὸ πὼς πρέπει νὰ γράφεται ἕνα βιβλίον καὶ μὰ ἱστορία. Εἶναι τὸ πρότυπο τῆς ὅλης Εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας. Κι ὁ Καζαντζάκης διδάσκει στὴν ὑψηλὴ τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀρετὴ μας. Πρῶτη φορὰ, ἡ Νέα Ἑλλάδα μίλησε, μὲ τὴν ἀντιφεικία γλώσσα τῆς, σὲ ὅλο τὸν κόσμον. Καὶ μίλησε, μὲ στοχαμοὺς μεγάλους, γιὰ νὰ ἐλαφρώσει ἡ καρδιά τῆς.

Ἡ «Καπετὰν Μιχάλης» εἶναι σπαθὶ ξεσηκωμένο, κ' ὑψωμένο στὸ χροσὸ φῶς, ἔτοιμο νὰ χαίρεται, μὰ κ' ἔτοιμο γιὰ νέους ἀγῶνες. Γιὰ τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ τὴν Ἐλευθερία.

Τὰ ἱστορικὰ τῆς Κρήτης, διπλωματία, πολιτικὴ ἐπίσημη κι' ἀνεπίσημη, μᾶς εἶναι γνωστά. Χρονικὰ καὶ διατριβές πανεπιστημίων. Ὅμως ἔλειπε ἡ ψυχὴ, ποὺ εἶναι ἡ Τέχνη τοῦ Λόγου. Αὐτὴ τὴν ὑπέρτατη ἀνασύνθεση, μᾶς πρόσφερε ὁ Καζαντζάκης. Ὁλόκληρος κόσμος λεβεντιάς, ἀποκίνδυνος καὶ ἀπόκοτος, περὶφρονήτης τοῦ θανάτου, περιέμνε χρόνια, τὸ μάγον ραφιδῶ, νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴ θεία φωνή του. Ὁ Καζαντζάκης κατόρθωσε τὸ θαῦμα κ' ἡ φωνὴ

της Ἑλλάδας ἀκούεται στὰ τριπέρατα τῆς οἰκουμένης.

.....
 Ὁ Καζαντζάκης ὑψώνει τὸ μέτωπό του καὶ προσατενίζει τὸ Θεό. Χαμηλώνει καὶ βυθίζει τὸ βλέμμα του, στὴν ἄβυσσο τοῦ Σατανᾶ. Διονυσιακὸς κοχλάζει ἀπὸ τὸ πάθος καὶ βασανίζεται ἀμφίροπος στὸ μεγάλο ΝΑΙ — στὸ μεγάλο ΟΧΙ. Ἄλλὰ «ἡ ἀψηλότερη κορφή ποὺ μπορεῖ νὰ φτάσῃ ὁ ἄνθρωπος — μᾶς ἐκφράζεται — εἶναι τούτη»:

—«Δὲν ἐλπίζω τίποτα. Δὲν φοβοῦμαι τίποτα. Εἶμαι λεύτερος!»

Ὁ διάσημος ποιητὴς καὶ δοκιμογράφος Μάθιου Ἄρνολντ, ἔτασσε πρώτιστο σκοπὸ τῆς κριτικῆς, τὴν ἀνάλυση, ὥστε νὰ καθιστᾶ προσιτὰ στὸν ὅποιον ἀναγνώστη, τὰ ἔργα τῆς φαντασίας καὶ τῶν ποιητῶν.

Λυποῦμαι γιατί τὸ ἀποσπασματικὸ τῆς μελέτης μου, δὲν ἐκπληρώνει τὸν ὄρο τοῦ ποιητῆ. Ὅμως ἡ ἀγάπη κι ὁ θαυμασμός μου γιὰ τὸ Νίκο Καζαντζάκη, ἐκδηλώνεται φανερά. Τίποτε ἄλλο.

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΙΣ «ΠΛΗΓΕΣ»

* Ἀγρυπνα δάχτυλα ψηλαφοῦν
 τίς ρυτίδες τῆς αἰωνιότητος.
 Προμελετημένη ἄσκηση ἐμπιστοσύνης
 ἢ πορεία στὸ παρόθυρο τῆς αὐγῆς
 ἢ δομὴ τοῦ πίνακα τῶν ὁραμάτων.
 Σκόρπιοι ψίθυροι ἐπίκλησης
 οἱ γεννήσεις τῶν νυχτερινῶν σκιῶν,
 ἢ μεταμόρφωση τῆς ἐφηβικῆς μελωδίας,
 ὁ γυμνὸς λυγμὸς τῶν στίχων.

ΦΘΟΡΑ

Ὁ καθρέφτης κοιμήθηκε.
 Ἡ μπόρα πέρασε σάν πεταλούδα.
 Θολὰ νησιὰ στὴ γειτονιά θ' ἀναδυθοῦν
 ὅταν θὰ πέφτουν τὰ φύλλα.
 Νυχτερινὸ κινεμάκινο ὁ πόθος,
 ἢ σκιὰ τὴν ἀγάπη προσμένει.
 ... Στὸ ἀκρογιάλι τὰ χαρτιά γελοῦν.
 Ἐπμέρωσε.
 Ὁ ἐρωτικὸς πόνος ἐπέστρεψε
 χρώματα, πουλιά, λουλούδια
 στῶν κυμάτων τὸ φλοῖσβο.
 Γλυκεῖα πλάνη μοῦ λείπεις.
 Τὰ γαλανὰ σου μάτια ἐπίστεψα.
 Τῆς ἀγάπης ὁ ἥλιος βασιλεύει.

ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΚΟΔΦΡΙ

Ίσως νά ὑπῆρχε μιὰ πλατειά εὐφορή πεδιάδα στό βάθος τοῦ ὄρξοντα
 ἴσως μιὰ ἐλπίδα καθαροῦ ἀέρος νά ὑπῆρχε, Γκόδφρι,
 φίλε μου τοῦ καλοκαιριοῦ στά μακρινά φιόρδς τῆς ὄρεινῆς Σκωτίας
 ἴσως ἀκόμη καί καμμιὰ πόρτα ἀνοικτή γιά τὸ γαλάζιο τ' ὄνειρο νά ὑπῆρχε
 προτοῦ μαζί μέ τοὺς δικούς σου νά πατήσετε τὴ γῆ μας.
 Τώρα στοὺς δρόμους συζητοῦν τὰ νέα σχέδια πού ἐτοιμάζετε
 κι ἔτσι ἀπό τίς δουλειές δὲν γίνεται καμιὰ ὅπως πρέπει, ξέρεις.
 Μόνον οἱ συνεχεῖς προκλήσεις τῆς μεγάλης σου πατρίδας κι οἱ ἀντιπροτάσεις
 καί τὰ πολεμικά σας ἀεροπλάνα, πού λερώνουν τὸν οὐρανὸ τῆς Κύπρου μας
 ἔτσι ὅπως ἀδειάζουνε στὴ γῆ μας τοὺς ἐπικίνδυνους ἀλλήτες τῶν γεφυρωτῶν τοῦ Τάμεση.
 Καί πῶς σὰς ξέραμε ἐμεῖς ἐδῶ καί πῶς σὰς ἀγαπούσαμε
 —τὸν Βύρωνα, τὸν Σαίξπηρ καί τὸν Ράσσελ σήμερα μέ τὸ ἀποστεωμένο πρόσωπο
 στὴν ἔγνοια του γιά τὴν εἰρήνη καί τὴν ὁμορφιά τοῦ κόσμου—.
 Τώρα δὲν μένει τίποτε ὅπως τὸ ἔξερεις, Γκόδφρι, καί τὰ αἰσθήματα
 ἀλλοιώνουν κατὰ πῶς κι οἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Κι ὁ ἥλιος μας
 πού τόσο σοῦ ἄρεσε, μοῦ ἔγραφε, κι οἱ ἀκρογιαλιές μας κι ὁ γαλανός μας οὐρανός
 δὲν εἶναι γιά τοὺς τσαρλατάνους κυβερνήτες τῆς πατρίδας σου. Πρὶν ἀπὸ σὰς
 Ἀσσύριοι καί Φοίνικες κι Αἰγύπτιοι καί Πέρσες καί Ρωμαῖοι
 κι οἱ Λουζινανοὶ μέ τὸ μαρτύριο τῶν μοναχῶν κι οἱ Ἑνετοὶ κι οἱ Τούρκοι.
 Καί τώρα ἡ γηραιά Ἀλβιόνα μέ τὸ ἡμερωμένο λιονταράκι της γιά ἓνα νύκτερο στό τσίρκο...
 Τί νὰ σοῦ γράψω γιά τοὺς ξηθῶν τοῦ τόπου μου, ἐσένα, Γκόδφρι,
 πού ἦσουν μέ τὸ τάγμα τῶν Χαϊλάντες στό πενήντα πέντε — πενήντα ἐννιά; **Τοὺς εἶδες**
 μέσα στά κρατητήρια, στό φρούριο τῆς Κερύνειας, στίς φυλακὲς τῆς Πάφου καί τῆς
 Ὁμορφίτας

μὰ πὸ πολὺ τοὺς γνώρισες μέσ τὸ πεδίο τῆς μάχης. Τοῦ Λιοπετρίου ὁ ἀχρῶνας
 ξέρω πῶς ὡς τὰ τώρα σὲ κρατᾶ ἐκστατικό. Κι ὁ Μαχαιρῶς
 μέ τὸ ἀναμένο κυπαρίσσι τοῦ Γηγόρη...
 Ὡστόσο, Γκόδφρι, ἐτόλμησε νὰ ξαναρθῆς. Θέλω νὰ πῶ οἱ λωποδύτες κι οἱ φονιάδες
 τῆς καθὼς πρέπει αυτοκρατορίας σας.
 Τώρα οἱ τοῦφες τοῦ καπνοῦ μέ τ' οὐρανοῦ τὰ σύννεφα συμπλέκονται
 κι ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς μάχης νικητήρια ὡς τὰ ἕψη ἀνεβαίνουνε.
 Περήφανος γιά τοὺς προγόνους, μεθυσμένος ἀπὸ τοὺς θρούλους τοῦ νησιοῦ πορεύεται ὁ λαὸς
 τοῦ τόπου μου.

Γκόδφρι, στὴν ξακουστή σου χώρα ἐντελῶς ποτὲ ἡ ὀμίχλη δὲν διαλύεται.
 Μὰ στὴ δική μου ἀποτραβιέται φοβισμένη κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ πλούσιου ἡλιοῦ τῆς Μεσόγειος
 κι οἱ χωρικοὶ μέ τ' ἀγαθὰ τους ζᾶ τραβοῦν τὴν κάθε μέρα γιά ἓνα ἔργο νέο
 καί εἶναι ἡ καρδιά τους ξέχειλη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς γῆς καί τ' οὐρανοῦ τους.
 Μέσα σ' αὐτὸ τὸν πλούσιο ἥλιο πού ὄνειρεύεται τὴ δόξα τῶν προγόνων
 ἀντιλαλήσαν τὰ πιστόλια μας τὸν κτύπο τῆς καρδιάς μας. Μέσα ἀπὸ τοὺς σκοτωμούς
 κι ἀπὸ τίς φλόγες
 πάνω ἀπὸ τοὺς βασανιζόμενους ὀμήρους καί τὰ σκοτωμένα γυναικόπαιδα
 ὀλοζῶνταν τὸ ἠρωϊκὸ νησι τῆς Κύπρου προχωρεῖ.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΣΑΡΤΡ

1. Βασικές θέσεις

Το δοκίμιο του Σαρτρ «Τί είναι η λογοτεχνία» (1948) είναι μια ιστορική κριτική της λογοτεχνίας και συγχρόνως μια δεοντολογία: κρίνει δηλ. ο Σαρτρ τη λογοτεχνία ενώ συγχρόνως εκθέτει τις απόψεις του ως προς το τί είναι και τί πρέπει να είναι η λογοτεχνία. Στην κριτική και στη δεοντολογία του αυτή αφορούνται ο Σαρτρ από δύο βασικές θέσεις, από τη διαλεκτική και από τον υπαρξισμό.

α) 'Η διαλεκτική

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της διαλεκτικής είναι η αντίληψη της ολότητας. «Η βασική κατηγορία του ιστορικού είναι και της σκέψης, λέγει ο Σαρτρ, είναι η κατηγορία της ολότητας. Αυτή είναι η ανακάλυψη του 'Εγέλου» (Marxisme et Existentialisme, controverse sur la dialectique par J. P. Sartre, R. Garaudy, G. Hyppolite, J. P. Vigier, J. Orcel, Librairie plon, 1962, Paris, σελ. 3). Σύμφωνα με τη διαλεκτική δηλ. και η σκέψη μας και η ιστορία είναι ολόκληρες, οργανικές μάλιστα ολότητες, ώστε να μη μπορούμε να τις αντιληφθούμε σαν μεμονωμένα, αναλελυμένα στοιχεία, αλλά μόνον σαν σύνολα, σαν συνθέσεις· δεν μπορούμε να πάρουμε ένα στοιχείο, π.χ. μια δεδομένη στιγμή ή μια εποχή μόνη της και να τη δούμε χωρισμένη κι' εξαθροωμένη από την άλλη ιστορία· με άλλα λόγια δεν μπορούμε να κατανοήσουμε ένα φαινόμενο κοινωνικών ή ιστορικών άσχετα κι' ανεξάρτητα από τα άλλα φαινόμενα, έξω από ένα σύνολο. Τα ίδια ισχύουν και για τη σκέψη.

β) 'Ο υπαρξισμός

'Η άλλη θέση από την οποία αφορούνται ο Σαρτρ είναι ο υπαρξισμός. 'Ο υπαρξισμός είναι μια φιλοσοφία περί του ανθρώπου και δια τον άνθρωπο· δεν είναι καμιά φιλοσοφία της φύσεως, ούτε και καμιά μεταφυσική, σύστημα δηλ. σκέψης πέρα από τη φύση κι' από τον άνθρωπο. 'Η φύσις δεν ενδιαφέρει τον υπαρξισμό, γιατί αυτή είναι κάτι το ουδέτερο προς τον άνθρωπο ή ακόμη και κάτι το ξένο, αφού η φύσις είναι ένας κόσμος χωρίς σήματα. Μέσα σ' αυτό τον άνευ σημάτων ξένο κόσμο ανοίγει ο άνθρωπος το δρόμο του και δημιουργεί τον εαυτό του και τον κόσμο του. Αυτό το άνοιγμα του δρόμου κι' αυτή η δημιουργία, καλύτερα ή αυτοδημιουργία, σημαίνει έλευθερία και ευθύνη. Μέσα σ' αυτό τον κόσμο, που δημιουργεί ο άνθρωπος, αναδύονται καταστάσεις, και μέσα στις οποίες βρίσκεται ο άνθρωπος· ο άνθρωπος είναι πάντοτε μέσα σε καταστάσεις κοινωνικές, ιστορικές, επαγγελματικές, προσωπικές κλπ. 'Εκτός όμως των καταστάσεων αυτών, που διαφέρουν από άνθρωπον εις άνθρωπον, υπάρχουν κι' άλλες καταστάσεις κοινές εις όλους τους ανθρώπους, σαν π.χ. η θνητότης, ή ανάγκη της έκλογης. 'Ενώ τις καταστάσεις της πρώτης κατηγορίας μπορεί να τις ξεπεράσει ο άνθρωπος, τις καταστάσεις της δευτέρας κατηγορίας δεν μπορεί να τις υπερβή· αυτές αποτελούν τρόπον τινά τα όρια που ορίζουν και συγχρόνως συγκροτούν τον άνθρωπο.

'Ο άνθρωπος βρίσκεται πάντοτε μέσα σε καταστάσεις και μέσα απ' αυτές τις καταστάσεις καλείται να εκλέξη. Κάποτε ή κατάστασις οξύνεται τόσο, ώστε ή έκλογη να γίνεται, όπως στην αρχαία τραγωδία, έκλογη μεταξύ ζωής και θανάτου. Μέσα από την έξυση των καταστάσεων, κοινωνικών, ιστορικών, προσωπικών μπορεί ο άνθρωπος να φθάσει στη συνειδητοποίηση των μεταφυσικών καταστάσεων.

2. Το έργο της λογοτεχνίας ως κοινωνικό λειτουργήμα και ως κλήση προς έλευθερία

'Αφορμώμενος από τις πάρα πάνω θέσεις σχηματίζει ο Σαρτρ μών αντίληψη της λογοτεχνίας που συμπυκνώνεται σε δύο απόψεις και αίτηματα:

α) Το λογοτεχνικόν έργο είναι κοινωνικό λειτουργήμα.

β) 'Η ουσία του λογοτεχνικού έργου είναι ή έλευθερία ή, καλύτερα, ή κλήση προς έλευθερίαν.

Τι σημαίνουν και πώς πραγματοποιούνται τα αίτηματα αυτά;

Ἡ λογοτεχνία, στὸ βάθος, σημαίνει νὰ πάρῃς θέση (*). Πῶς θὰ πάρῃς ὅμως θέση μέσα σ' ἕνα ἄνευ σημάτων κόσμο; Τὸ σταθερὸ σημεῖο προσανατολισμοῦ εἶναι ἡ ἐλευθερία. Τί σημαίνει ὅμως ἐλευθερία καὶ πῶς προσανατολίζει ἢ πρέπει νὰ προσανατολίξῃ τὸ λογοτέχνη; Κατὰ τὸν Σάρτρ ἡ τέχνη εἶναι διὰ τὸ ν' ἄνθρωπο (σελ. 16, 191—194)· ἡ ἔγνοια τῆς τέχνης εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπο, συγκεκριμένα δὲ γιὰ ἐκεῖνο πού κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπο, δηλ. διὰ τὴν ἐλευθερία του. Τὴν ἐλευθερία τὴν σώζουμε ὅταν βλέπομε τὸν ἄνθρωπο σὰν ἀπόλυτο τέλος, σὰν σκοπὸν αὐτὸ καθ' ἑαυτό, σὰν αὐτοσκοπὸ, κ' ὄχι σὰν μέσον ἐπιτεύξεως τῶν ἐπιδιώξεων μας. Γι' αὐτὴ τὴν ἐλευθερία ὀφείλει νὰ στρατευθῇ ἡ λογοτεχνία ὥστε

α) νὰ ἀνακινήσῃ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου νὰ βλέπῃ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς φέρει μετὰ τὸ πάρα πάνω πνεῦμα, νὰ βλέπῃ δηλ. σὲ κάθε ἄνθρωπον ἕνα αὐτοσκοπὸ καὶ

β) νὰ ἀνακινήσῃ τὴ θέληση πρὸς μιὰ συγκεκριμένη προσπάθεια νὰ ἀλλάξῃ τὴν κοινωνία πρὸς τὴν κατεύθυνση μιᾶς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας, μιᾶς κοινωνίας τῶν ἀπολύτων σκοπῶν, μιᾶς κοινωνίας τῆς ἐλευθερίας, ὅπου ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι αὐτοσκοπός.

Ὁ κοινωνικὸς ρόλος τῆς λογοτεχνίας συνίσταται κατὰ ταῦτα εἰς αὐτὴ τὴν στρατευση τῆς λογοτεχνίας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο μπορεῖ ὁ Σάρτρ νὰ πῇ ὅτι εἰς τὸ βάθος τῆς αἰσθητικῆς προσταγῆς διακρίνομε τὴν ἠθικὴν προσταγὴν ἢ λογοτεχνία δηλ. ὀφείλει νὰ στρατευθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἦθος ἢ ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀνθρώπου (σελ. 111). Αὐτὴ τὴν ἐλευθερία, πιστεῖ ὁ Σάρτρ, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ μέσα σὲ μιὰ σοσιαλιστικὴ κοινωνία· ὁ σοσιαλισμὸς ὅμως δὲν εἶναι, διὰ τὸν Σάρτρ, ὁ τελικὸς στόχος, ἀλλὰ τὸ μέσον πρὸς τὴν ἐλευθερία.

Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ λογοτεχνία τὴν οὐσία της σὰν κοινωνικὸ λειτούργημα καὶ σὰν ἐλευθερία, ἢ καλύτερα, σὰν κλήση ἐλευθερίας, πρέπει νὰ ξεπερασθοῦν δυὸ ἀντινομίες:

α) Ἡ ἀντινομία τοῦ θέματος καὶ ἀναγνωστικοῦ κοινού.

β) Ἡ ἀντινομία λόγου καὶ πράξεως.

Εἰς μίαν κοινωνίαν, ὅπου ὑπάρχουν κοινωνικὲς τάξεις, εἶναι εὐνόητον ὅτι τὸ θέμα τῆς λογοτεχνίας — καὶ θέμα τῆς λογοτεχνίας εἶναι ὁ ἄνθρωπος — ὅσον κ' ἂν τοῦτο εἶναι πέρα ἀπὸ τίς κοινωνικὲς τάξεις, δὲν θὰ συμπλήρῃ μετὰ τοὺς ἀναγνώστες στὸ σύνολό τους. Ἐπομένως διὰ νὰ ὑπερνηθῇ αὐτὴ ἡ ἀντινομία χρειάζεται μιὰ ἀ-τάξικὴ κοινωνία, μέσα στὴν ὁποία τὸ ὑποκειμενὸ ἢ τὸ θέμα τῆς λογοτεχνίας συμπάτη μετὰ τὸν ἀναγνώστη (σελ. 191—194).

Ἡ δευτέρα ἀντινομία μπορεῖ νὰ ὑπερνηθῇ μέσα σὲ μιὰ κοινωνία πού εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἐπανάσταση. Διὰ τοῦτο; διότι «ἡ λογοτεχνία εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας της ἡ ὑποκειμενικότης μιᾶς κοινωνίας πού εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἐπανάσταση» (σελ. 197).

3. Ἡ στρατευομένη λογοτεχνία

Προηγουμένως ἀνεφέραμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέσα σὲ καταστάσεις. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς εἶναι τέτοιες ὥστε νὰ ἐμπλέκεται ὅλο τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, ὅλη ἡ ὑπόστασις· μέσα σὲ τέτοιες καταστάσεις παύεται τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ὀλόκληρο καὶ φθάνει στὰ τελευταῖα ὅρια τῆς ὑποστάσεώς του. Τίς καταστάσεις αὐτὲς ὀνομάζει ὁ Σάρτρ ἀκραίες ἢ καταστάσεις τῶν ἄκρων. Μέσα σὲ τέτοιες καταστάσεις ὁ ἄνθρωπος ἢ ἐκλέγει καὶ παίρνει θέση ἀποφασιστικὰ ἢ ξεφεύγει χωρὶς νὰ ἐκλέξῃ, νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ πράξῃ. Εἶδαμε προηγουμένως ὅτι ἡ λογοτεχνία, στὸ βάθος, εἶναι νὰ πάρῃς θέση. Ἄν τώρα συνθέσωμε τοῦτο, τὸ νὰ πάρῃς δηλ. θέση, μετὰ τίς ἀκραίες καταστάσεις, ἀντιλαμβανόμεστε τί σημαίνει στρατευομένη λογοτεχνία; Ἡ στρατευομένη λογοτεχνία εἶναι ἐκεῖνη ἡ ὁποία ἔχει ὡς θέμα της τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐκλογῆς, ἀποφάσεως καὶ πράξεως, μέσα στὶς ἀκραίες καταστάσεις. «Τί κάνουν, λέγει ὁ Σάρτρ, ὁ Camus, ὁ Malraux, ὁ Koestler κ.ἄ. ἂν ὄχι μίαν λογοτεχνίαν τῶν ἀκράτων καταστάσεων; Οἱ χαρακτηριστικὲς τῶν εἶναι στὴν κορυφὴ τῆς δυνάμεώς των ἢ ἐντὸς ἐνὸς κλειοῦ βασανιστηρίου ἢ στὸ χεῖλος τοῦ θανάτου· πόλεμοι, προξικολήματα, ἐπαναστατικὴ δράσις, βομβαρδισμοί, σφαγές, νὰ τὸ καθημερινό. Σὲ κάθε σελίδα, σὲ κάθε γραμμὴ, εἶναι πάντοτε ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος πού παύεται» (σελ. 327, σημ. 10).

Ἡ στρατευομένη λογοτεχνία ὡς λήμης θέσεως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ρεαλιστικὴ, πιστὴ

* J. P. Sartre, Qu' est-ce que la littérature, Gallimard, Paris, 1948, σελ. 300. Ἐφεξῆς οἱ παραπομπὲς στὸ ἔργο τοῦτο θὰ γίνονται μετὰ τὴν παράθεση τῆς σελίδος μόνον.

περιγραφή και απεικόνιση· ὁ λογοτέχνης τῆς στρατευομένης λογοτεχνίας δὲν δίδει «μὴν ἀντικειμενικὴν εἰκόνα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως». Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι γνήσια ὑπαρξιακὰ ὡς γνωστὸν ὁ ὑπαρξιακὸς ἄνθρωπος, καὶ ἐπομένως καὶ ὁ ὑπαρξιακὸς λογοτέχνης, δὲν εἶναι ὁ ψυχρὸς, ὁ ἀμέτοχος, ὁ ἀδιάφορος καὶ ἀφ' ὑψηλοῦ θεωρητικὸς. Ἡ στάσις τοῦ ὑπαρξιακοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ τολμηρὰ λήψις θέσεως, ἡ ἀνάρριψις τοῦ κύβου, ἡ ἐκλογή μπροστά στὸ σταυροδρόμι καὶ ὄχι ἡ καθήλωση στὴν θεωρητικὴν ἐξέδρα· ὁ ὑπαρξιακὸς ἄνθρωπος γι' αὐτὸ αἰσθάνεται ἀγωνία, γιατί ἐκλέγει, γιατί ἀποφασίζει καὶ δὲν μένει ἀπαθὴς θεατῆς. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ λογοτέχνης τῆς στρατευομένης λογοτεχνίας συμμετέχει ὀλόκληρος στὸ ἔργο του καὶ προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐκλογή καὶ ἀπόφασή του, στὴν πράξη του ποὺ παίζεται ὅλο τὸ εἶναι του· γι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ἰδῇ ὅλο τὸν ἄνθρωπον, ἐκ τῶν ἔνδον καὶ εἰς ὄλον τὸ πλάτος καὶ βάθος ὡς τὰ τελευταῖα του ὄρια. Ὅπως δὲ εἶδαμε πάρα πάνω τὰ τελευταῖα ὄρια τῆς ὑποστάσεώς του ἀγγίζει ὁ ἄνθρωπος ὅταν οἱ καταστάσεις ὀξυνθοῦν, μάλιστα οἱ ἀκροαῖες καταστάσεις, οἱ μεταφυσικὲς καταστάσεις. «Ἡ ἐποχὴ μας, λέγει ὁ Σάρτρ, μᾶς ἔφερε ὥστε νὰ ἀγγίξουμε τὰ ὄρια μας, γι' αὐτὸ θὰ πῶ ὅτι εἴμεθα μεταφυσικοί..., διότι ἡ μεταφυσικὴ δὲν εἶναι μὴ στείρα συζήτηση πάνω σὲ ἀφηρημένες ἔννοιες πέρα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, ἀλλὰ μὴ ζωντανὴ προσπάθεια νὰ ἀγκαλιάσῃ ἐκ τῶν ἔνδον τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση ἢ ὑπόστασις στὴν ὀλότητά της» (σελ. 251).

Θὰ μπορούσαμε συνοπτικὰ νὰ χαρακτηρίσουμε τὴν στρατευομένη λογοτεχνία ὡς τὴν λογοτεχνία τῶν ἄκρων καταστάσεων, ὡς τὴν λογοτεχνία μεταφυσικὴ, ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλο τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου καὶ παίρνει θέση ἀποφασιστικὰ μέσα στὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἐποχῆς εἶναι τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς λογοτεχνίας· τὰ προβλήματα αὐτὰ συνοψίζονται στὸ ἐξῆς πρόβλημα: «Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ κανεὶς ἄνθρωπος διὰ τῆς ἰστορίας καὶ διὰ τὴν ἰστορίαν» (σελ. 251). Θυμίζει τὸ πρόβλημα αὐτὸ τὸ ἀντίστοιχο τοῦ Κήρυκα κατὰ «Πῶς μπορῶ νὰ γίνω Χριστιανός;»

Τὰ προβλήματα αὐτὰ, ἐπαναλαμβάνομε γιὰ μὴ φορὰν ἀκόμη, δὲν τὰ βλέπει ὁ λογοτέχνης ἔξωθεν, ἀπὸ μὴ περιωπὴ, ἀλλ' ἀπὸ μέσα· διαφέρει ἀκριβῶς σὲ τοῦτο ἀπὸ τὸν προπολεμικὸ λογοτέχνη ὁ ὁποῖος τὰ ἔβλεπε, ἢ τοῦλάχιστον πίστευεν ὅτι τὰ ἔβλεπε, ἀπὸ περιωπῆς. Ἡ θέση τοῦ στρατευομένου λογοτέχνη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν θέση τοῦ φυσικοῦ μέσα στὸν κόσμον σύμφωνα μὲ τὴν ἐν λόγῳ θεωρίαν καὶ δὲν ἔχει τὸ ἀπόλυτο Νευτώνειο σημεῖο, ἔτσι καὶ ὁ στρατευόμενος λογοτέχνης (σελ. 9). Παρ' ὅλον ὅμως εἶναι μπλεγμένος μέσα στὸ γίνεσθαι τῶν γεγονότων καὶ τῶν καταστάσεων, ὅμως βρῖσκει μέσα σ' αὐτὴ τὴν σχετικότητα κατὰ τὸ ἀπόλυτο, τὴν ἐλευθερία, τὸν ἄνθρωπον ὡς ἀπόλυτη ἀξία καὶ ἀπόλυτον αὐτοσκοπὸ.

Θὰ σκεφθῆτε: μὴ δὲν εἶναι ἡ φαντασία, ὡς τὸ «ὄργανον» τῆς λογοτεχνίας, κατὰ τὸ ἀδέσμευτο, κατὰ τὸ ἀνεύθυνο, κατὰ ποὺ διαρκῶς ξεφεύγει καὶ δὲν παίρνει θέση; Ἀκριβῶς ἡ φαντασία, λέγει ὁ Σάρτρ, δὲν μπορεῖ νὰ παῖξῃ μόνη της, μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό της, ἀλλ' εἶναι πάντοτε ἔξω ἑαυτῆς, μπλεγμένη πάντοτε σ' ἓνα ἐγχεῖρημα, εἰς μίαν λήψιν θέσεως.

4. Πεζογραφία καὶ ποίησις — Ὁ συγγραφεὺς καὶ ὁ ἀναγνώστης

Ὁ Σάρτρ διακρίνει αὐστηρὰ μεταξὺ ποιήσεως καὶ πεζογραφίας. Ἡ διαφορὰ τῶν ἔγκειται στὴν διαφορετικὴν σημασία καὶ χρῆσιν ποὺ ἔχει ἡ γλῶσσα γιὰ τὸν καθένα τους, γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ γιὰ τὸν πεζογράφον. Ἐπειδὴ ἡ πεζογραφία εἶναι χρησιμοθηρικὴ στὴν οὐσία της, ὁ πεζογράφος χρησιμοποιεῖ τίς λέξεις γιὰ νὰ τὸν ἐκμηθεύσῃ (σελ. 70). Ἀντίθετα οἱ ποιητὲς εἶναι ἄνθρωποι ποὺ ἀρνούνται νὰ χρησιμοποιοῦν (νὰ ἐκμεταλλεθοῦν) τὴν γλῶσσαν. Γιὰ τὸν ποιητὴν ἡ γλῶσσα εἶναι ὁ καθρέφτης τοῦ κόσμου. Ὁ χρησιμοποιοῦν τὴν γλῶσσαν στὴν καθημερινὴ τῆς χρῆσιν καὶ ὁ πεζογράφος βρῖσκονται πέρα ἀπὸ τίς λέξεις, στὰ πράγματα (στὰ ἀντικείμενα), ἐνῶ ὁ ποιητὴς βρῖσκεται ἐντεῦθεν τῶν λέξεων. Γιὰ τὸν πεζογράφον, οἱ λέξεις εἶναι διάφανες σὺν γυαλί, ὥστε πίσω ἀπ' αὐτὲς νὰ φαίνονται τὰ πράγματα, ἐνῶ γιὰ τοὺς ποιητὲς ἡ γλῶσσα εἶναι ἓνας καθρέφτης μέσα στὸν ὁποῖον ἀντανάκλαται ὁ κόσμος· ὁ ποιητὴς δηλ. δὲν βλέπει πίσω ἢ πέρα ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὸν κόσμον ἀλλὰ μέσα στὴν γλῶσσαν (σελ. 63—66). Στὴν ποίησιν δηλ. ἡ γλῶσσα εἶναι ἄρρηκτα δεμένη, ὥστε σχεδὸν νὰ ταυτίζεται μὲ ὅτι ἐκφράζει, μὲ τὸ ἀντικείμενό της, μὲ τὸν κόσμον. Ἀδὴ ἡ σύμπτωση ἢ ταύτιση γλῶσσας καὶ κόσμου εἶναι κατὰ ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ποίησιν, εἶναι ἡ οὐσία της ποὺ ἔχει συντεθῆ στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ. «Στὴν ποίησιν, λέγει ὁ Benedetto Croce, ἐνόρασις (intuition) καὶ διατύπωση, συναίσθημα καὶ ἔκφρασις ἔχουν ἀ priori συντεθεῖ μέσα ἐντὸς συνειδησιακῆ πράξεως

πού τὰ γεννάει. Καί γι' αὐτὸ εἶναι μορὸ κι' ἀθέμιτο νὰ θέλομε νὰ δοκιμάζομε ν' ἀποχωρίσομε τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέσα στὴν ἐντύπωσή μας...» (Ε. Παπανούτσου, Αἰσθητική, Γ' ἔκδοσις, Ἀθήνα, 1956, σελ. 116).

Ἡ γλώσσα, κατὰ τὸν Σάρτο, εἶναι πράξις, μάλιστα μὰ πράξις πού ἀποκαλύπτει τὰ πράγματα, ὥστε νὰ δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι διὰ τῆς γλώσσης-χάνει ἓνα πράγμα ἀπὸ τὴν ἀθωότητά του. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ διὰ τὴν γλώσσαν, ὡς ἀποκαλύπτουσαν, θυμίζει τὴν Πλατωνικὴ θέσις, στὸν Κρατύλο, ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι διδασκαλικὸν καὶ δηλωτικόν, δηλ. ἀποκαλυπτικόν τῆς οὐσίας. Ὁ λογοτέχνης ἢ ὁ ποιητὴς εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸς πού ἀποκαλύπτει τὰ ὄντα διὰ τῆς γλώσσης (σελ. 73). Αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις ὅμως τῶν ὄντων εἶναι μὰ ἀλλαγὴ. Ὁ στρατευόμενος λογοτέχνης γνωρίζει τοῦτο καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τί σημασίαν ὅμως ἔχει αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἀλλαγὴ; «Τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως, λέγει ὁ Σάρτο, ἔγκειται εἰς τοῦτο, εἰς τὸ νὰ κατορθώσῃ ὥστε κανένας νὰ μὴ δύναται νὰ ἀγνοήσῃ τὸν κόσμον καὶ κανένας νὰ μὴ μπορῆ νὰ πῆ ὅτι εἶναι ἀθῶος» (σελ. 74).

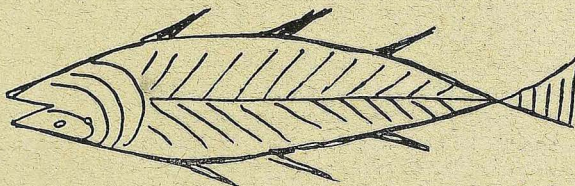
Βεβαίως ὁ συγγραφεὺς δὲν θὰ ἐπιβάλῃ τὸ ἔργον του γιὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν κόσμον, γιὰτὶ ἡ ἀνάγνωσις ἐνὸς λογοτεχνικοῦ ἔργου εἶναι μὰ πράξις γενναιοδορίας· «ὁ συγγραφεὺς ἀποτείνεται στὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀναγνώστου» (σελ. 101) καὶ ζητεῖ ἀπ' αὐτὸν τὴν ἐμπιστοσύνην του. Ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ζήτημα γενναιοδορίας καὶ ἐμπιστοσύνης διότι «κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ υποχρεώσῃ τὸν ἀναγνώστη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ὅπως κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ υποχρεώσῃ τὸν ἀναγνώστη νὰ πιστέψῃ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐχρησιμοποίησε τὴν ἐλευθερίαν του» εἶναι μὰ ἐλεύθερη ἀπόφασις πού φέρει τὸν ἓνα στὸν ἄλλον» (σελ. 105).

Ἐνῶ, ὅπως ἀνεφέρθη πᾶρα πάνω, ἡ λογοτεχνία εἶναι κοινωνικὸ λειτουργημὰ καὶ κλήσις πρὸς ἐλευθερίαν, εἶναι συγχρόνως μὰ ἔκφρασις ἐσωτερικῶν παρορμήσεων καὶ τάσεων τοῦ λογοτέχνου, μὰ ἔκφρασις τῆς προσωπικότητός του, ἔχει δηλ. ἡ λογοτεχνία παρὰ τὴ κοινωνικὴ τῆς πλευρᾶ καὶ τὴν ψυχολογικὴν. Ἐνα σημαντικὸ ἐλατήριον τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας εἶναι ἡ παρόρμησις, ἡ ἀνάγκη νὰ αἰσθανθῆ ὁ λογοτέχνης τὸν ἑαυτὸ του σημαντικὸ καὶ σπουδαῖον· καὶ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του τόσο πῶ σημαντικὸ καὶ σπουδαῖον ὅσο περισσότερο νοιώθει ὅτι ἡ λογοτεχνία ἀποκαλύπτει καὶ ἀλλάζει τὸν κόσμον.

Στὸ λογοτεχνικὸ ἔργον ὁ ἀναγνώστης βρίσκει τὸν ἑαυτὸ του, «τὴν ἱστορίαν του, τὸν ἔρωτά του, τὴ χαρὰ του». Συγχρόνως ὅμως μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀντικαθρέφτισμα τοῦ ἀνθρώπου στὴ λογοτεχνία δημιουργεῖται, καὶ στὸν συγγραφέα καὶ στὸν ἀναγνώστη, μὰ «δυστυχῆς συνειδήσις», γιὰτὶ ἡ λογοτεχνία χαλᾷ τὴν ἰσορροπία τῆς ἀγνοίας, ἀφοῦ ἡ λογοτεχνία ἀποκαλύπτει τὸν κόσμον καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου (σελ. 128—129). Αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις σημαίνει συνειδητοποίηση τῆς κοινωνίας. Ἡ συνειδητοποίηση φέρει μὰ δυστυχία, ἀφοῦ χαλᾷ τὴν ἰσορροπία τῆς ἀγνοίας, ὥστε τὸ ἔργον τοῦ λογοτέχνου νὰ γίνεται ἄχρηστο, ἀνώφελο, ἐνοχλητικόν. Ὅταν μάλιστα ἡ λογοτεχνία εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας τάξεως κατατὰ ὁ λογοτέχνης καὶ ἡ λογοτεχνία ἓνα παράσιτον αὐτῆς τῆς τάξεως.

Τὸ ἀνώφελο καὶ τὸ ἐνοχλητικὸ ὅμως τῆς λογοτεχνίας ἰσχύει ἐφ' ὅσον βλέπομε τὴ λογοτεχνία ὄχι διαλεκτικᾶ ὅταν ὅμως δοῦμε αὐτὴ διαλεκτικᾶ, μέσα σὲ μὰ ὀλότητα κι' ὄχι ἐξηρωμένη κι' ἀπομονωμένη, τότε ἡ σημασία τῆς λογοτεχνίας ἀλλάζει· δὲν εἶναι ἀνώφελη καὶ ἐνοχλητικὴ συνειδητοποίηση καὶ ὀδυνηρὸς χαλασμός τῆς ἰσορροπίας ἀλλὰ ἀποκάλυψις καὶ κλήσις γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς κοινωνίας, ὅπου ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἀπόλυτον τέλος, ἀξία, αὐτοσκοπός. Μέσα σὲ μὰ τέτοια θεώρησις ἡ λογοτεχνία παύει νὰ εἶναι παρασιτικὴ ἐμφάνισις καὶ γίνεται μοχλὸς ἀλλαγῆς καὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Συγγραφεὺς καὶ ἀναγνώστης συμπορεύονται στὸ δρόμον τῆς ἐλευθερίας.

Ι. Γ. ΚΟΥΤΣΑΚΟΣ

CEZAR PETRESCU

Το έργο του ρουμάνου συγγραφέα Cezar Petrescu εκτιμήθηκε πολύ στο διάστημα του μεσοπολέμου και τοποθετήθηκε από την κριτική στην ίδια σχεδόν γραμμή με το έργο ενός Liviu Rebreanu ή Camil Petrescu. Ο συγγραφέας είναι молδαβός, γεννημένος το 1892. Πρωτοεμφανίστηκε με διηγήματα. Διακρίθηκε όμως ως μυθιστοριογράφος από το πρώτο του βίωμα, μυθιστόρημα, *Intunecare* (Σκοτεινιάσμα), όπου περιγράφει την απογοήτευση εκείνων που πίστευαν, πως ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος θα δικαίωνε τα εθνικά αιτήματα του ρουμανικού λαού ανοίγοντας το δρόμο προς μια δικαιότερη κοινωνική τάξη. Στα μυθιστορήματά του επιχειρεί να μελετήσει τη ρουμανική κοινωνία του καιρού του, κι έργα όπως τα *Calea Victoriei* (Δεσφύρος Νίκης), *Comoara regelui Dromihete* (Ο θησαυρός του βασιλιά Δρομηχέτη), *Aurul negru* (Ο μαύρος χρυσός), *Apostol* (Απόστολος) αποτελούν τομή με αξία ντοκουμέντου στο κοινωνικό σώμα της χώρας του.

Η νεότερη κριτική βρίσκει αρκετά σοβαρά φεγιάδια στην πλούσια παραγωγή του πεζογράφου αυτού. Κι είναι αλήθεια, πως ο Τζέζαρ Πετρέσκου παρασύρεται συχνά από τα φαινόμενα, καθώς και από τη φραστική δεξιοτεχνία, παραμελώντας το βάθος. Δεν είναι σπάνιοι οι ήρωές του εκείνοι, που κυριαρχούνται από τα γεγονότα και που καταλήγουν στην απαισιοδοξία. Ούτε οι παραφορτωμένες με περισσολογία

σελίδες, οι κουραστικές και συχνά άγονες περιγραφές λείπουν από την παραγωγή του. Ωστόσο η προσφορά του στα σύγχρονα ρουμανικά γράμματα παραμένει θετική, ιδιαίτερα από την άποψη της θέσης, που ο συγγραφέας παίρνει μπροστά στο φαινόμενο της εποχής και της κοινωνίας του. Στο βάθος είναι ένας απογοητευμένος, που έχει όμως τη δύναμη να κατηγορήσει την κοινωνική αθλιότητα, και πολεμά να συνειδητοποιήσει τη θέληση και τον αγώνα του λαού του για ένα καλύτερο μέλλον. Από την άποψη αυτή, ο δάσκαλος Νικολάε Απόστολ από το μυθιστόρημα *Apostol* είναι ίσως ο πιο αντιπροσωπευτικός του ήρωας. Ο αγώνας του νεαρού αυτού δασκάλου, που η τύχη τον έριξε σ' ένα άθλιο φτωχοχώρι, ενάντια στην αμορφωσιά και τη σκόπιμη αδιαφορία των ιθυνόντων περικλείνει το δράμα ενός καταπιεσμένου λαού, και μαζί την ιδεολογική θέση του συγγραφέα, που ωστόσο δεν μπορεί ν' αποφύγει ορισμένες αυνανιές, καθώς εξιδανικεύει ως ένα βαθμό τον ήρωά του.

Το παρακάτω κείμενο, παρμένο από το τέταρτο κεφάλαιο του μυθιστορήματος *Απόστολος* (4η έκδ., Βουκουρέστι 1940), μάς μεταφέρει στις αρχές του αιώνα μας, σ' ένα άθλιο χωριό της Βλαχίας, ξεχασμένο από Θεό κι ανθρώπους, ένα χρόνο μετά το περιβόητο ξεσπάσμα των χωρικών στα 1907.

M.

CEZAR PETRESCU

Ο ΔΑΣΚΑΛΑΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

—Μη μού κόπανάς το κεφάλι συνέχεια με το νόμο, κυρ δάσκαλε! Τι λέει και τι φτιάχνει ο νόμος! Ξέρουμε δα πόση δύναμη έχει ο νόμος. Δεν είμαστε πρώτη φορά κοινοτάρχες στο χωριό. Ψέμματα, κυρ γραμματικέ;

Ο γραμματικός Ηλίας Μπλοσιντσέανου δεν εκφέρει γνώμη. Κοιτάει τη δουλειά του ψάχνοντας στο συρτάκι κι όλο στρίβει και ξαστρατρίβει στα χέρια του κάτι σφραγίδες, λες και πρώτη φορά τις έβλεπε.

Ο κύριος πρόεδρος της κοινότητας ερμήνευε με το δικό του τρόπο την αποχή τούτη. Στράφηκε κλείνοντας το μάτι, πρώτα στον παπα Στέφανο και στο σταθμάροχη της χωροφυλακής, έπειτα στο Νικόλα Απόστολο:

—Δε λέει ούτε ναι, ούτε όχι, γιατί αυτό τού θυμίζει το στοίχημα που έχασε πέρνοι στον Αϊζί. Τού είχαμε μετρήσει τότε τα σπανάγεια και βάλαμε στοίχημα, πως ευκολότερα θα γινόμουν εγώ για έχτη φορά πρόεδρος κοινότητας, παρά να τού φυτρώσει αυτουνού η έχτη τρίχα στα γένεια. Πρώτα που αποδείχτηκε πριν το θέρο, σαν ήρθαν πάλι στα πράματα ο κυρ Λασκαράκης κι οι ημέτεροι, κι εγώ τού κάθησα στο σβέροκο κοινοτάρχης. Ωστόσο άλλη τρίχα στα γένεια του δε φύτρωσε. Γιατί πρέπει να ξέρεις, κυρ δάσκαλε, πως τούτο είναι κανόνας. Ο κυρ Λασκαράκης δε βασίζεται σε κανέναν άλλον εκτός από μένα, κάθε φορά

πού οι δικοί μας έρχονται στην εξουσία. Κι όπως θάχεις παρατηρήσει ο ίδιος, έρχονται κάπως συχνά. Κι όταν έρχονται, καλοκάθονται. Ψέματα, κυρ γραμματικέ;

—Αυτό είν' αλήθεια! παραδέχτηκε ο γραμματικός χτυπώντας μια μελανομένη σφραγίδα πάνω σ' ένα φύλλο χαρτί — ίσως κάποια επικυρωμένη βεβαίωση, που εγγυέται ότι το κόμμα του κυρ Λασκαράκη και του κύριου πρόεδρου της κοινότητας έρχεται κάπως συχνά στην εξουσία, κι όταν έρχεται, καλοκάθεται.

—Δεν καταλαβαίνω, τι σχέση έχει το κόμμα και η εξουσία του κυρ Λασκαράκη σας μ' αυτά που σας λέω εγώ; σηκώθη από το κάθισμα ο Νικόλας Απόστολος με κάποια αεχή ανυπομονησίας.

—Έχει σχέση και θα το δεις, αν θάχεις και του λόγου σου λιγούλακι υπομονή! τον βεβαίωσε ο κοινοτάρχης Γιαννάκης Τσάπου. Σε παρακαλώ κάθησε κι άκουσε. Μάς κάλεσε· αφήσαμε τις δουλειές μας κι ήρθαμε και σ' ακούσαμε. Τώρα είναι η σειρά σου. Πάνε τρεις μέρες που κόπασες στο χωριό μας και σ' άφησα να δω τι θα πεις και τι θα κάνεις, για να καταλάβω. Εγώ, κυρ δάσκαλε, μπορώ να σου παινευτώ, πως με το πρώτο παίρνω είδηση τι καυτό φουμάρει ένας άνθρωπος. Τώρα σε γνωρίζω, όπως θα γνώριζα τον αδερφό μου, αν είχα. Και θα σου μιλήσω ανοιχτά και σταράτα. Δεν πιστεύω να σε πειράξει τούτο.

—Απεναντίας...

—Πρώτα-πρώτα νά τι κατάλαβα. Είσαι νέος. Πολύ νέος...

—Δε χρειάζεται κανείς τρεις μέρες, για να δει αν είμαι νέος, κύριε πρόεδρε. Το λέει το πρόσωπο, και θα μπορούσα, αν ήταν ανάγκη, να δείξω και το βαπτιστικό μου. Δεν καταλαβαίνω όμως από πότε τα νιάτα είναι μια αμαρτία...

—Δε λέω πως είναι αμαρτία. Αλλά τα νιάτα έχουν τις αμαρτίες τους, και του λόγου σου έχεις τις αμαρτίες της νότης. Τα νιάτα θέλουν ν' αλλάξουν τον κόσμο. Μα ο κόσμος δε θέλει ν' αλλάξει μέσα σε μιά νύχτα. Μπορεί νά γράφουν τα βιβλία σου πως καλά θάταν να αλλάξει, να γίνει τούτο κι εκείνο. Το ίδιο γράφει και στο ευαγγέλιο του παπα Στέφανου. Μονάχα πως αυτά που τόσο ωραία γράφουν τα βιβλία, μένουν στα βιβλία, κι ο κοσμος τραβάει το δρόμο του σύμφωνα με τη δική του ρέγουλα. Ο μακαρίτης ο Αντρέας Κολλιπασιάνου τα ίδια σχέδια είχε, σαν ήθε, πως θα κάνει και θα φτιάξει και θ' αλλάξει τα πάντα. Όμως το τι έφτιαξε κι άλλαξε αυτός δε σου εύχουμαι να φτιάξεις και ν' αλλάξεις του λόγου σου. Ψέματα, κυρ γραμματικέ;

—Αλήθεια, και τι αλήθεια! συμφώνησε ο γραμματικός σηκώνοντας από τα κατάστιχα τα νερουλά μάτια και το κοκκινωπό, άτριχο πρόσωπό του.

Ο κύριος κοινοτάρχης Γιαννάκης Τσάπου φάνηκε πλήρως ικανοποιημένος από τις επιδοκίμασιές αυτές, που απόδειχναν την τέλεια αρμονία ανάμεσα στα δύο διοικητικά όργανα. Συνέχισε:

—Αυτό είναι ένα. Δεύτερο, κύριε δάσκαλε, είναι ότι του λόγου σου, αν και είσαι άγνωστος στο μέρος τούτο και στους ανθρώπους του, βιάζεσαι να ανακατωθείς στις δουλειές του και στις δουλειές μας. Αφήνω που δεν έχεις την αρμοδιότητα. Αλλά το λέω για το καλό σου. Γιαυτό κι ήθελα να ξέρεις, πως είναι η έχτη φορά που διατελώ πρόεδρος της κοινότητας. Τριάντα χρόνια τώρα τους γνωρίζω όλους, ξέρω πώς πηγαίνουν τα πράματα και πόσα σηκώνει η ράχη του καθενός. Όστε δώσε μου την άδεια ν' απορέσω, πώς και βρέθηκες του λόγου σου, ξένος άνθρωπος, να μάς μάθεις τι και πώς πρέπει να κάνουμε. Δε μού λες, σε παρακαλώ, ποιός σε ζόρισε να ειδοποιήσεις τους χωριανούς και να τους καλέσεις σε σύναξη; Του λόγου σου έχεις το σχολειό σου. Πηγαίνεις εκεί που σε καλεί το καθήκον σου και περιμένεις. Ήρθαν τα κουτσούβελα; Έχει καλώς. Λέφτερος είσαι να τα ζέμεις στη δουλειά, να τους βγει η Παναγία, να τα παραγοιμώσεις με γράμματα, αφού γιαυτό το σκοπό σ' έστειλε το κράτος. Εκεί είσαι του λόγου σου αφέντης. Δεν ήρθαν; Άλλος λογαριασμός. Άσε με μένα να δω για ποιό λόγο δεν έρχονται και να πάρω εγώ τα συνειδημένα μου... Ψέματα, παπα Στέφανε;

Ο παπα Στέφανος κοίταζε από το παράθυρο, με τα χέρια στον κόρφο του αντριού, σα να μην είχε ακούσει.

—Ψέματα, κυρ σταθμάρχη; αποτάθηκε τότε ο κύριος κοινοτάρχης σ' άλλο πρόσωπο του ακροατήριου. Ο σταθμάρχης της χωροφυλακής, κουμπωμένος στο γαλάζιο χιτόνιο, ζωσμένος με μικρούς και μεγάλους ζωστήρες, και με τις μπότες που τρίζανε φωναχτά στην παραμικρή κίνηση, απαντά πρόθυμα:

—Αλήθεια, κύριε πρόεδρε. Του λόγου σου πανατεί ζητάς από μάς συμπαράστασιν, κι

εμείς, ως εκτελεστικά όργανα παναπεί, εκτελούμεν. Αν είναι η περίπτωσης, φυσικά. Το τονίζω: παναπεί αν είναι η περίπτωσης!

—Βλέπεις; θριάμβησε ο κύριος κοινοτάρχης Γιαννάκης Τσάπου. Αλλά -ας έρθουμε στο θέμα μας. Ας πούμε ότι δεν έχω τίποτε εναντίον. Του λόγου σου είσαι νέος, έρχεσαι με νέα σχέδια, έτσι όπως σού μάθανε οι δασκάλιοι στο Βουκουρέστι. Μαζεύεις τους νοικοκυραίους, τους ψέλνεις χίλια δυό πράματα για τα αγαθά της μάθησης, τους συμβουλεύεις να στείλουν τα πιτσιρικά τους στο σχολειό, τους φοβερίζεις με πρόστιμο. Και με τούτο τι έκανες; Νομίζεις πως άλλο δεν έχουνε τώρα στο νου τους από το σχολειό; Σε γελάσανε. Δυό βδομάδες τώρα σάπισε η βροχή τον τόπο και μόλις χτες έβαλε ο Θεός το χέρι του και σταμάτησε. Όλοι καρτεράνε να πεί η γης το νερό, κι είναι ζήτημα πώς θα προφτάσουν να μοιραστούν στα χωράφια, ως να πλακώσει η παγωνιά. Για τους ίδιους και για τ' αφεντικό. Ρώτησες καμιά φορά πώς βολεύονται με τα χρέη στ' αφεντικού; Ορισμένοι έχουν συμφωνητικό, καμωμένο στην κοινότητα με λεφτά παρμένα προκαταβολικά από τον κυρ Λασκαράκη, άλλοι από την κοκκώνα Κατίγχα Στριμπουλιάσκα, άλλοι από τον κυρ Σολομωνίκα Φίσερ. Πήραν τούτο το χειμώνα και δεν ξεφλήθηκαν και τώρα ξανά θα ζητήσουν και ξανά θα πάρουν. Μπας και σού πέρασε η ιδέα πως το χειμώνα θα βάλουν τις φυλλάδες σου στο τσαγερό να βράσουν, γιατί δεν έχουμε μετακούσει κανέναν ωστόσο ναχει χορτάσει τρώγοντας χαρτί. Έτσι, κυρ γραμματέα;

Ο γραμματέας προτίμησε ν' απαντήσει μ' ένα στραβομουτσούνιασμα γεμάτο γέλιο, προορισμένο να δείξει του Νικόλα Απόστολου πόσο παράλογη και κωμική είναι η απαίτησή του να πείσει τις αρχές της κοινότητας Πονοάρε για την ωφελιμότητα της εφεύρεσης του Γουτεμβέργιου.

Ο παπα Στέφανος κοίταγε αφαιρεμένος και μελαγχολικός από το θολό παράθυρο, με τις πολάμες ακουμπισμένες στα γόνατα. Ο σταθμάρχης χαμογέλασε κάτω από το άμπεπτα στυμμένο μουστάκι του, τριζοντας ελαφρά τις μπότες σ' ένα τάνισμα ανθρώπου που θέλει να δείξει πως είναι θιαστικός και πως έχει «παναπεί» κι άλλες ασχολίες, παρά να κάθεται ν' ακούει κουνέντες του καφενεϊού.

Ευχαριστημένος από τη γενική αυτή συγκατάθεση κι από τη μετριόφρονη τούτη ρητορική επιτυχία, ο κύριος κοινοτάρχης Γιαννάκης Τσάπου στράφηκε πάλι στο δάσκαλο με τις εντραπέλες ιδέες:

—Ορίστε! Προχωρώ πού πέρα. Για να δεις από τι θέλω να σε προφυλάξω, για το καλό σου. Να πούμε πως τούς σύναξες. Ωραία! Τούς μιλάς για τα αγαθά του βιβλίου κι άλλες ιστορίες. Πως ο αγράμματος άνθρωπος είναι τάχατες ξύλο απελέκτο' πως μονάχα τα γράμματα τον άνθρωπο ξυπνάνε. Πράματα που τάχουμε ακούσει, Και απάνω που τούς μιλάς ωραία ωραία, σηκώνεται ένας και σε ρωτάει σε τί ωφελήσανε τάχατες τα γράμματα του μακαρίτη του Αντρέα Κολιμπασιάνου! Τότε όλοι θα χαμογελάσουν με σημασία ο ένας στον άλλον, και πολύ θάθελα να ξέρω τί απάντηση θα τους έδινες;

—Μη σε ανησυχεί αυτό, κύριε κοινοτάρχη. Θα βρω εγώ τον τρόπο να ξεμπερδέψω.

—Πιθανόν...

—Όχι πιθανόν. Σίγουρα!

—Έεε! Τι σού είναι τα νιάτα! Έτσι άκουσα εδώ και καμιά εικοσιπενταριά χρόνια και το μακαρίτη Αντρίτσο. Δεν αμφέβαλλε για τίποτε. Και προπαντός ο καημένος δεν αμφέβαλλε για τον εαυτό του. Τίποτε και κανέναν δεν μπορούσε να τού φράξει το δρόμο. Σίγ ου ο α! Αυτή ήταν η κουνέντα του εκείνο τον καιρό. Μέσα σε πέντε χρόνια θα μάς είχε οικόπεδο για σχολειό. Σίγ ου ο α! Θα εξύψωνε το χωριό, θα το προίκιζε με αναγνωστήριο, θα μάς μάθαινε οικοκυρική και γεωργία, εμάς που τηνε ξέρουμε πάππου προς πάππου, δίχως βιβλία και κολοκύθια. Να μην υπάρχει σπίτι δίχως λιβάδι, νοικοκύρης δίχως ζευγάρι καματερά, παιδί δίχως άπολυτήριο τετρατάξιου. Πόσα και πόσα. Σίγ ου ο α! Σαν άκουσα του λόγου σου να τα αραδιάξεις, μου φάνηκε πως άκουσα τη φωνή του...

—Δεν ξέρω γιατί μου αναφέρεις συνέχεια το όνομα και την πολιτεία ενός ανθρώπου, που δεν έχω καμιά ευθύνη γιαυτόν; Έχασε την υπομονή του ο Νικόλας Απόστολος. Τρεις μέρες τώρα όπου κι αν στραφώ σκοντάφτω σε τούτο τ' όνομα μονάχα. Κατάλαβα, απ' όσα μούχουν πει, πως δεν τ'ιμησε τον κλάδο μας. Δάσος δίχως ξερόκλαδα δεν υπάρχει. Δεν έχω δικαίωμα να τον κρίνω, ούτε να τον καταδικάσω. Αλλά ούτε και να τον υπερασπίσω. Για όσα έκανε και προπαντός για όσα δεν έκανε ο Θεός ας τον συγχωρέσει κι ας τον συγχωρέσουνε και μες οι άνθρωποι. Εγώ ήρθα ακριβώς για να πραγματοποιήσω εκείνο που αυτός δεν

πραγματοποίησε, και να διορθώσω ό,τι αυτός χάλασε...

—Σοβαρά; ρώτησε ο γραμματέας της κοινότητας Ηλίας Μποσιντσιάνου με κάποια πρόθεση χλευασμού, που ο Νικόλας Απόστολος δεν είχε υποπτευθεί σε μια τόσο καχεκτική και άθλια ύπαρξη.

—Όπως βλέπετε! Σοβαρότατα! αποχρίθηκε με την ίδια τάση ν' αρπαχτεί ο νεαρός δάσκαλος. Και την ίδια στιγμή μετάνιωσε που έχασε την αυτοκυριαρχία του.

Έριξε μιὰ ματιά ένα γύρο στους ανθρώπους αυτούς, που τους είχε καλέσει στη χαμηλή και σκοτεινή αίθουσα της κοινότητας, για να τους ενημερώσει πάνω στην απόφαση και τα σχέδια της δουλειάς του, να τους ζητήσει συμβουλή και βοήθεια, να τους τινάξει από την αποτελεσματέμνη αδιαφορία τους. Και αναγνώρισε ευθύς το λάθος του. Είδε τη ματαιότητα της απατάτης αυτής. Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν νεκροί. Τίποτε δεν μπορούσε να τους βγάλει από το λήθαργο, όπου ένοιωθαν καλά και συμφιλιωμένο τον εαυτό τους. Σε τρεις μέρες μέσα είχε τη δυνατότητα ν' ανακαλύψει και τις κρυφές αιτίες της έλλειψης εμπιστοσύνης ή της έχθρας που συναντούσε σε κάθε βήμα.

Ο γραμματέας Ηλίας Μποσιντσιάνου είχε κινήσει τη θέση για κάποιον αδελφό του με δυό τάξεις επαγγελματικής σχολής, που είχε τελειώσει πρόπερσι τη στρατιωτική του θητεία, δίχως ακόμα να δολεντεί. Ο σταθμάρχης της χωροφυλακής, ο κυρ Στανίκας, ο επιλεγόμενος «πανααίς», ύστερα από τα περσινά γεγονότα, του 1907, όταν τα γειτονικά χωριά ξεσηκώθηκαν βάζοντας φωτιά στ' ακήνητα των τσιφλικάδων, δεν μπορούσε να δει με καλό μάτι ένα δάσκαλο, πούρθε να σπέρνει ζιζάνια ανάμεσα στους ανθρώπους, βάζοντάς τους παράξενες ιδέες στο κεφάλι. Ετόιμαζε μάλιστα και μια εμπιστευτική αναφορά πάνω σ' αυτό. Ο κοινοτάρχης, γνωστός πρότερο με τ' όνομα «Γιαννάκης Αλεπούς», παρά με το αληθινό, ήταν πραγματικά μιὰ γριά αλεπού, ξυπνός και πονηρομένος υστερ' από μακροχρόνη πείρα ζωής, που τον είχε κρατήσει συνέχεια ανάμεσα στις συγκρούσεις των μεγάλων και των μικρών, ανάμεσα σφουρι κι αμόνι. Πρόην γραμματικός τσιφλικά κι από τριάντα χρόνια άνθρωπος της εμπιστοσύνης του κυρ Λασκαράκη Σοφριανού, κυβερνητικού βουλευτή και αντιπρόεδρου της Βουλής, επιθυμούσε, τόσο για την ηουχία της κοινότητας όσο και για το σεβασμό των συμβάσεων για τις αγροτικές εργασίες, ένα δάσκαλο που να συμμορφώνεται εύκολα και να μην κλονίζει την υπομονή των χωριανών γεμίζοντας τα κεφάλια τους με παλαβομάρες παρμένες από τα βιβλία. Όσο για τον παπα Στέφανο, ένας αρωστημένος και δίχως ζωή γεροντάκος, φαινότανε αφαιρεμένος απ' όλα αυτά και άκουγε δίχως να προσέχει, κοιτάγε δίχως να βλέπει.

Ο Νικόλας Απόστολος, όλος ανυπομονησία, είχε δοκιμάσει με τον καθένα χωριστά να τους κερδίσει με το μέρος της νεανικής του απόφασης. Χαμένος κόπος. Χαμένος και τώρα, που τους παρακάλεσε να συναχθούν και να τον ακούσουν όλοι μαζί, για να τους καταστήσει βοηθούς σε μικρότερα και πιό άμεσα έργα. Τα παιδιά είχαν ξεχάσει το δρόμο του σχολείου, και φαίνεται πως ούτε τον είχαν γνωρίσει καλά καλά. Το ρημάδι ήταν στα χάλια του, δίχως τζάμια στα παραθύρια, με κουτσά θρανία, με τη θεομάστρα γκαρεμισμένη. Ολομόναχος και ξένος καθώς βρέθηκε στη χερσιά τούτη, είχε ελπίσει για την ώρα βοήθεια, με έργα και με λόγια, από τις αρχές της κοινότητας, με σκοπό να μαζώσει τα μαθητούδια και να μπαλλώσει όπως όπως την καλύβα που λεγότανε σχολείο, ώστε να μπορέσει να στεγάσει τα σαράντα πενήντα παιδιά ως την άνοιξη, όταν θα στρωνότανε για μια πιο σπουδαία δουλειά. Είχε κάνει λάθος. Άνθρωποι νεκροί. Ψυχές αποχαινωμένες σε τέλεια συμφιλιωση με τις καταστάσεις του θυθού, απ' όπου δε βλέπανε καμιά ανάγκη και διασίνη κάποιας αλλαγής. Δεν επρόκειτο για βοήθεια συναδελφικής ομοφωνίας. Απεναντίας, έβλεπε τον εαυτό του αναγκασμένο να πολεμήσει προς το παρόν ενάντια σε μια πεισματερή έχθρητα ακόμα και σε ό,τι θα επιχειρούσε και ίσως θα πετύχανε να επιτελέσει μόνος, με τις λιγοστές δυνάμεις του.

—Πανααί έτσι η υπόθεσις! ανασηκώθηκε ο σταθμάρχης, ο κυρ Στανίκας, συνοδεδιόμενος από το τριζοβολιό της δεομάτινης πανοπλίας του. Συγκαλείς πανααί το χωριό σε υπαίθρια σάναξιν...

Ο Νικόλας Απόστολος ανασηκώθηκε με τη σειρά του από το κάθισμα, μιλώντας σ' όλους, έναν - έναν:

—Μά κύριε σταθμάρχη, κύριε κοινοτάρχη, πάτερ, κύριε γραμματέα, και πάλι σας παρακαλώ νάμαστε εξηγημένοι. Δεν πρόκειται για καμιά σύγκλιση. Καμιά υπαίθρια ή «στεγαμένη» σάναξη. Όπως οι ίδιοι το είπατε, είμαι ξένος εδώ. Οι άνθρωποι δε με γνωρίζουν. Ούτε και μού φαίνονται πως γνωρίζουν ποιός είναι ο προορισμός ενός δάσκαλου κι ενός scho-

λείου στο χωριό τους. Μια και αύριο είναι Κυριακή μέρα, σκέφτηκα ότι είναι κατάλληλη η ώρα που βγαίνουν από την εκκλησία, για να τους μιλήσω μερικά λόγια και να γνωριστούμε. Νόμιζα πως δε θάταν άσκοπο να με συντρέξει κάποιος από σας, ας πούμε σεις, πάτερ, ή ο κύριος κοινοτάρχης. Να με παρουσιάσετε στους χωριανούς, αφού είμαι ξένος, και να τους πείτε πως ήρθα με την απόφαση να μείνω εδώ και να εργαστώ ολόψυχα ως τα γερατιά μου. Αυτό είναι όλο. Θεωρώ υποχρέωσή μου να σας πω από τώρα, ότι δεν κάνω, δεν έκανα και δε θα κάνω ποτέ κανένα είδος πολιτικής. Θα μιλήσω στους ανθρώπους για τα βάσανά τους και για τη γιατρεία τους, για την αφελιμότητα του σχολείου και της εκπαίδευσης, ώστε να καταλάβουν μοναχοί τους για ποιό λόγο πρέπει να στέλνουν τα παιδιά τους να μάθουν γράμματα. Να είσαι βέβαιος, κύριε πρόεδρε, πως δε θα βγάλω μιλά ούτε υπέρ, ούτε κατά του κυρ Λασκαράκη σου...

—Κι' όμως για τον κυρ Λασκαράκη μας μπορείς να μιλήσεις όσο θες κι ό,τι θες. Κανένας δε σ' εμποδίζει. Απεναντίας! Θα ευχαριστηθεί πολύ σα μάθει πως έχει εδώ έναν ακόμα άνθρωπο της εμπιστοσύνης, που μπορεί να συνεργαστεί μαζί μου για την προκοπή της κοινότητας και των χωριανών.

—Ίσως. Όμως εγώ δεν ήρθα εδώ να κάνω πολιτική και νάμαι μπράβος του ενός και του άλλου.

—Καλά, μη κορώνεις τόσο γλήγορα! Έκανε με πονηρό γέλιο στα μάτια ο κύριος πρόεδρος Γιαννάκης Τσάπου. Έχουμε καιρό να μιλήσουμε κάποτε για τούτο. Λίγη πολιτική δε βλάπτει, αλλιώς τίποτε δεν μπορεί να γίνει στον κόσμο, ούτε καλό, ούτε κακό. Συμφωνείς, κύριε γραμματέα;

Ο κύριος γραμματέας Ηλίας Μποσιντσιάνου διατύπωσε ορισμένες επιφυλάξεις βασισμένος στην προσωπική του πείρα, αρκετά πρόσφατη κατά τα άλλα:

—Κάποτε ναι και κάποτε όχι. Γιατι, αν μου επιτρέπετε, θα σάς κάνω μια ερώτηση. Ο κυρ Λασκαράκης μού υποσχέθηκε, ή όχι, πως θα φέρει εδώ τον αδερφό μου τον Κωστάκη στη θέση του μακαρίτη του Αντρίτσου Κολιμπασιάνου; Τού στάθηκα ή δε τού στάθηκα της εμπιστοσύνης; Θ' απαντήσω εγώ. Τού στάθηκα, και μάλιστα ακριβώς τότε που ο κυρ Λασκαράκης δεν ήταν στην εξουσία. Και σε τί μού ωφέλησε τάχα αυτό; Πάλι εγώ θ' απαντήσω. Σε τίποτα. Γιατι η κυβέρνηση μάς έστειλε την αφεντιά του (έδειξε με το σπανό, κοκκινωπό κεφάλι του το Νικόλα Απόστολο), την αφεντιά του που είναι άγνωστος στο χωριό, άγνωστος στην περιφέρεια, ξένος στο κόμμα και στα συμφέροντα του κυρ Λασκαράκη.

—Ίσως είχε δόντι πιο γερό στο κέντρο! Έβγαλε γνώμη ο κοινοτάρχης Γιαννάκης Τσάπου. Πού το ξέρουμε; Ή και επι τούτο ο κυρ Λασκαράκης θάβησε νάρουνο έτσι τα πράγματα, για να ικανοποιήσει όλους σας. Εσθ' επέμενες σώνει και καλά να φέρεις τον Κωστάκη, ο κυρ Ατίλας ο σταθμάρχης πάσκιζε για το αδερφό της κερά Λενιώς, ο παπα Στέφανος για την ανεμιά της κερά παπαδιάς. Ψέματα, παπα Στέφανε;

Ο παπα Στέφανος κοιτώντας από το τζάμι με τα μάτια γεμάτα καταχνιά και κούραση έκαμε μι' κίνηση παραίτησης με το χέρι.

—Σύμφωνοι! επιβεβαίωσε με σηκωμένη φωνή ο κύριος πρόεδρος Γιαννάκης Τσάπου. Τι να κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλο; Η υπόθεση είναι φως φανάρι. Και μάλιστα μπορώ να σάς πω, σαν ένας που κάτι καταλαβαίνει από μια σταλιά πολιτική, ποιός ήταν ο λογαριασμός του κυρ Λασκαράκη. Αν διόριζε τη δεσποινίδα Μαριόρα, θα δυσανεστούσε εσένα και τον κυρ Ατίλα το σταθμάρχη. Κι είχατε κάθε λόγο να δυσανεστηθείτε. Αν διόριζε τον κουνιάδο του κυρ Ατίλα, θα δυσανεστούσε τον παπα Στέφανο, που δε θάτρωγε γλυκό ψωμί με την κερά παπαδιά, και θα δυσανεστούσε και σένα, σαν ένας που τον υπηρετήσες πιστά κι όταν ακόμα εμείς και με τον κυρ Λασκαράκη βρισκόμασταν στην αντιπολίτευση. Αν διόριζε τον Κωστάκη σου, θάχε δικαίωμα να παραπονηθεί ο παπα Στέφανος κι ο κυρ Ατίλας. Όπως και νάκανε, θα ικανοποιούσε ένα και θα δυσανεστούσε δύο. Έτσι δεν αδικήσε κανέναν. Ένιψε τα χέρια του σαν τον Πλάτο, καθώς λέει το ευαγγέλιο του παπα Στέφανου, κι άφησε τους μεγάλους να μάς στείλουν από το Βουκουρέστι έναν που δεν είναι ούτε κουνιάδος του κυρ Ατίλα, ούτε ανήψι της κερά παπαδιάς, ούτε αδερφός σου. Ψέματα, κυρ δάσκαλε;

—Εδώ συμφωνούμε, παραδέχτηκε χαμογελώντας ο Νικόλας Απόστολος. Είναι το μόνο σημείο. Βρέθηκα ανάμεσα σας ουρανοκατέβατος, δίχως νάχω κανένα συγγενή και δίχως νάμαι ο άνθρωπος κανενός...

—Κανείς δεν το ξέρει! τοΐκωσε το λόγο ο κύριος κοινοτάρχης Γιαννάκης Τσάπου. Σήμερα δεν είσαι, αύριο μπορεί να είσαι! Ούτε που μπορεί να γίνει κι αλλιώς. Νά, κόλα το!

Σ' το λέω εγώ, δε θα κλείσει χρόνος και θάσσει ο άνθρωπος του κυρ Λασκαράκη, όπως εγώ κι όπως όλοι όσους μάς βλέπεις εδώ και που καταλαβαίνουμε ποιός κουμαντάρνει και πώς φέρνονται γύρω τα πράματα στον ντουανά... Και για να τελειώνουμε, θα πω και τούτο: Κάνε, αγαπητέ μου, όπως καταλαβαίνεις. Θες να συνάξεις τους ανθρώπους; Σύναξέ τους! Θες να τούς κουβεντιάσεις; Κουβεντιάσε τους. Εγώ έκανα το χρέος μου και σε συμβούλεψα να μη βιαστείς. Λες πως θα μείνεις όλη σου τη ζωή κοντά μας. Τι σε διαίξει λοιπόν; Θάχεις όλο τον καιρό, ώσπου ν' ασπρίσουν τα μαλλιά σου, όπως εμένα και του παπα Στέφανου. Πέρα από τούτο, τι άλλο να κάνουμε περισσότερο; Στον προϋπολογισμό του Γενάρη, θα προσπαθήσουμε, μαζί με τον κύριο γραμματικό, αφού τού περάσει ο θυμός, να δάλουμε εκατό, διακόσια λεί για την επιδιόρθωση του σχολικού οικήματος και για μερικά θρανία. Από μάς λίγα, απ' το Θεό περισσότερα. Κύριε αστυνόμε, κύριε γραμματέα, μα κι είμαστε δωπέρα, ας έρθουμε τώρα σ' ορισμένες δικές μας υποθέσεις. Έλαβα εντολή από τον κυρ Λασκαράκη...

Ο Νικόλας Απόστολος κατάλαβε πως δεν είχε πια να περιμένει τίποτε από κανέναν.

Από το ρομανικό
ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΣ

E. E. CUMMINGS

ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Κεντριζοντας
χρυσά σμήνη
σ' έλικες άργυρές

τις λιτανείες ψάλλει
χιτυάνε οί καμπάνες με τριαντάφυλλα
οί λάγνες και παχιές καμπάνες
κι' ένας ψηλός

άνεμος
σέρνει μαζί
τή
θάλασσα

με

όνειρα

Σ...

Μετ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΡΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΙΠΕΡΤΗ

Δυστυχώς στην Κύπρο δὲν ἐπιζώρησε ὁ θεσμὸς τῶν Ἀρχαίων. Μόλις τελευταία παρατηρεῖται κάποια προσπάθεια, κυρίως ἀπὸ πολὺ νέους πού ἔχουν ἐπιστημονικὲς φιλοδοξίες. Καὶ τοῦτο πάλιν κάπως σπασμοδικά.

Εἶχα τὴν ἐμπνευσή ν' ἀναζητῶ δεξιὰ κ' ἀριστερὰ ὕλικό. Ἔτσι ἔπεισα ἀρκετοὺς νὰ μαζέψουν ὅ,τι ἐγγραφο εἶχανε ἀφημένο ἀκατάστατα μὲς τὰ συρτάρια τους. Ἐπιπλέον ἀνακάληψα μερικοὺς πού εἶχανε κ' ὄλας καταταγμένους ἐπιστολὲς ἔτσι γιὰ ἐνθύμιο κ' ὄχι γιὰ συστηματικὴ διαφύλαξη μὲ κάποιο σαφὴ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ. Προσωπικὰ μ' ἐνδιαφέρανε περισσότερο τὰ λαογραφικὰ καὶ φιλολογικὰ. Ἀποτέλεσμα μᾶς τέτοιας προσπάθειάς μου μὲ στόχο καθετὶ γύρω ἀπὸ τὸ διαλεκτικὸ μας ποιητὴ Δημήτρη Λιπέρτη μού ἀπέφερε μερικὲς ἐπιστολές.

Ἔχω δὴ ἀρκετὲς ἐπιστολὲς τοῦ διαλεκτικοῦ μας ποιητὴ Δημήτρη Λιπέρτη. Γράμματα μεγάλα, τάξη στὸ γράμμα, ἀξιοπρέπεια, εὐγένεια, συντομία, ἀλλὰ τυχακότητα. Σὲ μερικὲς ὑπάρχει μιά κάποια διδακτικὴ (τύπου λαϊκῆς ἠθικῆς) διάθεση.

Σὲ μιά ἀπ' αὐτὲς βοήθα καὶ μιά ἀποψὴ του στὸν κύκλο τῆς λογοτεχνίας. Ἀφορᾶ τὸν Παπαδιαμάντη, τὸν «Ἅγιο τῶν Γραμμάτων μας» ὅπως τὸν χαρακτήρησε ὁ Πέτρος Χάρης (Χριστουγεννιάτικη «Ν. Ἐστία», 1941). Καὶ πάλιν ἡ γνώμη αὐτὴ σύντομη σὰν τὸν ἀφορισμὸ.

Παραθέτω τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Δημ. Λιπέρτη πού μου παραχώρησε ὁ Γιάννης Κτωρίδης:

Λευκωσία τῆ 3)1)35

Ἀγαπητέ μου κ. Κτωρίδη,

Τὴν εὐγενικὴν ἐπιστολήν σου τῆς 25 λήξαντος ἐγκαίρως ἔλαβον καθὼς καὶ τὰς δύο ἐφημερίδας ἃς εἶχες τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ πέμψης καὶ εὐχαριστῶ πολὺ.

Δὲν ἠδύνασο νὰ μοὺ κάμης καλύτερον δῶρον. Ὅσοι ἀνέγνωσαν τὸ Ἐγγόνι τῆς Στρίγγλας ἐδάκρυσαν. Ὁ Θεὸς νὰ ἀναπάψῃ τὸν ἀξέχαστον Παπαδιαμάντην.

(οἰκογενεακά).

Δὲν ξέρω πῶς τῶφφερε ἡ συζήτηση σὲ μιά συντροφιά γύρω ἀπὸ τὴ γενέθλια πόλη τοῦ Λιπέρτη, Παρόλο πού οἱ φίλοι τοῦ ποιητὴ βεβαίαναν πῶς αὐτὸς γεννήθηκε στὴ Λάρνακα κ' εἶναι τοῦτο κ' ὄλας γραμμένο σὲ πολλὲς σχετικὲς μελέτες, ὑπῆρχαν οἱ ἐνστάσεις ἢ οἱ ἀμφιβολίες. Βοήθα πᾶ τὴ βεβαίωση: μιά χειρόγραφη αὐτοβιογραφία πού ἔστειλε ὁ Λιπέρτης μὲ συνοδευτικὴ ἐπιστολὴ στὸ Γλαῦκο Ἀλιθέρη. Ὁ Ἀλιθέρης θῆκανε γι' αὐτὸν μιά διάλεξη στὴν Ἀλεξάντρεια. Ἡ διάλεξη αὐτὴ κυκλοφόρησε σὲ τομίδιο στὰ 1934 χαρισμένη στὸν «Κο Μιχ. Ροδᾶ πού ἀγαπᾶ τὴν Κύπρο καὶ τὸν ποιητὴ». Παραθέτω τὸ χειρόγραφο αὐτὸ βιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ ποιητὴ σὲ φωτοτυπία (βρίσκεται τὸ χειρόγραφο στὰ χέρια τοῦ κ. Μιχ. Πισσᾶ).

Στὴ χειρόγραφη αὐτὴ αὐτοβιογραφία του ὁ ποιητὴς δηλώνει πῶς δὲν ἔχει ἐπηρεαστῆ ἀπὸ τὸν ἐπίσης διαλεκτικὸ μας ποιητὴ Βασίλη Μιχαηλίδη. Φαίνεται πῶς εἴτε ὁ ἴδιος ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρης εἴτε ἄλλοι ἐπίμονα παραδέχονταν μιά τέτοια ἐπίδραση. Εἶν' ἀλήθεια πῶς εἶναι πολὺ διάφορο τὸ ὕφος τῶν δυὸ αὐτῶν ποιητῶν. Ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης ἀνακατεύει στὴν ποίησή του πολλὰ καθαρολόγια στοιχεῖα. Ὁ Λιπέρτης ἰδιαίτερος διαλέγει τίς λέξεις χωρὶς ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴν καθαρῶν, θυμοσσοφεῖ συνεχῶς καὶ ἡθογραφεῖ ἐντυπώσιακα. Ἐξῆλλον ὁ Λιπέρτης ἔζησε γιὰ ἀρκετὰ χρόνια ἀνάμεσα στοὺς χωρικοὺς, ἀναζητῶντας τίς λέξεις, τοὺς ἐκφραστικοὺς τρόπους, τίς παροιματικὲς φράσεις. Ἐπιπλέον, ἀνανέωνε κάθε καλοκαίρι τὴν ἐπαφή του μὲ τὸν κόσμον τῆς ὑπαίθρου, προπαντὸς στὰ Κρασοχώρια. Προσωπικὰ ἔχω τὴν ἀποψὴ πῶς ὁ Λιπέρτης χρησιμοποίησε τὸ κυπριακὸν ἰδίωμα, γιὰτὶ ἔνοιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ λαὸ. Ἡ καθαρῶν δὲν τοῦ πρόσφερε τὴν εὐκαιρία καὶ τὴ δυνατότητα. Τὸ κίνημα τοῦ δημοτισμοῦ σὰν ἀντίπαλος ἔφτανε στὴν Κύπρο. Ὅποτερα ὁ σχετικισμὸς τῆς δημοτικῆς μὲ τὰ προοδευτικὰ ρεύματα (καὶ μὲ τὸν κομμουνισμὸ στὰ προπολεμικὰ χρόνια) ἀποτελοῦσε μιά τροχοπέδη στὰ συντηρητικὰ τότε μυαλὰ μὲ τὴν προσήλωσή τους ἀπὸ προγονοπληξία στὴν καθαρῶν. Φαίνεται ἀκόμα πῶς ὁ Λιπέρτης δὲν κατεῖχε καλὰ τὴ δημοτικὴ, πράγμα πού πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του.

Τὰ μαύρα ἄφραδια

Ἐὰ κορῦ νὰ δοῦμε τὰ μαύρα σου ἰ' ἄφραδια,
 Πού βγάξουν κάτι φλόγες, ὅσιν κάρτι ἐξομαρῶν
 Ἰβ' ἂν κάρτισσ' ἴνι καρδιάν μου ἴνι ἄχαρη κομμάτια,
 Κὰ μὲν θηήσῃς χαρῶ σε, ἴβ' ἄφραδια νὰ ἴνι ἴφρῶν.

Μ' ἂν ἴσῃς ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'
 Μωπῆ με σὶνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'
 Ἰβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'
 Μωπῆ ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'.

Ἰβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'
 ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'
 ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'
 ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ' ἴβ' ἴνι κάρτισσ'.

Α. Ν. Νικολαΐδης

ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ

(παράφραση)

Ἐλα, μικρή, νὰ δοῦμε τὰ μαύρα σου τὰ μάτια
 ποὺ βγάξουν κάτι φλόγες, ὅμοιες μὲ τῆς φωτιᾶς,
 κι' ἂν κάνουν τὴν καρδιά μου τὴν ἄχαρη κομμάτια,
 ἄφῃσ' τα νὰ τὴν τρώνε καὶ μὴ βαρυγνώμᾶς.

Κι' ἂν τύχει καὶ μὲ κάψουν κι' ἀπόδαυλο ἀπομείνω,
 μπήξε με στὴν αὐλή σου κάπου σὲ μιὰ μεριά,
 γιὰτὶ ἀπὸ τὴ θωριά σου, μέρα τὴ μέρα—κρίνω—
 μπορεῖ καὶ νὰ βλαστήσω νᾶβρω παρηγοριά.

Κι' ὄντας καλορίζωσω καὶ βγῶ ψηλὰ κι' ἀνθίσω
 κι' ἀπλώσω κλώνους νᾶρτεϊς στὸν ἴσκιο τῶν κλωνιῶν
 τὰ κάλλη τοὺς ἀνθούς μου γιὰ νὰ σοῦ τὰ ραντίσω
 γιὰ κείνες τὶς γλυκάδες τῶν δύο σου τῶν ματιῶν.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ

Θά γίνουν —

τά ίδια πράγματα, θά ξαναγίνουν πάλι.

Κ. Καβάφης.

Ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν, ἂν θέλουμε μὲ μιὰ φράση νὰ τὴ χαρακτηρίσουμε, εἶναι **μονὰς μετρήσεως τῆς οργανώσεως**. Τελευταῖο δημιούργημα τῆς ἐπιστήμης βρῆκε ιδιαίτερη ἀπὸ αὐτὴν τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου καὶ οἱ περισσότερὲς ἐφαρμογές της.

Ὁ χαρακτηρισμὸς ποὺ δώσαμε πρὸ πάνω δὲν ἀποδίδει μὲ σαφήνεια καὶ ἐπάρκεια τὸ περιεχόμενο τῆς καινούρια φανέρωτης αὐτῆς θεωρίας. Θά ἐπιχειρήσουμε κατ' ἀρχὴν νὰ δώσουμε μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τοῦ τί ἐπιδιώκει (καὶ τί πετυχαίνει) ἡ θεωρία αὐτή, ὑστερώτερα δὲ θά δοκιμάσουμε νὰ δοῦμε μερικὲς προεκτάσεις της.

Κατὰ τοὺς εἰδικοὺς ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ θεωρία τῶν πληροφοριῶν, ἓνα καλὰ οργανωμένο σύστημα προκαθορίζεται. Εἶναι δυνατὸ ἓνα ἄριστα οργανωμένο σύστημα νὰ προκαθοριστῆ μὲ κάθε λεπτομέρεια. Ἐφ' ὅσον δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ προδιαγράψῃ τὴ συνέχεια ἐνὸς ἄριστα οργανωμένου συστήματος, ἀναγκαῖο συμπέρασμα εἶναι ὅτι καμιά πληροφορία δὲν δίδει τὸ ἴδιο σύστημα, καθὼς ἐκτυλίσσεται.

Ὅσο λιγώτερο καλὰ οργανωμένο εἶναι ἓνα σύστημα τόσο περισσότερες πληροφορίες ἀποδίδει καθὼς τὸ παρακολουθεῖ κανεὶς νὰ ἐκτυλίσσεται. Τὸ ἐντελὸς ἀνοργανωτο σύστημα ἀποδίδει τίς περισσότερες πληροφορίες, μᾶλλον ὅλες τίς πληροφορίες ποὺ ἐνυπάρχουν σ' αὐτό.

Αὐτὴ εἶναι ἡ βάση τῆς θεωρίας. Μιὰ ἀπλὴ, πυρηνικὴ σκέψη, πάνω στὴν ὁποία στηρίχθηκε ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν, μὲ μονάδες μετρήσεως, μαθηματικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ ἐξιιώσεις. Καθιερώθηκε καὶ εἰδικὴ ὄρολογία ποὺ στὰ κυριώτερα σημεῖα της ἔχει ὡς ἑξῆς:

α. Π ο σ ὀ τ η ς πληροφοριῶν: Εἶναι τὸ μέτρον τοῦ πόσον μειώνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν πιθανῶν ἐκβάσεων σ' ἓνα σύστημα.

β. Μ ο ν ἄ ς πληροφοριῶν: Κάθε φορὰ ποὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν πιθανῶν ἐκβάσεων μειώνεται στὸ ἥμισυ, κερδίζεται μιὰ μονὰς πληροφοριῶν.

γ. Π η γ ῆ: Ἐκλέγει ἓνα μήνυμα μέσα ἀπὸ ἓνα ἀριθμὸ πιθανῶν μηνυμάτων ποὺ θά μπορούσε νὰ στείλῃ. Ἐχει ὑπολογιστὴ μαθηματικὰ ποιά πρέπει νὰ εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ πηγῆς, διαβιβαστοῦ, δέκτου, ἔτσι ποὺ ὁ δέκτης νὰ γνωρίζῃ ἐκάστοτε τὴν ἐκλογὴ τῆς πηγῆς.

δ. Μ έ σ η π η γ ῆ π λ η ρ ο ρ ι ῶ ν: Ὁ μέσος ὅρος τῶν διαφορετικῶν μηνυμάτων ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιλέξῃ ἡ πηγὴ.

Κι αὐτὰ μὲν φαίνονται νὰ εἶναι πολὺ ἀσαφῆ κι ἴσως καὶ χωρὶς καμιά ἐφαρμογὴ λογικὰ παγνιδίσματα. Στὴν πραγματικότητά, ὑπάρχουν πολλὲς ἐφαρμογές τῆς θεωρίας, ποὺ γενικὰ μπαίνουν σὲ μιὰ ἀπὸ δύο κατηγορίες:

1. Στὴν κατηγορία τῆς διαβιβάσεως.

καὶ 2. Στὴν κατηγορία τῆς συνεχείας.

Στὴν πρώτη κατηγορία ἔχουμε πληροφορίες ποὺ διαβιβάζονται μέσα ἀπὸ ἓνα κανάλι. Οἱ πληροφορίες ποὺ μπαίνουν στὴν εἴσοδο τοῦ καναλιοῦ (input) δὲν εἶναι οἱ ἴδιες μὲ αὐτὲς ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη του (output), ἀνκα εἶναι φυσικὰ πολὺ σχετικὲς. Οἱ πληροφορίες ποὺ ξεκινοῦνε (input) μεταβάλλονται κατὰ τὴ διάρκειά τῆς διαβιβάσεως, κι ὅταν ἡ μεταβολὴ εἶναι τυχαία, μιλοῦμε γιὰ «θόρυβο» στὸ κανάλι διαβιβάσεως. Ὅτι δίνεται σὰν πληροφορία στὴν ἐξοδο τοῦ καναλιοῦ (output) εἶναι συνάρτηση τῶν πληροφοριῶν ποὺ μπαίνουν (input) καὶ τοῦ θορύβου τοῦ καναλιοῦ.

Ἄν πάροουμε παράδειγμα λ.χ. τίς μετρήσεις τίς ψυχολογικὲς ποὺ γίνονται σὲ ἓνα ὑποκειμένο, ἔχουμε σὰν μεταφορὰ τῆς καταστάσεως διαβιβάσεως τῆς θεωρίας στὴ ζωὴ τὴν ἑξῆς διευθέτηση:

Input = ἐρεθισμὸς, output = ἀντίδραση, κανάλι = τὸ ὑποκείμενο.

Κι ἀκόμα εὐρύτερα: Ἡ φύση προσφέρει τὸ input, κανάλι εἶναι αὐτὴ ἡ μέτρηση, (ἡ πρόοδος τῆς μετρήσεως), output = τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετρήσεως.

Γιὰ τὴν κατηγορία τῆς συνεχείας πρέπει νὰ πάροουμε σὰν προϋπόθεση ὅτι, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅτι συμβαίνει στὴν περίπτωση διαβιβάσεως, ὑπάρχει ἀλληλοεξάρτηση καὶ συνέχεια στὸ ὅλο

σύστημα και στα φαινόμενά του. 'Ο θόρυβος (τυχαία μεταβολή) στο κανάλι περιορίζεται στο ελάχιστο ή έλλειπει. "Αν πάρουμε σαν παράδειγμα μιὰ πρόταση λόγου, θα δούμε ότι ή όλη σύνταξη τής προτάσεως περιορίζει τήν έλευθερία τής έκλογής του τί θα ακολουθήση, γιατί στηρίζεται σε λογική ακολουθία. Με τό να τοποθετήσης, ως πούμε, τή λέξη «εγώ» στην αρχή τής προτάσεως αυτοπεριορίζεται στο τί θα χρησιμοποιήσης παρακάτω. "Αν τοποθετήσης άλλη μιὰ λέξη μετά τό «εγώ» οί περιορισμοί αυξάνουν. Κατά τόν ίδιο τρόπο λιγοστεύουν και οί πληροφορίες που είναι δυνατό να πάρη ένας που σε παρακολουθεί καθώς διαμορφώνεις τήν πρότασή σου. Για να γίνη ακόμα σαφέστερο τό παράδειγμα προτού να πής τίποτε, υπάρχει άρθμος πληροφοριών που θα πάρη ό συνομιλητής σου από ότι θα πής. "Όταν πής «εγώ» είναι δυνατό να υποθέση τί θα ακολουθήση κι άρα οί πληροφορίες που θα πάρη καθώς προχωράς λιγοστεύουν. "Αν πής «εγώ διδάσκω...» περισσότερο περιορίζεται τό τί θα ακολουθήση κι ανάλογα μειώνονται οί πληροφορίες που είναι δυνατό να πάρης καθώς εκτυλίσσεται τό σύστημα μιās προτάσεως. Τό ίδιο συμβαίνει λ.χ. όταν πρόκειται να γράψουμε μιὰ λέξη. Προτού να γράψουμε οποιοδήποτε γράμμα ή έκλογή άλτώνεται σε 24 γράμματα. 'Αφ' ότου γραφτή ένα περιορίζεται ή έκλογή του τί θα ακολουθήση κατά ένα ποσοστό. "Όταν γραφτούν δυό γράμματα ή έκλογή περιορίζεται ακόμα παραπάνω, τό ίδιο και οί πληροφορίες που είναι δυνατό να πάρη κανείς παρακολουθώντας ένα άλλο να γράφη. Θυμηθήτε τό παιδικό παιχνίδι «Κρεμάλα» με μιὰ λέξη που δίνεται και προσπαθούμε να τή βρούμε.

* * * * *

Κάθε στιγμή αντιστοιχεί με ένα γράμμα. "Όταν βρούμε ένα, δύο, τρία γράμματα αντίστοιχα μειώνεται τό ποσό των πληροφοριών που είναι δυνατό να μās δώση τό σύστημα

Γ ε ω ρ γ ι α

"Αν φανταστούμε να έχουμε μόνο τά γράμματα Γ — ω ρ γ — α είμαστε βέβαιοι ότι ή λέξη είναι Γεωργία και μηδέν οί πληροφορίες που μās δίνει τώρα πιά τό σύστημα. Αυτό που μένει είναι Περισσόν. Στην όμιλία, στο γράμμαμό μας, σε άλλες εκδηλώσεις τής ζωής μας συναντούμε καθημερινώς τό περισσόν, πέρα από τό όποιο καμμιὰ πληροφορία δεν μās προσφέρεται. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο στο λόγο αλλά και σε οποιαδήποτε ενέργεια ή σύστημα του ανθρώπου που στηρίζεται σε μιὰ λογική ακολουθία. Θα ήταν δυνατό δηλαδή να γίνη «οίκονομία» με τόν περιορισμό σ' εκείνα που είναι άρκετά για να δώσουν στον άρροατή ή άναγνώστη ή θεατή τό όλο σύστημα, πέρα από τά όποια οί πληροφορίες που διοχετεύονται ίσοούνται με τό μηδέν. "Όταν ένας ξένος που δεν ξέρει καλά τή γλώσσα μās πη «εγώ... νερό» διοχετεύει όλο τό σύστημα μιās προτάσεως που πλήρης θα ήτο «εγώ θέλω νερό, γιατί διψώ». Στα τηλεγραφήματα που στέλλουμε κάμνουμε ό,τι μπορούμε για να άποφύγουμε τό περιττό και να κάνουμε «οίκονομία». Θυμηθήτε τώρα τό ανέκδοτο αυτού που θέλει να στείλη τηλεγράφημα και σβήνει συνεχώς λέξεις άχρηστες ώσπου φτάνει στο άλλο άκρον και συγχύζει με τό να προσφέρει ελάχιστες λέξεις ώστε ν' άφήση πολλά περιθώρια έκλογής και έρμηνείας του συστήματος (δίνει δηλαδή πολλές πληροφορίες).

Με τίς πιο πάνω διευκρινίσεις έχουμε κάμει ένα κύκλο για να καταλήξουμε εκεί άπ' όπου ξεκινήσαμε, στη θεωρία των πληροφοριών και τίς άξονικές ιδέες πάνω στις όποιες στηρίζεται. Είναι φανερό, θέλω να ελπίζω, από όσα έχουν εκτεθή ό,τι ή θεωρία των πληροφοριών είναι κυρίως λόγος περί τής οργανώσεως με εφαρμογές που φτάνουν σε όλα τά συστήματα που αντιμεταπίθουμε στη ζωή, συστήματα λόγου ή συστήματα ενεργείας. Θα υποπτευθήκατε ίσως μερικοί άναγνώστες ότι ή θεωρία αυτή καλλιεργήθηκε έντελώς ιδιαίτερα στις 'Ηνωμένες Πολιτείες σαν προστασία κατά του «περιττού» και σαν θεωρητική δικαίωση τής «οίκονομίας». Με δυό λόγια, σαν βάση για μιὰ καλύτερη οργάνωση των κοινωνικών μονάδων, έτσι που να παταχθή ή «σπατάλη» (όχι μόνο χρημάτων, ούτε κυρίως χρημάτων— άνκαι αυτό θά'αθη σαν συνέπεια) και να προβληθή ή «οίκονομία».

Γεννάται τώρα τό θέμα: 'Η «οίκονομία», καθώς τήν αντιλαμβάνεται ή θεωρία των πληροφοριών, είναι σε κάθε περίπτωση καλή και τό «περισσόν», ή «σπατάλη», κακόν;

"Ας πάρουμε πρώτο τό πρόβλημα τής «οίκονομίας» και τής «σπατάλης» στον λόγο. Είναι φυσικά δυνατό να συνεννοούμαστε μεταξύ μας χρησιμοποιώντας πολύ λιγώτερες λέξεις άπ' όσες χρησιμοποιούμε τώρα στην καθημερινή μας ζωή. Θα άποφύγουμε έτσι τή «σπατάλη» αλλά, άνεξαρτήτως του ό,τι ή ενέργεια που θα κερδίσουμε δεν θα τοποθετήται άλλο, θα κιν-

δυνεύσουμε να μη αποφεύγουμε τη σύγχυση ίσως και τὰ λάθη. Μπορεί να παρατηρηθῆ βέβαια ὅτι ὑπάρχει ἓνα μέτρο πού εἶναι δυνατό νὰ βροῦμε. Νὰ συγκρίτουμε λ.χ. τίς λέξεις σάν τὴν Ἀμερικανικὴ γλῶσσα πού ἀντιπαθεὶ κάθε πολυσύλλαβη λέξη (τὸ television γίνεται telly, τὰ examinations exams κλπ.). Ἀλλὰ θὰ ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος νὰ χάσει ἡ γλῶσσα τὸ δυναμισμό της γιὰ νὰ κερδίσει σὲ ὀργάνωση (ὀργάνωση πού νοεῖται σάν οἰκονομία «ἐνεργείας»). Καὶ ἡ Λογοτεχνία; Θὰ ἦταν παρακινδυνευμένο νὰ συσχετίσουμε τὴ θεωρία τῶν πληροφοριῶν μὲ τὸ φαινόμενο τῆς σύγχρονης «οἰκονομίας λόγου» τοῦ λογοτέχνη πού σημαίνει περισσότερο παρὰ λέγει. Θὰ εἴμαστε ἴσως πιὸ κοντὰ στὴν πραγματικότητα ἀν συσχετίσαμε τὴ θεωρία τῶν πληροφοριῶν μὲ «οἰκονομία καὶ ὀργάνωση αἰσθημάτων» παρὰ λόγου, μὰ καὶ ὁ σημερινὸς λογοτέχνης μὲ ἐλάχιστα δοκιμάζει νὰ ὑποσημάνῃ τὰ μέγιστα ἀπὸ πλευρᾶς αἰσθημάτων καὶ σκέψεων.

Ἴσως νὰ συσχετίσῃ ἄλλος τὸ ἀναπόφευκτο πού προσφέρει τὸ ἄρτιο λογοτέχνημα μὲ τὸ «προκαθοριζόμενο» πού ζητεῖ ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν. Ἡ διαφορὰ, καθὼς βλέπω ἐγὼ τὰ πράγματα τουλάχιστο, εἶναι τεράστια. Τὸ λογοτέχνημα σὺρ ἐπει νὰ διατηρῆ τὸ στοιχεῖο τοῦ ἀπροσδοκίτου καὶ συγχρόνως νὰ πείθῃ ὅταν φτάσουμε στὸ τέλος ὅτι τὰ πράγματα δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνουν διαφορετικά. Τὸ λογοτέχνημα δηλαδή ἔχει χρέος νὰ προσφέρει συνεχῶς καθὼς ἐκτυλίσσεται πληροφορίες, ἐνῶ ὁ ὀργανισμὸς πού γίνεται μὲ βάση τὴ θεωρία τῶν πληροφοριῶν δὲν πρέπει νὰ παρέχῃ καμιά ἢ τουλάχιστο νὰ προσφέρει ὅσο τὸ δυνατό λιγώτερες πληροφορίες. Τὸ ἀπροσδοκίτο εἶναι ἀνάθεμα γιὰ τὴν καλὴ ὀργάνωση καὶ εὐλογία γιὰ ἓνα λογοτέχνημα.

Ἀλλὰ κάπως μακρινὲς συσχετίσεις φαίνονται αὐτές. Ἄς ἐπιστρέψουμε σὲ πιὸ συγκεκριμένα. Στὴν προφορικὴ ἢ καὶ γραπτὴ διδασκαλία. Ἐδῶ ἡ οἰκονομία μπορεῖ νὰ βοηθᾷ τὸν δάσκαλο, (πού εἶναι καὶ αὐτὸ ἀμφίβολο) ἀλλὰ ζημιώνει τὸν μαθητὴ. Ἡ ἐπανάληψη εἶναι βοηθητικὴ τῆς μαθήσεως, ὅσο κι ἂν ἡ ἐπανάληψη συγκρούεται μὲ τίς ιδέες γιὰ καλὴ ὀργάνωση πού προσφέρει ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν.

Κι ἀπὸ τὸν λόγο στὴν πράξη, τὴν ἐνέργεια, ὅπου περισσότερο διεκδικεῖ δικαίωση ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν. Γιατί στὴν καλύτερη ὀργάνωση τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν μονάδων καὶ συστημάτων ἀποβλέπει ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν. Ἐνας ὀργανισμὸς λ.χ. γιὰ νὰ ἐργάζεται καλά καὶ νὰ ἀποδίδῃ θὰ πρέπει καθὼς ἡ ἐργασία κινεῖται προοδευτικὰ ὅσο τὸ δυνατό λιγώτερες πληροφορίες νὰ προσφέρει στὸν παρατηρητὴ. Ὁ παρατηρητὴς, ἀν πρόκειται γιὰ καλὰ ὀργανωμένο σύστημα, θὰ πρέπει νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ «προβλέπῃ» τὸν τρόπο πορείας τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα δυνατὰ δεδομένα. Κι ἂν εἶναι δυνατό μὲ στόχο νὰ μορῆ νὰ προκαθορίσῃ τὸν τρόπο ἐργασίας ἐνὸς συστήματος, ἔτσι πού ἂν τὸ παρακολουθήσῃ νὰ ἐκτυλίσσεται καμιά ἢ σχεδὸν καμιά πληροφορία νὰ μὴν τοῦ δίδῃ. Ὁ «θόρυβος» τοῦ καναλιοῦ θὰ πρέπει νὰ ἐξουδετερώνεται δηλαδή τελικὰ μὲ τὴν καλὴ ὀργάνωση ἔτσι πού τὸ input νὰ προσεγγίξῃ κατ' ἀνώτατον ὄριο πρὸς τὸ output. Αὐτὸ θὰ σημαίῃ ὅτι τὸ σύστημα εἶναι ἐπαρκῶς ὀργανωμένο καὶ ὅτι διακρίνει ἐπαρκῶς (efficiency) αὐτοὺς πού τὸ ἐλέγχουν.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδεῶδες. Ἐνας ὀργανισμὸς πού νὰ «ἐπιαναλαμβάνεται», νὰ μὴ ἐπιφυλάσῃ καθόλου ἐκπλήξεις, νὰ ἐργάζεται μὲ τέτοια ἐπαρκεία πού νὰ εἶναι (τὸ ποθούμενον δὲ) μονότονη, ἔτσι πού ὁ παρατηρητὴς νὰ μπορεῖ νὰ προκαθορίσῃ μὲ κάθε ἀκρίβεια κάθε ἐπόμενη κίνηση ἐνὸς ὀργανισμοῦ (εἴτε αὐτὸς εἶναι Ἔργονομία εἴτε εἶναι ἐπιχείρηση εἴτε ὀργανισμὸς δημοσῶς ὠφελείας εἴτε ὁποιοδήποτε κοινωνικὸ ἴδρυμα).

Ἄν σὰς θυμίσῃ τίποτε αὐτὴ ἡ περιγραφή τῶν αἰτημάτων γιὰ ἓνα ὀργανισμὸ ὅπου κυριαρχεῖ ἡ καλὴ ὀργάνωση, τοτο εἶναι βέβαια ἡ μηχανή. Γιατί τὸ ἰδεῶδες ἐνὸς ὀργανισμοῦ πού καθὼς κινεῖται δὲν προσφέρει καμιά πληροφορία καὶ τοῦ ὁποίου κάθε κίνηση εἶναι δυνατό νὰ προβλεφθῇ μὲ ἀκρίβεια ἀναπόφευκτα εἶναι ἡ μηχανή. Ἡ ἐπαρκεία μᾶς μηχανῆς εἶναι τὸ ζητούμενον ἀπὸ ἓνα ὀργανισμὸ πού σέβεται τὸν ἑαυτό του καὶ στηρίζεται στὴ νεώτατη θεωρία τῶν πληροφοριῶν. Κι ἡ διοίκηση ἐνὸς ὀργανισμοῦ νὰ φτάσῃ στὸ σημεῖο τοῦ παρατηρητοῦ, ἀφοῦ θὰ περῶσῃ ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα στάδια: τῆς πλήρους ἀγνοίας — τῶν περισσότερων πληροφοριῶν >>> τῆς σχετικῆς γνώσεως καὶ λιγώτερων πληροφοριῶν >>> τῆς πλήρους γνώσεως >>> πλήρους ὀργανώσεως — μηδὲν (ἢ κατὰ προσέγγισιν μηδὲν) πληροφορίας. Τότε θὰ συμπέσῃ ὁ ἔλεγχος τοῦ ὀργανισμοῦ μὲ τὴν ἀπλὴ παρακολούθηση τοῦ ὀργανισμοῦ.

Φαίνεται πὼς ὅπου καὶ νὰ ἐγγίσης στὴν ἐποχὴ μας βρίσκεις τὸ αἴτημα τοῦ αὐτοματισμοῦ. Καλὴ ὀργάνωση λοιπὸν ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν μὲ αἴτημα τῆς μηχανοποίησης σὲ ἐπαρκεία λειτουργίας τῶν ὀργανισμῶν καὶ συστημάτων καὶ ἰδρυμάτων. Κατὰ προέκταση ἀκολουθεῖ τὸ αἴτημα τῆς καλῆς ὀργανώσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Μὲ τὴν «κυβερνητικὴ» νὰ καθορίσῃ τίς

ἀρχές πάνω στις οποίες θά βασιστή ή κοινωνική και πολιτική ζωή. Με ιδεώδες πάλι τί; Νά μήν προσφέρει ό βίος καμιά πληροφορία καθώς τό υποκείμενο ή ή μάζα προχωρούν την καθημερινή ζωή, «νά καταντά τό αἶριο σάν αἶριο νά μή μοιάζει...» 'Ο Καβάφης θέβαιά άγνοούσε τή θεωρία τών πληροφοριών, αλλά τή χαρακτήρισε σάν προέκταση στή ζωή με τόν πύό καιρίο τρόπο. Κι αυτός ό άνθρωπος τρόμος μπροστά στην επανάληψη θά κρατήση πιθανόν τή θεωρία τών πληροφοριών και τις εφαρμογές της μέσα σε όρια άνοιχτά. Θά έλεγα έξωανθρώπινα, αλλά την ίδια στιγμή πού χρησιμοποιώ τή λέξη σκέφτομαι πώς σε ανθρώπινα όρια εφαρμόζεται ήδη, σε οργανισμούς όπου έξω από τις μηχανές υπάρχουνε και άνθρωποι, πού υποχρεώνονται όμως όλοένα νά συμμορφώνονται στο μεθοδικό και άριστα οργανωμένο τρόπο συγχροτήσεως και λειτουργίας μιās μηχανής. "Αν τελικά θά πάρουμε από την παρακολούθηση τών μηχανών την μέθοδο και την οργάνωση για νά τή χρησιμοποιήσουμε εκεί πού απαιτείται για «οίκονομία» δυνάμεων και άποφυγή «σπατάλης» ενεργείας και κατορθώσουμε συγχρόνως νά διατηρήσουμε την ικανότητα νά «εκπλήσσουμε» σάν άνθρωποι, νά συντηρήσουμε δηλαδή τή δυνατότητα νά δίνουμε «πληροφορίες», αυτό μόνο ό χρόνος θά τό δείξει. Κι αν τά σημάδια δείχνουν πώς τείνουμε συνεχώς στην καλύτερη οργάνωση και στή μειωμένη ικανότητα νά εκπλήσσουμε, ίσως τό μέλλον νά μās διαφεύση προσφέροντάς μας «πληροφορίες» για τόν ίδιο τόν έναντό μας πού ακόμα δέν υποπευόμαστε.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

PETER THOMPSON

ΛΥΡΙΚΗ ΑΓΑΠΗ: ΒΑΡΕΙΑ ΜΕΡΑ

Βαρεία ή μέρα όταν τό σκοτάδι του ήλιου
πέφτει και μαραίνει τούς δρόμους τής πόλης'
κι' άψυχες προβάλλουν οι καρέκλες μέσ' στο δωμάτιο όπου
ό αγαπημένος δέν είναι κι' οι γρίλιες είναι κατεβασμένες.

Δέν ακούγονται χαρούμενες νότες, άλλ' οι ύδρορρές τρέχουν
ούτε ήχος νά κινήσει εὐσπλαχνία ή αγάπη σ' αυτόν π' ακούει.
Κι' είναι σιωπηλό τό τραγούδι πού μου έδινε χαρά και με κράταγε
βασκαμένο και γητευμένο, μακριά απ' τόν τρόμο μου.

*Ανέκδοτο

Μετάφραση: ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

ΠΕΝΘΙΜΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ

(δ ή γ η μ α)

“Όταν σήκωσε τὰ μάτια γιὰ νὰ ξανακυταχτεί στὸν καθρέφτη ἔνοιωσε ἕνα παράξενο ξετίναγμα στὴν καρδιά. Αἰσθανόταν κιόλας τὴν ἀόρατη αἰχμὴ κάποιου δίκουπου μαχαριοῦ ν’ ἀκουμπάει στὸ στήθος τῆς κι’ ἡ ξαναμμένη φαντασία τῆς ἐπλάθε γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπό τῆς κἀτὶ ἀπαίσια εἰρωνικὰ χαμόγελα πὸς τῆς προξενούσαν ἀγιάτρευτες ψυχικὲς πληγές. Καὶ τὸ βλέμμα τῆς ὄλο καὶ κνηγοῦσε αὐτὰ τὰ φριχτὰ εἰρωνικὰ χαμόγελα πὸς ξεπηδοῦσαν βασανιστικὰ μέσα ἀπὸ τὴ λεῖα ἐπιφάνεια τοῦ καθρέφτη καὶ δὲν ἔλεγε νὰ σταματήσει στὸ σημεῖο πὸς συγκεκοιμένη καὶ χειροπιαστὴ διαγραφόταν ἡ σιλουέττα τοῦ προσώπου τῆς.

Τῆς φαινόταν πὸς ὅσο τὸ βλέμμα τῆς προσπαθοῦσε νὰ συλλάβει αὐτὰ τ’ ἀπροσδιόριστα χαμόγελα γιὰ νὰ τὰ συνειδητοποιήσει καὶ νὰ τοὺς δώσει τὸν τόνο τῆς σιγουριᾶς, τόσο αὐτὰ ξεγλιστροῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τοῦ καθρέφτη γιὰ νὰ ξεπεταχτοῦν πάλι ὄλο φωτιὰ καὶ κακентόχθεια στὴν ἄλλη. “Άκουγε κιόλας κἀτὶ πνιχτὰ μεριστοφελικὰ γέλια πὸς τὴν ἔκαναν νὰ νοιώθει παράξενα ρίγη σ’ ὄλο τῆς τὸ κορμί. Κι’ ὄλο στριφογύριζε τὸ βλέμμα γύρω ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ προσώπου τῆς κι’ ὄλο ἀπόφευγε νὰ ρίξει τὴ ματιὰ τῆς ἀπάνω του καὶ νὰ τὸ ἀντικρύσει θαρρετὰ καὶ τίμα.

“Ἦταν σὰν νᾶκανε μιὰ θανάσιμη πάλη μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ τῆς ἔεσχίζε τὴν ψυχὴ ἡ σκέψη πὸς δὲν ἦταν τόσο δυνατὴ ὅσο φανταζόταν. “Ἐνοιωθε τὴν ἀνησυχία νὰ σιγοπλέει μέσα στὴν καρδιά τῆς ὅπως σιγοπλέουν τὴ νύχτα τ’ ἀκίνητα νούφαρα ἀπάνω στὰ κοιμισμένα νερὰ κάποιας λίμνης.

Νικημένη ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῆς σηκώθηκε μὲ κόπο, τέντωσε τὸ καταπονημένο κορμί τῆς μπροστὰ στὸν καθρέφτη κι’ ἄρχισε ἀργὰ κι’ ἐρευνητικὰ νὰ τὸ ἐξετάζει, νὰ τὸ ἀναλύει, νὰ τὸ μελετᾷ.

Πόσες φορὲς δὲν εἶχε κυταχτεί σ’ αὐτὸ τὸν ἴδιο καθρέφτη καὶ πόσες φορὲς δὲν εἶχε ἀφήσει τὸ χαῖνο βλέμμα τῆς νὰ τυλίξει μὲ θαυμασμὸ τ’ ὀλόδροσο κοκκλιστικο προσώπάκι τῆς, τῶμορφο καὶ καλοκαμαριωμένο κορμί τῆς, τὶς πλούσιες τουαλέττες καὶ τὰ καλοδιαλεγμένα κι’ ἀκριβὰ μπζοῦ τῆς... Καὶ πόσες φορὲς δὲν ἔνοιωσε νὰ πλημμυρίζει τὴν καρδιά τῆς τὸ αἶσθημα τῆς χαρᾶς, τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἀπόλυτης ικανοποίησης πὸς φέρνει ἡ ἀνετη πεποίθησι γιὰ τὴν ἀνωτερότητα καὶ τὴν ὑπεροχή...

“Ὅμως ἀπόψε... ἀπόψε ἦταν τόσο διαφορετικὸ. Αὐτὸ τὸ ἀνεπαίσθητο χτύπημα πὸς μὲ τόση χάρι καὶ τόση διάκριση τῆς ἔδινε ὁ χρόνος, τὴν ἔκανε νὰ νοιώθει ἕνα ἐλαφρὸ ἰσάγισμα στὰ θεμέλια τῆς μεγάλης ἀψίδας τοῦ θριάμβου πὸς γιὰ τόσα χρόνια τῆς εἶχε στημένη ἡ ὁμορφιά κι’ ἡ φρεσκάδα τῆς νεότητος.

Οἱ ἀνησυχίες ἄρχισαν ν’ ἀναταράζονται μέσα στὸ λογικὸ τῆς καὶ πάλευε μ’ ἀπόγνωση νὰ τὶς κρατήσει μπερδεμένες στὸ βυθὸ τῆς σκέψης τῆς καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐπιτρέψει νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια. Ποτὲ ὧς τότε δὲν εἶχε νοιώσει τόσο ταπεινωμένη ὅπως ἔκεινο τὸ βράδυ. “Όταν γύρισε ἀπὸ τὴ μεγάλη δεξίωση τῆς Πρεσβείας ἔνοιωσε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ τῆς ἡ ἀγωνία κι’ ἡ συντριβή. Εἶχε συνηθίσει νὰ σκορπᾷ τὴν ἀκτινοβολία τῆς ὁμορφιάς τῆς μέσα στὰ ἱκετευτικὰ μάτια τῶν θαυμαστῶν, πὸς τὴ δεχόντουσαν μὲ πάθος κι’ ἡδονὴ σὲ μιὰ ἐκστασιακὴ τελετουργία. Γέμιζε τὸ χῶρο ἡ παρουσία τῆς καὶ τὰ μόρια τῆς ἀτμόσφαιρας πάλευαν νὰ σταθοῦν δ’ ἄλλη τῆς γιὰ νὰ πάρουν ζωὴ ἀπὸ τὴν ἀνάσα τῆς κι’ ἀνεση ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς.

Καὶ ξαφνικὰ ὄλο ἔκεινο τὸ πλήθος πέταξε ἀπὸ κοντὰ τῆς τόσο διακριτικὰ κι’ ἀθόρυβα σὰν ν’ ἀποζητοῦσε τὴ φυγὴ καὶ τὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ τὴ γοητεία τῆς. Κι’ αὐτὴ, σὰν νὰ μὴν ὑπῆρξε ποτέ, ἔμεινε μετέωρη μέσα στὸ κενὸ τῆς ἐγκατάλειψης.

Πάσιζε μὲ μιὰ ἀνόρεχτη προθυμία νὰ βρεῖ χίλιες δυὸ δικαιολογίες γιὰ πράματα πὰν ἄλλες φορὲς θὰ τῆς φαινότουσαν τυχαῖα κι’ ἀσήμαντα στὴ συμπεριφορὰ τῆς σωρείας τῶν θαυμαστῶν τῆς. Μὰ δὲν κατάφερε ν’ ἀποδιώξει ἀπὸ τὸ μυαλό τῆς τὴ μαύρη ὑπόψια πὸς σὰν μιὰ δηλητηριασμένη ἀράχνη τῆς διοχέτευε ἀθόρυβα τὸ φαρμάκι τῆς.

Κυταζόταν στὸν καθρέφτη κι’ ἄθελα καὶ μὲ τὴν κεκτημένη συνήθεια τῆς αὐταρέσκειας, σταματοῦσε πὸ πολλὴ ὥρα σὲ κάθε λεπτομέρεια τοῦ κορμοῦ τῆς πὸς τῆς ἔδινε ικανοποίηση καὶ πὸς ἤξερε ἀπὸ πρὶν πὸς θ’ ἀποτελοῦσε ἕνα ἀποφασιστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν κρίσι πὸς θᾶπρεπε νὰ βγεῖ τελικὰ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάλυση αὐτῆ. “Ἡ κομψότητα στὴν ἐμφάνισι κι’ ἡ

ἀρμονία στήν ἀναλογία ἄρχισαν νά ξαναφέρουν στήν ψυχή της τή σιγουριά καί τή γαλήνη. Μισόστριψε τὸ κορμί της στὰ δεξιά ἔτσι πού νά μπορεῖ νά δεῖ τὸ πίσω μέρος τῆς τουαλέτας της κι' ἄφησε τὸ βλέμμα της νά χαϊδέψει μὲ κρυφὴ ἱκανοποίηση τὸ σύνολο. Ξαναγύρισε τὸ κορμί της μπροστὰ καὶ θαρροτὰ πιά καὶ μὲ μιὰ δόση χαριτωμένης πρόκλησης ἔρριξε τώρα τὸ βλέμμα στὸ πρόσωπό της κι' ἄρχισε νά τὸ κυτᾶει μὲ μιὰ ἐρευνητικὴ ἐπιμονή σὰν νά τὸ κυτᾶζε γιὰ πρώτη φορὰ.

Στιγνές, γεμάτες ἀπελπισία καὶ τραγικότητα, οἱ ρυτίδες ἔκοβαν τὸ κουρασμένο δέγμα γύρω ἀπὸ τὰ ὄμορφα μάτια της καὶ τὸ μέτωπο ἄρχισε κιόλας νά διπλώνεται ἀπὸ τὴν ἀναλγησία μιᾶς ἀνεπαίσθητης γραμμῆς πού ἄλλοτε φαινόταν σὰν μιὰ φευγαλέα σκιά κι' ἄλλοτε σὰν μιὰ βαθειὰ ἀνεξήγητὴ αὐλοκάθ γεμάτῃ πόνο καὶ κατάθλιψη.

Ἔμεινε μὲ τὸ βλέμμα τεταμένο κι' ἀλύγιστο νά βλέπει γιὰ πρώτη φορὰ ἐκεῖνο πού φοβόταν καὶ πού ὡς σήμερα δὲν τᾶθλεπε γιὰτὶ δὲν ἐπιθυμοῦσε νά τὸ δεῖ. Ἄκουσε μέσα της τὸ τραγικὸ κατακλύσιμα τοῦ πύργου τῆς νεότητος. Κι' ἔνοιωσε αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ νεότητὴ νά ξεκολλᾶ ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς της καὶ νά φεύγει στίς μύτες τῶν ποδιῶν.

Τὸ βλέμμα της, θολὸ πιά ἀπὸ τὰ δάκρυα, δὲν ξεχώριζε μέσα στὸν καθρέφτη παρὰ μιὰ σιλουέττα πού διαγραφόταν θολή κι' ἀπροσδιόριστὴ ἀνάμεσα πραγματικότητας κι' ἀνυπαρξίας.

Μάζεψε τὰ συντόμια τῆς καρδιάς της καὶ μὲ βῆμα ἀργὸ κι' ἄτονο κατευθύνθηκε στὸ παράθυρο τοῦ δωματίου της καὶ τ' ἄνοιξε. Κάτω, ἡ Λευκωσία κοιμόταν κουρασμένη καὶ ξέγνοιαστὴ καὶ μόνο οἱ φωτεινές διαφημίσεις ἀναβόσβυναν μὲ ρυθμὸ καὶ συνέπεια. Ἄφησε τὸ θολὸ βλέμμα της ν' ἀγκαλιάσει σὰν σὲ στερεὸ ἀποχωρητισμὸ τὴν ὄμορφη πολιτεία πού γιὰ τόσα χρόνια ἔμνησε τὸν θρόλο τῆς ὄμορφιάς καὶ τῆς νεότητος της. Κι' ὅταν οἱ ἀναμνήσεις ἄρχισαν νά παίζουσαν κρυφτούλι μέσα στήν ψυχή καὶ τὴ σάρκα της, σὰν γιὰ νά τῆς κρατήσουν συντροφιά στήν ἀτέραντὴ θλίψη της, τίς ἀπόδιωξε μ' εὐγένεια κι' ἐγκαρτέρηση. Ἦθελε νά μείνει μόνη καὶ νά ζήσει μ' ἀξιοπρέπεια τίς λένθιμες στιγμὲς πού ζεῖ κάθε γυναίκα μπροστὰ στὸ κενοτάφιο τῆς νεότητος.

Οἱ φωτεινές ἀνταίγιες μιᾶς πελώριας διαφήμισης κάποιας ξακουσμένης μάσκας ἀμερικάνικων καλλυντικῶν μπλέχτηκαν μέσα στὰ μισάνοιχτα παραθυρόφυλλα κι' ἔμειναν ἐκεῖ βουβές καὶ μελαγχολικὲς σὰν μιὰ στερεὴ παρηγοριά...

ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ

ΕΝΑ ΚΟΚΚΙΝΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ

Μούχες πει πὸς ἀγαπᾶς τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα,

γιὰ τὸ χρώμα τους, πού θυμίζει αἷμα.

Τ' ἀγαπᾶ κι ἐγὼ τὰ τριαντάφυλλα.

Μὰ τ' ἀγαπᾶ γιὰ τὴν ὑπόστασή τους.

Ὅταν ἦσουν κοντὰ μου, εἶχα μιὰ καρδιά.

Τώρα ἔχω στὸ στήθος ἕνα κόκκινο τριαντάφυλλο.

Κι εἶναι παράξενο:

Ἐγὼ τὸ πονῶ τὸ τριαντάφυλλο αὐτό,

μὰ ἐσὺ δὲν τ' ἀγαπᾶς πιά!

Ἴσως γιὰτὶ δὲν εἶναι τόσο κόκκινο,

σὰν ἐκεῖνα, πού μούλεγες κάποτε...

ΤΑΣΟΣ Ν. ΠΕΤΡΗ

ΠΟΛΥΓΝΩΤΟΣ ΒΑΓΗΣ, Ο ΘΑΣΙΟΣ

Πέρσι, μιά ανοιξιάτικη μέρα, επισκεφτήκαμε μ' ένα κοινό μας φίλο το εργαστήρι του στην ήσυχη κοινόπολη BETHPAGE του μεγάλου νησιού LONG ISLAND, όπου αργά - σ γά ξαπλώνεται αδηφάγα η πόλη της Νέας Υόρκης. Είχαμε παράσει πρώτα από το σπίτι του στο QUEENS για να πάσουμε μαζί μας τόν καλλιτέχνη. Μας περίμενε στη βαρεία άμπαρωμένη πόρτα με τη χαρά μικρού παιδιού ζωγραφισμένη στο πρόσωπό του. «Ρήμαξε τὸ σπίτι μου ἀπὸ τότε πὸν πέθανε ἡ γυναίκα μου ἡ Σύλβια», μᾶς εἶπε. Ἡ γυναίκα του, Ἐθραία, εἶχε πεθάνει πρὶν λίγο καιρὸ, ἀπὸ συμφορὴν, στὴν πρώτη της ὀφειμότητα. Ὁ φίλος μας πήρε βαρειά τὸ θάνατό της. Ἡ καλόγνωμη Σύλβια τὸν σιαθεὶ τρυφερῆ συντροφιά στὴ μοναχικὴ ζωὴ του καὶ ψυχικὸ στήριγμα στὸν καλλιτεχνικὸ του ἀγῶνα. Τὸ βράδυ τοῦ θανάτου της, ὁ καλλιτέχνης τηλεφώνησε στὸ φίλο μας καὶ μὲ σπασμένη φωνὴ τοῦ ἀνάγγειλε τὸ χαμὸ τῆς συντροφῆς του. Στὸ τέλος τὸν ρώτησε μὲ πόνο: «Πῶς εἶναι ἡ Γοργόνα μου;» Ἔτσι ἔλεγε τὸ γλυπτὸ πρόσωπο τῆς θαλάσσιας νεράιδας, πὸν εἶχε χαρίσει πρὸ καιροῦ στὸν καλὸ του φίλο. Φοβόταν μήπως ἔχανε, ἔτσι ξαφνικὰ καὶ τὴ γοργόνα του...

Κύριος σκοπὸς τῆς ἐπισκεψῆς μας στὸ σπίτι καὶ στὸ ἐργαστήρι ἦταν νὰ καταμετρήσομε καὶ νὰ καταγράψουμε τὰ ἔργα του, ὅσα ἀπόμειναν στὴν κατοχὴ του. Ἰσαμε ἔξιηντα πέντε. Τὰ περισσότερα πρωτότυπα καὶ μερικὰ ἀντίγραφα. Μᾶς εἶχε προσκαλέσει ὁ καλλιτέχνης, γιατί ἐπιθυμοῦσε νὰ προσφέρει τὰ ἔργα του στὴν γενέτειρά του, τὴν Ἑλλάδα. Μερικὰ θὰ ξεδιάλεγε ὁ κοινὸς μας φίλος, πὸν ἐμπροσωποῦσε Ἑλληνα ἐφοπιστῆ, θαυμαστῆ τοῦ καλλιτέχνη. Ὁ πλοῦσιος μὰ καλλιεργημένος ῥωμιὸς εἶχε τὴν ὁμορφὴ καὶ ἔξυπνη ιδέα νὰ στολίσῃ τὸν κῆπο τῆς ἑπαυλῆς του στὸ MONTREUX τῆς Ἑλβετίας, ἀγοράζοντας δέκα πέντε ἀπὸ τὰ φημισμένα ἔργα τοῦ Βαγῆ. Νομίζω ὅτι τελικὰ ὁ καλλιτέχνης τὰ ἔδωσε μὲ τὸν ὄρο νὰ ἐπιστραφοῦν στὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ φιλότεχνου ἐφοπιστῆ. Τὸν ἴδιο καιρὸ — πὸν ὁ μεγάλος γλύπτης, νοιώθοντας τῆς ζωῆς τὸ νῆμα στὰ τελευταῖα κλώσματα, προσπαθοῦσε ν' ἀφήσῃ τὸ ὑπόλοιπο ἔργο του σὲ ἄξια χέρια — ἀκοῖσαν συστηματικὰ καὶ δελεαστικὴ ἐπιτροπὴ ἐπάνω του πανίσχυροι οἰκονομικοὶ καὶ καλλιτεχνικοὶ κύκλοι τῆς Νέας Υόρκης, ξεχωριστὰ Ἐθραῖοι. Ὅμως ὁ γερο-Πολύγνωτος, ἀθεράπευτα ῥωμιὸς, ἔκλεισε τ' αὐτὰ στίς ξένες σειρήνες.

Σ' ἐκεῖνο τὸ μελαγχολικὸ σπίτι μᾶς τυπικῆς ἀμερικανικῆς συνοικίας πρωταντικρῶσα συγκεντρωμένα ἔργα τοῦ μεγάλου γλύπτη Πολύγνωτου Βαγῆ. Μὲ τὸν ἴδιο εἶχαμε συναντηθῆ μερικὸς μῆνες πρὶν, στὸ γραφεῖο τοῦ Ἑλληνα Γενικοῦ Προξένου στὴ Νέα Υόρκη. Ὁ κ. Β. Βιτσάξης εἶχε ἀγκαλιάσει μὲ στοργὴ τὸν καλλιτέχνη καὶ τὴ δημιουργία του. Ἔτσι ὁ ἀλοσημόνητος Βαγῆς ἐρχόταν συχνὰ καὶ ἀπροειδοποίητα στὸ γραφεῖο, γιὰ νὰ βοηθῆ τὴ θαυροφῆ τῆς ἑλληνικῆς συντροφιάς, τοῦ Ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ. Συχνὰ κρατοῦσε μιά σάκκα μὲ φωτογραφίες τῶν «παιδιῶν» του, τῶν ἔργων του. Μιλοῦσε γιὰ τίς γλυπτικὲς του δημιουργίες μὲ λατρεία ζωντανῶν πλασμάτων. Θυμόταν τίς χρονολογίες τῆς γέννησῆς τους καὶ τὴν προκοπὴ τους. Καθόταν δίπλα μου, σιωπηλός, ὅταν ἔγραφα. Κάπου-κάπου μύριζε τσιγάρο, πὸν ἔφερε πάντα μαζί του. Τὸ κορμί του, πὸν δουλεύτηκε καὶ αὐτὸ μὲ τὴ σμίλη καὶ τὸ χρονο, εἶχε κάπως βαρύνει. Ὅμως ἔστειχε ἀκόμα ἀλύγιστο καὶ περήφανο, παρ' ὅλες τίς μύρες καὶ θύελλες πὸν ἔξέσπασαν πάνω του στὰ χρόνια τῆς πάλης γιὰ τὸ ρίζωμα στὴν ἀμερικανικὴ γῆ. Σκοῦρα μὰ φωτεινὰ τὰ μάτια, πλατὺ μέτωπο στεφανωμένο ἀπὸ πλοῦσια λευκὴ κόμη. Ἀδρὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου καὶ μελαμρὸ τὸ δέσμα, ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὸν ἀγέρα τῆς ὑπαιθρου, ὅπου ζοῦσε καὶ ἐργαζόταν ἀκόμα κάπου-κάπου. Πρόσεχα πάντα τὰ χέρια του. Γερά, ροζιασμένα, ὄλο μῦς. Χέρια κουρασμένα μὰ ἄξια καὶ περήφανα. Χέρια Δημοιογοῦ...

Στὴν κουβέντα μας θυμόταν τὰ παλιὰ, τὰ μερόνυχτα σκληρῆς βιοπάλης, τοὺς ἀγῶνες του νὰ κάμψῃ τὴν μασαλλόδοξη ἀντίδραση τῶν καλλιτεχνικῶν συμφερόντων στὴν ἀτσάλενα Προτεῦουσα, κατὰ τὸ δάστημα τοῦ μεσοπολέμου, καὶ νὰ διακριθῆ σ' ἓνα περιβάλλο πολλὲς φορὲς ἔχθρικό. Μιλοῦσε μὲ περηφάνεια γιὰ τὴν ἑλληνικὴ καταγωγή του, τὴν πατρίδα του Θάσο, γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῶν ἔργων του, γιὰ τὴν συνέχιση τῆς γλυπτικῆς παράδοσης τῶν μεγάλων συμπατριωτῶν του. Μοῦ ἔλεγε ὅτι, μὲ καμάρι καὶ πείσμα, κράτησε ἀνόθευτο τὸ ἑλληνικώτατο ὄνομά του καὶ μὲ αὐτὸ σφράγισε τὰ ἔργα του, σὲ μιά ἐποχὴ πὸν οἱ περισσότεροι μετανάστες κρύβαν τὴν καταγωγή τους κάτω ἀπὸ ξενικὲς μάσκες καὶ πὸν μὰ ἔλαφρὴ ἀγγλοσαξονικὴ παραφθορὰ τοῦ ὀνόματός του θὰ τοῦ ἐξασφάλιζε ἀνετώτερη ἀνοδο. Ἦταν περήφανος γιὰ τὸ μικρὸ του ὄνομα Πολύγνωτος, τὸ ὄνομα τοῦ φημισμένου συμπατριωτῆ του καλλιτέχνη τοῦ 5ου π.χ. αἰῶνα. Ἀσυγκράτητος ἦταν ὁ θαυμασμὸς του γιὰ τοὺς κλασσικοὺς Δασκάλους τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης καὶ γιὰ τὸν νεώτερο Μεγάλο τῆς Ἑλλάδας, τὸν Δομνίκο Θεοτοκόπουλο, πὸν τὸν θεωροῦσε σὰν πατέρα τῆς σύγχρονης ζωγραφικῆς. Ἐθισκε ὅτι καλλιτεχνικὲς διασημότητες τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως ὁ Πικάσσο, ὁ Μπράκ, ὁ Μαγιόλ, ὁ Μοῦρ, φωτίζονται ἀπὸ τὸ κλασσικὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα «ὀρμηγευμένο σὲ

νεώτερα δυναμικά θέματα». Σε άρθρο του στο έλληνοαμερικανικό περιοδικό «ARTO-NAYTHΣ», το 1958, ο Βαγής άφηνε αυτή την παρακαταθήκη:

«Κατά την γνώμη μου οι σημερινοί Έλληνες καλλιτέχνες θα πρέπει να προσβλέπουν περισσότερο προς τη Μεσόγειο και την Ανατολή, παρά προς την Δύση για τις έμπνεύσεις τους. Και αντί να δαναείζονται την τεχνική και το ύφος απ' τους αναγνωρισμένους δασκάλους της σημερινής τέχνης, που κιάλας έχουν αναπτύξει τις σχολές τους, βασισμένες σ' αυτήν την πηγή, να πάνε κατ' εθείαιαν προς το ίδιο άκείανειο ρεύμα, για να έμπνευσθούν και να δώσουν μίαν Έλληνικήν αναγέννηση».

Τό έξοχικό σάτι τοϋ Βαγίη στο ΒΑΤΗΡΑΓΕ, πόλιχνη 20.000 κατοίκων τοϋ LONG ISLAND, μάς είχε δεχτεί πύο χαρούμενα ανάμεσα στό δέντρο και στό λουλούδια του, έκεινο τό απόγευμα. Έκει ό θησαυρόσ του ήταν άσφαλισμένοσ στό ύπόγειο. Με πολλή δυσκολία είχε άνοιξει ή έξωτερική καταπακτή. Κατεβήκαμε από λίγα σκαλοπάτια στό σκοτεινό και ύγρό βασίλειο ένδός κόσμου, που στόθηκε για μένα άποκάλυψη. Θαρρείς και ξεθάβαμε άκόμα μία φορά καλλιτεχνικούς θησαυρούς που κοιμόνταν αώνες στην άγκαλιά Έλληνικής γής.

Ό Βαγής φώτιζε μπροστά με τό κερύ και μάς παρουσίαζε ένα-ένα τά έργα του, με τόση φυσικότητα, άγάπη και συγκίνηση, σαν να μάς γνώριζε σε ζωντανά πλάσματα. Έκει, μακρύνά απ' τόν θαυμασμό και την άγάπη τών σημερινών φιλότεχνων, ό Βαγής, που ποτέ δέν διακρίθηκε για έμπορική κατατασώνη και άυτοπροβολή, έκρυβε έργα αντιπροσωπευτικά όλων τών περιόδων της γόνιμης δημιουργίας του. Από τά σπουδαστικά πρωτόλεια — που και αυτά φανέρωναν την καλλιτεχνική σάθα — και τις παραδοσιακές αναζητήσεις, μέχρι τις κατασταλαγμένες δημιουργίες τών μεστών χρόνων. Μορφές ανθρώπων και ζώων, όλόσωμα, προτομές, ανάγλυφα, δημιουργίες σε μάραμο, χαλλό, γύψο, ξύλο, πέτρα, γρανίτη. Πολλά αντίγραφα από πρωτότυπα, που τιμήθηκαν σε καθιερωμένους διαγωνισμούς της Άμερικής και που σήμερα κοσμούν ιδιωτικές συλλογές και φημισμένα Μουσεία. Μέσα στό τρεμουλιαστό φώς τοϋ κεριού, που συμβόλιζε τη συγκίνηση τοϋ γέρον καλλιτέχνη, τυλιγμένα σ' ένα άπόκοσμο πέπλο όμύχλης, ύγρασίας και σιωπής, προβάλλαν τά «παιδιά του». Πλησιάζοντας σ' ένα άρχαίο κεφάλι, λαξευμένο σε σκληρή πέτρα, με άπλες άναλογίες, που έμπνεόταν από άδελφές μορφές της ζωοφόρου τοϋ Παρθενώνα, άκούγαμε την συγκινημένη φωνή του: «Η θυγατέρα μου Άμαζόνα». «Πύο κάτω, μπροστά στό μπρούτζινο όλόσωμο άγαλμα άθλητοϋ, που ή κινητική του χάρη και τεχνική τελειότητα, ξεαναζωνάνευε τόν Δισκοβόλο τοϋ Μύρωνα, ό δημιουργόσ του, αυτός που τοϋ έδωσε άισθητική πνοή, πριν σαράντα χρόνια, τό άτένιζε με καμιάρι: «Ό Άθλητής μου» (THE HANDBALL PLAYER).

Μπροστά μάς, σιωπηλός με εύγλωττος, παραμελημένος με άγέραστος, ό κόσμος τοϋ Βαγίη, τά σπέρματα τών ιδεών και της σμίλης του, ή έκφραση της άπλότητας και ρωμοσύνης του, ή άγωνία του με και ή δικαίωση του...

Στην άρχή προσπάθησα να καταγράψω τά όνόματα και τις χρονολογίες τών γλυπτών. Γρήγορα όμως με παράσσερε ή δυνατή συγκίνηση τοϋ καλλιτέχνη μπροστά στό σκόρπιο έργο της ζωής του, στό κοιμισμένα παιδιά του, που φρόντιζε με πατρική στοργή να τά ξεναφέρει στο φώς, στό άχτινοβόλο φώς της Θάσου, που και για τόν ίδιο στόθηκε φάρος ζωής και Τέχνης. Στο μισοσκότεινο ύπόγειο ξεαναζωνάνευε στη μνήμη του μια τρικυμισμένη ζωή, διαγραφόταν πάλι, μέσα από τη βιοτική μάφα, τό άχνό ούρανό τόξο της έπιτυχίας. Κι' ό νοϋς του, άποσταμένος πιά, πάλευε και άγωνιούσε ανάμεσα στην άφάνεια ένδός ύπόγειου της Άμερικής και στην λάμψη ένδός ανανουμένου Έλληνικού χώρου. Δέν άντεξα και παράτησα τόν άχαρο όλο τοϋ γραφιά, γιατί αισθανόμουν σαν ιερόσουλός, σαν τυμβωρύχος.

• • •

Σε δύο βασικές περιόδους μπορεί να καταταχτούν τά γλυπτά τοϋ Βαγίη. Η πρώτη χαρακτηρίζεται από έργα παραδοσιακής τεχνοτροπίας, που έγιναν στο διάστημα τοϋ μεσοπολέμου. Στην περίοδο αυτή ό καλλιτέχνης προσπαθεί να βοηθό δικό του τρόπο έκφράσεως, μέσα στον άχανή κόσμο τών προτύπων της κλασικής Ελλάδας, της Αναγέννησης και τών νέων καλλιτεχνικών ρευμάτων. Έλκύεται περισσότερο από την λεπτομέρεια. Τεχνική άφογη, πρωτότυπη σύλληψη και ρεαλισμός χαρακτηρίζει τά έργα αυτά.

Η δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει έργα της άκμής τοϋ καλλιτέχνη, κυρίως από τό 1930 και ύστερα. Ό όρμος πιά Βαγίης συνθέτει δημιουργικά την κλασική σύλληψη με σύγχρονα έκφραστικά μέσα. Στην παραδοσιακή περίοδο, ό ίδιος ό καλλιτέχνης δίνει τό θέμα του στην ύλη, μάραμο, ξύλο ή μπρούτζο. Την παίρνει άδιαμόρφωτη μάζα και της δίνει την μορφή που συνέλαβε ή φαντασία του. Στη νεώτερη περίοδο, την περίοδο της «άμεσης γλυπτικής» (CUTTING DIRECT), ή ίδια ή ύλη, συνήθως σκληρή πέτρα, ή φυσική δομή της και μορφή της τοϋ έμπνέει τό θέμα της. Ό γλύπτης άφήνει τόν ιδεατό κόσμο τών έμπνεύσεων. Βγαίνει στη Φύση. Περιδιαβάξει σε άκρογαλιές, δάση, βουνά.

Έρευνητικό το μάτι του άγκαλιάζει τις πέτρες. Όπου κάποια ξεχωριστή κεντρίζει την όρασή του. Κάτω από το περίβλημα της σκληρής ύλης, κάτω από μιá άτεγκτη επιφάνεια κρύβεται άπολιθωμένη ή μορφή. Η σμίλη του λαξεύει την επιφάνεια, ώπου να προβάλλει καθαρή ή μορφή πού πανάρχαιη σκληρότητα κρατούσε δέσμα, μακριά από τó φώς και την όραση. Πότε ένα ψάρι ή πουλί, πότε μιá ανθρώπινη μορφή καλεί τόν καλλιτέχνη να την λυτρώσει άπ' τά πέτρινα δεσμά της και νά της δώσει τά φτερά της Τέχνης. Ό Βαγής έλεγε ότι δέν άρχιζε τó σμίλημα, άν δέν τού μιλούσε ή πέτρα, μάλιστα άν δέν τόν άνάγκαζε νά τó κάνη. "Ενοιωθε έτσι «ότι λυτρώνει την πέτρα κι' όχι τó θέμα».

«Τά πλαίσιατά του» — γράφει ή κριτικός EDITH BURCKHARDT στο ART NEWS τó 1960 — «βρίσκονται στην έξοχή, άναπαύονται στο σφαιρικό περίβλημα της ύλης τους... Άκόμα κι' όταν ή σμίλη άποκαλήνη μορφές σε μάχη, ό εισβολέας είναι ένα σύνολο με τó θύμα, όπως στο γλυπτό EAGLE AND RABBIT. Έτσι, αντί νά προκαλούν τόν κόσμο, συσπειρώνται σε αυτοδύναμη στέρεη μάζα. Μοιάζουν σαν νά φύτρωναν στή γή, σαν ύλη άδιαμόρφωτη, όπου φυλακίστηκε μιá άνέκφραστη δύναμη ζωής, μονοκόμματα και άλογη. Κι' αυτή ή γυαλιστερή σταχτόχρωμη πέτρα πέρασε από τά χέρια τού άρρενωπού καλλιτέχνη, πού αντίκρουσε τή Φύση με τó παλιό άνεπιτήδευτο βλέμμα εκείνων πού άφησε άκόμα άνέγγυχτους ή μηχανοποίηση της ζωής. «ET IN ARCADIA EGO», μορούσε νά πη ό Βαγής. Πότε δέν ξεχάσε τή γενέτειρά του Έλλάδα».

Στή δεύτερη περίοδο ό γλύπτης προσέχει λιγότερο τή λεπτομέρεια και περισσότερο την άρχιτεκτονική σύνθεση τού έργου του. Και τά έργα του ίσοροπούν άνάμεσα στή νατουραλιστική και συμβολική έκφραση. Χαρακτηριστικά είναι «Η ΝΥΧΤΑ» και «Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ» (REVELATION).

Στήν περίοδο αυτή της καλλιτεχνικής του δραστηριότητας, ό Βαγής δουλεύει τή σκληρή ύλη, την πέτρα ή τó γρανίτη. Δουλειά δύσκολη και επίμονη. Σε τεράστια, μονοκόμματα γράζα πέτρα είναι σκαλισμένο και τó Μνημείο τών ενόπλων Δυνάμεων τών Η.Π.Α., έργο τού Βαγής, πού δώρισε τó 1952 στο Δήμο τού BETHPAGE και πού σήμερα ύψώνεται επιβλητικό στο πάσο της γραφικής πόλης. Μαζί με τούς GILL και MOORE στην Άγγλία και τόν JOHN FLANNAGAN στις Η.Π.Α., ό Βαγής θεωρείται από τούς πρωτοπόρους (PIONEERS) στή χρησιμοποίηση της σκληρής ύλης.

Στήν πρώτη περίοδο άνήκουν, μεταξύ άλλων, τά γλυπτά: «Η προτομή τού παππού» (Πρώτο βραβείο της Έθνικής Ακαδημίας Σχεδίου της Άμερικής), «Μετά την άμαρτία», «Τό Σύμπαν», «Άνδρομάχη και τά τέκνα της», «Ό Έλληνας Στρατιώτης», «Ό Έπρασπιστής», «Ό Τελευταίος τών Τριακοσίων», «Ό Όνειροπόλος», «Άυτοπροσωπογραφία», «Παιδί πού παίζει», προτομή τού DR. EDWARD L. KEYES, «Ό Τενόρος», «Ό Καθηγητής», «Ό Συγγραφέας Καλλιμάχος», «Σμόρνη», «Φιλίππιδης ό Μαραθωνοδρόμος», όι βιβλικές μορφές «Ήσαίας» και «Άπόστολος Παύλος», «Ένωση».

Στήν δεύτερη περίοδο άνήκουν «Ό Άετός και ό Λαγός», «Έπνος» (Μητροπολιτικό Μουσείο Ν. Υόρκης), «Η Άποκάλυψη» και τó περίφημο «Φ'δι» (σε σκουροπράσινο Άφρικανικό μάρμαρο κουλουριασμένη όξιλ). Και τά δυό τó Μουσείο Σύγχρονος Τέχνης της Ν. Υόρκης), «Άστρονόμος» (Μουσείο WHITNEY), «Κύκλος» (Μουσείο BROOKLYN), «Νύχτα», «Μητέρα και παιδί», «Εΰα» και άλλα.

Όλα όμως τά έργα του, και τών δύο περιόδων, φέρουν ευδιάκριτα τή σφραγίδα της έλληνικότητας. Κοινή είναι ή διαπίστωση, όχι μόνον έγχύρων κριτικών, αλλά και τού κοινού θεατή, ότι ό Βαγής δονείται, ένστικτώδεια θαρρείς, από τά κλασικά πρότυπα. Στο έργο του αναβιώνει ό άρετές πού άνέβασαν τήν Έλληνική Τέχνη στή σφαίρα της τελειότητας: Άπλότητα στή μορφή, μέτρο και ίσοροπία στή σύνθεση, ιδεαλισμός και λατρεία τού ανθρώπου (HUMANISM). Ό Βαγής τά θέματά του άντλούσε από τή βαθειά σπουδή της Φύσης και τού Άνθρώπου.

Τό έγκυρο Λεξικό «Σύγχρονη Τέχνη στην Άμερική» γράφει:

«Άπό τήν Έλλάδα έφερε και διατήρησε τó αίσθημα της άληθινής μορφής και τού μέτρου, τήν βαθειά αγάπη της ποίησης, πάντα ίσοροπημένης, γεμάτης μυστήριο και γοητεία, πού χαρακτηρίζει τούς μακρινούς προγόνους του. Ό Βαγής κυριαρχείται πάντοτε από εικόνες τού ανθρώπινου σώματος. Τά γλυπτά του, σε πέτρα ή ξύλο, είναι πάντοτε παντοδύναμη άποκάλυψη τού ανθρώπινου Όντος σε ό,τι μπορεί νά έχη μνημειακή μορφή».

Ό Πολύγνωτος Βαγής δέν ήταν μόνον Έλληνας στα έργα του. Ήταν, πάνω από όλα Έλληνας στην ψυχή. Έλληνας γεννήθηκε στην Ποταμιά της Θάσου τó Γενάρη τού 1894 και Έλληνας άπόμεινε σ' όλη του τή ζωή. Η Τέχνη και Έλλάδα στάθηκαν όι μεγάλες του ά-

γάτες. Και καμάρανε γιατί και την τρίτη αγάπη του, τη γυναίκα του Σύλβια την έκανε να αισθάνεται Έλληνίδα.

‘Ο πατέρας του Πύργος Βαγής, μαραγκός και ξυλογλύπτης, τον έστειλε στην ‘Αμερική το 1911. Ήταν η εποχή του μεγάλου μεταναστευτικού κύματος που κατέκλυζε τα παρόδια του Νέου Κόσμου. Χωρίς μόρφωση και εφόδια ο μικρός Βαγής θα μπορούσε μοιραία να πάρη τον στρωμένο δρόμο για τα εστιατόρια και τις άλλες χειρωνακτικές δουλειές. ‘Ο Πολύγνωτος όμως είχε μέσα του το Δαιμόνιο, που άρχισε να τον κεντριίζει πριν ακόμα πάρη μαθήματα γλυπτικής. ‘Ο Θάσιος καλλιτέχνης είναι η κλασική περίπτωση του έμφυτου και αυτόδδακτου ταλέντου. Μαθήματα γλυπτικής πήρε μόνο για δυό εβδομάδες, πριν από τον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο — όταν υπηρέτησε στο ‘Αμερικανικό Ναυτικό — και μετά τον πόλεμο για μικρό διάστημα στο ‘Ινστιτούτο Καλών Τεχνών και Σχεδίου της Νέας ‘Υόρκης. Τα πρώτα χρόνια ήταν δύσκολα στην ‘Αμερική, γιατί έπρεπε να εργαστή για να συντηρη και τους δικούς του στην πατρίδα. ‘Ο Βαγής πάλεψε σκληρά και στο τέλος θριαμβεύσε. Με τις πρώτες έπιτυχίες του απέκτησε και στούντιο. Του το πρόσφερε η θαυμάσριά του κ. HARRY PAYNE WHITNEY και εκεί «δημιούργησε τα πρώτα του έργα παντοτινής αξίας στον κόσμο της Τέχνης». ‘Η «Έθνική Έγκυκλοπαίδεια της ‘Αμερικανικής Βιογραφίας» γράφει τα εξής για τον χαρακτηρισμό του:

«‘Ο Βαγής έχει δυνατή προσωπικότητα και θέληση. Δέν δέχεται παραγγελίες έργων, γιατί προτιμά να εργάζεται σε δικές του συλλήψεις. Μέχρι τώρα δέν έλαβε μέρος σε διαγωνισμό και, αν έξιαφρή κανείς τη συμμετοχή του στο Σύνδεσμο ‘Αμερικανικής Τέχνης, δέν λαμβάνει μέρος στην κοινωνική ζωή των καλλιτεχνικών κύκλων της ‘Αμερικής. ‘Η άσυνήθιστη φυσική άντοχή του είναι αποτέλεσμα επιδόσεώς του στον αθλητισμό και ίσως τον κατέστησε ικανό να αντιμετωπίση τις κακουχίες, τη φτώχεια και τις στέρησεις, που όλες τις βάσταζε με ελληνική στωικότητα».

‘Ετσι η έπιτυχία δέν άργει να τον στέψη. Γνώμες έγκυροτάτων κριτικών Τέχνης στην ‘Αμερική αναφέρονται με άνυπόκριτο θαυμασμό στο έργο του. Φημισμένα Μουσεία, όπως το Μητροπολιτικό της Ν. ‘Υόρκης, της Συγχρόνου Τέχνης της Ν. ‘Υόρκης, και τα Μουσεία WHITNEY, BROOKLYN, TOLEDO, OHIO, TEL AVIV και γνωστές ιδιωτικές συλλογές κοσμούνται με έργα του. Στο διάστημα τριακονταετίας έλαβε μέρος σε πενήντα περίπου ατομικές και ομαδικές Έκθεσεις και τιμήθηκε με καθιερωμένα βραβεία. Λίγο πρό του θανάτου του ο Βασίλειος Παύλος του άπενειμε τον Ταξίαρχη του Φοίνικος και ο Πρόεδρος Κέννεντυ τον κάλεσε με διαλεχτούς καλλιτέχνες της ‘Αμερικής σε δεξίωση στον Λευκό Οίκο.

‘Η ξένη χώρα όμως ήταν μητροιά του. Μητέρα του έμεινε πάντοτε η ‘Ελλάδα, αν και τόσο λίγο τον γνώρισε και τόσο άργησε να τον τιμήση στη ζωή. ‘Ο Βαγής στάθηκε Έλληνας, ο Θάσιος. ‘Απαράλλαχτα όπως ένα άλλο ξενητεμένο παιδί της ‘Ελλάδας, ο Μεγάλος Δομίνκος Θεοτοκόπουλος έμεινε πάντοτε “EL GRECO” ή ο Κρής.

Γυρίζοντας από το ταξίδι του στην ‘Ελλάδα, το καλοκαίρι του 1963, ο άλησμόνητος φίλος μου μλούσε με λατρεία, με πάθος για το νησί του, για τους καλόκαρδους συμπατριώτες του, για τις πέτρες της Θάσου, που τόσο άργά τις συνάντησε. Σκεφτόταν σύντομα να γυρίση. ‘Ηθελε μόνο να φροντίση, πριν φύγη, το έργο του. ‘Ηθελε «τα παιδιά» του να ζήσουν στον ‘Ελληνικό ήλιο. ‘Αρνιόταν να τα στεγάση όλα σε σύγχρονα πολυτελή Μουσεία της ‘Αμερικής και άλλων χωρών, που τον δελέαζαν να του αφιερώσουν τιμητικές αίθουσες. Και ο Βαγής τελικά πραγματοποιήσε το όραμά του. Λίγο πριν πεθάνη πρόσφερε το έργο του στην ‘Ελλάδα. Γράφει στην διαθήκη του: «Στον λαό και στην Κυβέρνηση της ‘Ελλάδας για να τα στεγάσουν σε ‘Εθνικό Μουσείο ή σε Πινακοθήκη, που θα κτισθή κατά προτίμηση στη Θάσο». ‘Ετσι, έχοντας ήσυχη τη συνειδησή του, ο Μεγάλος Καλλιτέχνης έκλεισε για πάντα τα μάτια του στις 15 Μαρτίου 1965. Πέθανε στο Νοσοκομείο των ‘Απομάχων της Νέας ‘Υόρκης, χωρίς να προλάβη να γυρίση στην ‘Ελλάδα, στην αγάπη της γής του και των δικών του.

‘Η Κυβέρνηση της γενέτειράς του, εκτιμώντας τον Καλλιτέχνη και το έργο του, μετέφερε τη σωρό του, που τάφηκε με ξεχωριστές τιμές στην ιδιαίτερη πατρίδα του.

Τώρα η ‘Ελλάδα και η Θάσο περιμένουν με αγάπη και στοργή το έργο του. ‘Ελπίζω να αξιοθωύμε να θαυμάσουμε μερικά από τα έργα του Βαγή σε κάποια από τις αίθουσες της ‘Εθνικής Πινακοθήκης, που πρό λίγων χρόνων θεμελιώθηκε στην ‘Αθήνα. Και θάπρεπε να βρεθθή τρόπος να ικανοποιηθ ή θέληση του Καλλιτέχνη: Λίγα έργα του να μείνουν στη

Θάσο, τὸ νησί του. Τοῦτο θὰ εἶναι δίκαιη προσφορά στὴ μνήμη ἑνὸς Μεγάλου Καλλιτέχνη καὶ γνήσιου Ἑλληνα. Μὰ περισσότερο θὰ εἶναι πολύτιμο ἀπόκτημα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πὸν ὅσο περνᾶει ὁ Χρόνος τόσο θὰ φωτίζεται καὶ ἡ ἀξία του στὸν κόσμον τῆς Τέχνης.

Λευκωσία, Ἰούνιος 1965.

ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Πολύγνωτου Βαγῆ: Μητέρα (γλυπτὸ)

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΜΑΧΑΙΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΥΠΟΣΤΑΣΗ

Ἡ διχόνοια εἶναι ὁ κακὸς δαίμονας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Χίλιες φορὲς τοῦτο εἰπώθηκε, ἀπὸ πολλὰ στόματα, μὰ τὸ κακὸ δὲν ἐξαλείφθηκε. Μόλις στρώσουμε λίγο κεφάλι κ' ἀνατείλει μὰ κάποια ἐλπίδα στὰ πολιτικά μας, ἀμέσως ὁ δαίμονας ὀρθώνεται μὲ κείνο τὸ βλοσυρὸ του μάτι καὶ μᾶς ἀναστατώνει, σπρώχνοντάς μας ὡς τὸν ἐμφύλιο σπαραγμὸ.

Οἱ ἀνώμαλες περιόδοι ἰδιαίτερα εὐνοοῦν καὶ ἐπιπλέον μεγαλοποιοῦν τὶς διαφορὲς. Εἴμαστε λαὸς πολὺ φιλελεύθερος καὶ δημοκρατικός. Αὐτὸ σημαίνει ἀδυναμία ὑποταγῆς καὶ σὲ ζωτικὲς ἀκόμα ἐθνικὲς ὑποχρεώσεις. Φουντώνουμε εὐκολὰ μὲ τὸ παραμυθρὸ, πεισμώνουμε πολλὲς φορὲς στ' ἀδικαιολόγητα καὶ βλαβερὰ ἐθνικῶς θέματα προπαντὸς τυφλὰ ὑποτασσόμαστε στὸ πολιτικὸ κόμμα κ' ὄχι στὸ ἐθνικὸ συμφέρον. Ἐνας συμφρονὸς ἀρετῶν καὶ φοβερῶν ἐλαττωμάτων μᾶς χαλατῆρίζει, χωρὶς νάχουμε καὶ τὴ δύναμη νὰ τὰ κατεθύνουμε, νὰ τὰ δαμάζουμε, νὰ τὰ ὑποτάξουμε ὅπου καὶ ὅταν πρέπει.

Δυστυχῶς ἡ Κύπρος περνᾷ μὴ φοβερὴ καμπὴ τῆς ἱστορίας της. Εἴμαστε ἄπειροι σὲ πολλὰ ζητήματα πολιτικῆς. Οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ συνδυασμοὶ στὸν κόσμον παλαίουν μὲς τὸν ψυχρὸ, καὶ κατὰ τόπους καὶ στὸν θερμὸ, πόλεμο. Δυσκολευόμαστε νὰ προσανατολιστοῦμε, γιὰτὶ ὑπάρχει μὴ τρομαχτικὴ σύγκρουση συμφερόντων ἀτομικῶν καὶ γενικωτέρων, πράγμα πὸν δυσκολεῖ καὶ μεγάλα κράτη, γι' αὐτὸ κ' ὅλας δημιουργήθηκαν οἱ συνδυασμοὶ ἀδεσμεύτων.

Ὅλ' αὐτὰ ὅμως δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρουν ὡς τὴν καταστροφὴ. Λάθη θὰ κάμουμε, στραβοτιμονιές, λοξοδρομήσεις — μὲ καλὴ πίστη. Θὰ παρεξηγήσουμε, θὰ παρερμηνεύσουμε, θὰ ξεγελαστοῦμε. Ἄλλα θὰ ὀνειρευόμαστε κ' ἄλλα θὰ μᾶς ἔρθουν χωρὶς νὰ τὰ περιμένουμε ἢ νὰ τὰ λογαριάζουμε.

Ἐνα μόνον ὀφείλουμε νὰ κρατᾶμε σταθερὰ μὲς τὸ στήθος μας: Τὴν προσήλωσή μας καὶ τὴν πίστη μας πρὸς τὸν ἐθνικὸ μας κορμὸ. Χωρὶς ἐλεύθερη Ἑλλάδα ἐμεῖς δὲ μπορούμε νὰ ὑπάρξουμε. Ἡ διαπόμπηση ἀπὸ μέρους μας

κάθε ἑλληνικοῦ μοιάζει μὲ μαχαίριὰ στὸ στήθος μας πὸν τὴν κερφώνουμε μὲ τὴν πὸν ἐλαφρὴ συνείδηση. Καὶ στὸ κάτω-κάτω εἶναι χιλιάδες ἄλλοι πὸν δὲν θέλουν αὐτὲς τὶς μαχαίριες πάνω στὴν ἐθνικὴ τους ὑπόσταση. Ἀφήνω πὸς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διαπομπευτὲς δὲν ἔχουν κἂν τὸ στοιχειῶδες δικαίωμα νὰ μιλοῦν.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Βάγιου Μπαγλάνη: Ἀπόπειρα αὐτάρκειας, Θεσσαλονίκη, 1964.

Προσωπικῶς δὲν ξέρω ἀπολύτως τίποτα γιὰ τὸν ποιητὴ Βάγιο Μπαγλάνη καὶ τὴν προηγουμένη του (ἂν ὑπάρχη) ἐργασία. Ἴσως αὐτὸ νὰ μὲ ἀποδεσμεύει τελείως ἀπὸ τὶς ἀναπόφευκτες (λίγες ἢ πολλὲς) προκαταλήψεις κ' ἔτσι νὰ μιλῶ παρθένα γιὰ τὴ συλλογὴ του «Ἀπόπειρα αὐτάρκειας», ἕνας τίτλος πὸν σ' ἐκπλήττει κ' ὄλας καὶ σοῦ μολογᾷ πὸς θὰ συναντήσης κάποιους μοντέρνους ποιητικούς ἤχους. Καὶ εἶναι πραγματικὰ ἡ πρώτη ἐκπλήξη μὴ ἀρχὴ συμπάθειας, γιὰτὶ ξεκινᾷς τὴν ἐπικοινωνία σου μὲ ἀρκετὴ περιέργεια κ' ἐνδιαφέρον κ' ὄχι μὲ τυπικότητα (ὅπως συχνὰ συμβαίνει — καὶ νὰ μὴν τὸ ἀρνιόμαστε).

Δὲ νομίζω πὸς μὲ ἐξαπάτησε ἡ πρώτη μου ἐκπλήξη. Κάθε σελίδα τῆς συλλογῆς αὐτῆς μοῦ φύλαγε καὶ ἕνα καινούριο ἀπρόοπτο στὸ διάνοημα, στὴ σύνταξη, στὴ νέα βαρύτητα τῆς λέξης. Οἱ στίχοι εἶναι ἀδρόι, ρωμαλέοι, οἱ περισότεροι ἐπιγραμματικοί:

Τὰ γήινα ὄνειρα δὲν ἀναβάλλονται...
Ὁ καθαρὸς οὐρανὸς δὲν χρειάζεται ἄφηση...
Γιὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλω γιὰ τὸ στοχασμὸ
ἀποκομίζω τὴ φλόγα τῆς ἀβεβαιότητας...
Ἡ προδοσίω σταματᾷ τὸ χρονο...

Καταγράφω πρῶτα τρία μοτίβα πὸν σημαδεύουν ξεχωριστὰ τὴν ποίηση τοῦ Μπαγλάνη ἀφήνοντας τελευταῖο ἕνα τέταρτο. Τὰ τρία αὐτὰ μοτίβα εἶναι ἡ ἀνάμνηση (ἢ θύμηση), ἡ θάλασσα καὶ ἡ ἀγάπη (ἐδῶ τὸ χωριὸ θυμίζει ἀνάμνηση καὶ τὸ καλοκαίρι μυρίζει πολὺ θάλασσα — δυὸ δευτερεύοντα μοτίβα ἐξαρτημένα κατὰ τὴ γνώμη μου). Ἡ ἀνάμνηση προέρχεται ἀπὸ τοπιὸ ἢ μορφὴ ἢ εἶναι ἀκαθόριστη· ἄλλοτε

βασανιστική κι' άλλοτε άπλως πένθιμη αλλά συγκρατημένη σαν την μνήμη πεθαμένου φίλου' ή είναι ενδιαφέρον για να μείνη ή μνήμη του άτόμου του κάπου άλλου μετά την άναχώρηση. Κι' έρχεται δεύτερη ή θάλασσα, πολύ κωριαρχική κι' αντιπροσωπευτική κάποιων συναισθημάτων του ποιητή: «'Αγαπώ τη θάλασσα» έξομολογιέται. 'Αλλά άτενίζει τούτη τη θάλασσα μ' ένα δικό του τρόπο. Καί «ύπάρχω άρα ζω» δηλώνει σ' ένα ποίημά του κι' έτσι ταντίζει τον έρωτικό του παλμό προς μία συγκεκριμένη γυναίκα ή άόριστα με την ίδια τη ζωή. Κάπου άλλου λέει: «'Η μιά ζωή μας είναι άγάπη». Καί καταλήγει πιά στο τέταρτο μοτίβο, την φιλοσοφική αντίκρουση της ζωής που τον οδηγεί πολύ συχνά στην όργή. Παραδέχεται πως είναι ευαίσθητος, αλλά δεν άντέχει να βλέπη τις μετριότητες που ύψώνονται και παρ' όλες τις ρωγμές στη ψυχή του παραμένει δυνατός και θλιμένος, γιατί ενώ έχει δυνατά χέρια δέ μπορεί να τους νικήση αυτούς τους γεμάτους οίηση. 'Εν τούτοις δεν πιστεύει πως ό κόσμος είναι μάταιος και παλεύει όχι για να γίνη άρχηγός στην πολιτεία και τό λαό του αλλά για να συμμετάσχη στην έλευση του νέου άνθρώπου. Κι' άρχισε κι' όλας με τους τελευταίους πιά στίχους της συλλογής του να βλέπη την είσοδο του φωτός και ν' άναγωνρίζη τον έρχόμενο άνθρωπο.

‘Ο στίχος του ποιητή αυτού, παρόλες τις συχνές ποιητικές εκπλήξεις σαν τους έξης στίχους που παίρνω στην τόχη:

Σήμερα θα μοιράσω ονόματα για τό καλοκαίρι...
Βιάζομαι να προεκταθώ ως την άκρη του χαμόγελου...
Γύρω από τά μάτια σου παιχνιδίζουν σιαές ασυλλάβιστες...
ν' άφουγκραστώ τις ώρες τών ματιών σου...
Θά σταυρώσω τό πέτρινο χέρι της αωνιότητας...

είναι βαρύν στίχος με λέξεις γεμάτες καινούριες προεκτάσεις. Όμολογώ πως συγκινήθηκα από τη φωνή αυτού του Θεσσαλονικιώτη ποιητή.

Κώστα Στεργιόπουλος: ‘Ο κίνδυνος, 'Αθήνα, 1965.

Κίνδυνος παντού. Τοῦτο είναι τό βασικό μοτίβο της καινούριας συλλογής του κ. Κώστα Στεργιόπουλου, που έχει τίτλο «'Ο κίνδυνος», (κι' ένα φίδι, για μένα υπότιτλος σχηματικά). 'Ο κίνδυνος αυτός προέρχεται από τό πρώτογονο δέος, που γενιέται από τη συστηματικήν έρευνα της ζωής γενικά κι' ειδικότερα της άν-

θρώπινης ψυχής; Αυτός ό κίνδυνος δέν προβάλλει ή παραδοκει μες τις σιές και στο σκοτάδι, μες τά κλειστά στίπια που τά κυβερνοῦν φαντάσματα, αλλά τον άντιμετωπίζει και μες τό φως, μάλιστα μες τό πολύ, άπλετο φως: «Μέσα σε τόση λάμψη / κινδυνεύουμε πιο πολύ κι' από τους τυφλούς». 'Αρχάγγελιοι, δαίμονες, άγιοι, είδωλα, έρωτες, τά παλιά πράγματα, τά άγάλματα και τά στίπια που είναι σαν άγάλματα, όλ' αυτά μας περιτριγυρίζουν κρατώντας τον κίνδυνο. Είναι όμως τούτος ό κίνδυνος ένα έξωτερικό γεγονός; 'Η είναι προβολή εικώνων κι' αισθημάτων του ύποσυνείδητου μας; 'Ενας στίχος στο ποίημα «'Ενας κύκλος ακόμα» λέγει: «Τό φως αν έξω λάμπει, είναι γιατί λάμπει μέσα σου...» Πιο κάτω δηλώνει ό ποιητής: «και στους καθρέφτες της ψυχής μας περνούν είδωλα». Κι' ό κίνδυνος δέν αποτρέπεται. Τ' όμολογει σαφώς ό ποιητής ότι παντού τον παραμονεύει ό κίνδυνος όπου πάει κι' αν σταθή κι' αν τρέχη κι' αν αλλάξει τό φως μ' ένα άλλο φως, και μέσα στο φως.

Στό δεύτερο μέρος της συλλογής αυτής, πούχει τον τίτλο «Μυθολογία του κινδύνου», γίνεται δοκιμή να μεταφερθή σε στέρεα, συγκεκριμένα σχήματα ό φόβος κι' ό κίνδυνος, που γεννοῦν τον φόβο αυτό. Χρησιμοποιούνται προς τοῦτο σύμβολα (ή κεφαλή της Μέδουσας, ό Πολύφημος, οι δεσμοῦτες, τέρατα κλπ.) τοποθεσίες, πράξεις, κι' αντικείμενα (ή υπόγεια σήραγγα, οι παραμορφωτικοί καθρέφτες, τό σκονι κι' ό άκροβάτης κλπ.) που αντιπροσωπεύουν άγχωτικές καταστάσεις, όπως ή άγωνία του άκροβάτη και του κοινού, τό παραμορφωμένο σου είδωλο, ό φονιάς και τό θύμα του.

'Αλλά ό κίνδυνος έξουδετερώνεται όταν όμως άφύλακτος. 'Ο πόνος σ' έξαγνίζει, τό δάκρυ σε θερμαίνει κι' άμέσως ή πίστη άνεβαίνει στην καρδιά, ξεμυτίζει ή έλίπδα και σώξεται. Τοῦτο τό τρίτο μέρος με την άτοψη αυτή είναι νότα αισιοδοξίας. «Δέν είναι θάνατος ό θάνατος» λέει σ' ένα ποίημά του ό Στεργιόπουλος στο τρίτο αυτό μέρος. 'Αλλά σ' όλα τά ποιήματα αυτά νοιώθω μία «εγχεφαλικότητα». Νομίζω πως πιέζει τον έαυτό του να δεχτή τούτες τις άπόψεις: στα προηγούμενα τό άγχος κι' ό φόβος είναι σαφείς, πηγαῖοι, φωτωμένοι συναισθηματισμό, ενώ τό μήνυμα αισιοδοξίας είναι μάλλον λογικό, άπογνωμωμένο από κραδασμό κατά τό πλείστον. 'Ενας διδακτικός τόνος παρουσιάζεται συχνά-πυκνά, πράγμα που λείπει δλότελα άπ' τά δυό πρώτα μέσα της συλλογής. Τάχα να κατάληξε στην αισιοδοξία ό κ. Στεργιόπουλος από άλλες άνάγκες (άνάγκη συνθέσεως) παρά από έξωτερική πείσωση;

'Ο λόγος του κ. Στεργιόπουλου είναι από-

λυτα συγκρατημένος. Άλλος μιλώντας για τέτοιες άγχώδεις καταστάσεις θά χρησιμοποιούσε αναλόγως ή πολύ έρημητισμό κι' έξωλογικά στοιχεία ή θά κραύγαζε προτιμώντας έξωτερικά δραματικά μέσα έκφράσεως. Έδώ όμως κρατήθηκε τὸ μέτρο σὲ μερικά σημεῖα μάλιστα ὡς τὸ ψυχρὸ ἀντίκρουσμα. Ἐπάρχει μεγάλη ἐνότητα μεταξὺ τῶν τριῶν μερῶν τῆς συλλογῆς καὶ ἀρκετὴ ποικιλία ὥστε τῶνα ποίημα νὰ συμπληρῶνῃ τ' ἄλλο καὶ νὰ δημιουργῆ τὸ σύνολο μὲ τὸ δραματικὸ κατακόρυφο στὸ δεύτερο μέρος.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Ἄγγελου Βλάχου: Ἡ κόρη τοῦ παντοπώλου, ΡΙΚ, ραδιοσκην. Π. Ἰωαννίδη.

Ἡ μετάδοση ἐνὸς θεατρικοῦ ἀπὸ τὴν τηλεόραση δὲν εἶναι τόσο ἀπλή δουλειά, ἰδιαιτέρως στὸ δικό μας τόπο μὲ τὴ μικρὴ σχετικὰ πείρα καὶ τὴ μεγάλη ἔλλειψη τεχνικῶν μέσων (π.χ. εἰδικῶν μηχανήματος ἐγγραφῆς, ποὺ θ' ἀποποιούσε πολλές ἄλλες ἐπιτόπιες μας ἐλλείψεις προπαντὸς σ' ἔμφυχο ὕλικό). Ἐπίσης ἡ τηλεόραση μὲ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ σοβαροῦ δραματολογίου ἀπὸ τὰ θεάτρα μετατρέπεται σὲ πραγματικὰ θεατρικὸ βῆμα γιὰ νὰ προβληθοῦν σὲ εὐρύτερο κοινὸ ἔργα θέσεων καὶ ἀξίας. Τὸ ραδιόφωνο μὲ τὶς εἰδικές θεατρικές του ἐμπομπές ἀσφαλῶς βοηθεῖ τὸ θέατρο μὰ δὲ μπορεῖ ποτὲ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὰ κι' εἶναι οἱ ραδιοφωνικὲς ἐμπομπές ἀνωτάτα, ὄχι καὶ θέαμα. Συνεπῶς προσβλέπουμε μὲ διαρκῆ ἀπαίτηση πρὸς τὴν τηλεοπτικὴ ὑπηρεσία. Καὶ δυσθυμοῦμεν ὅταν ἀποτυγχάνει νὰ μᾶς ικανοποιήσῃ, γιὰτὶ τ' ὅτι προβάλλει στὴν μικρὴν ὀθόνη εἶναι κατώτερο καὶ ὡς ἔργο καὶ ὡς ἐρμηνεία ἀλλὰ κι' ἐνθουσιαζόμεστε καὶ χρωστοῦμε χάριτες ὅταν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὶς ἀπατήσεις τῆς τέχνης.

Τὸ ἔργο τοῦ Ἄγγελου Βλάχου «Ἡ κόρη τοῦ παντοπώλου», ποὺ μεταδόθηκε κατὰ ραδιοσημνοθεσία τοῦ Πάνου Ἰωαννίδη, ὑπῆρξε μὴ ἀπὸ τὶς πολλὲς λίγες ἐπιτυχίες τῆς Τηλεοπτικῆς Ἑπιχειρήσεως τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Ἰδρύματος Κύπρου. Πρῶτα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἔργο, ποὺ εἶχε τὴν ἐμπνευση νὰ τὸ μεταδόσῃ πρὶν λίγο καιρὸ τὸ Τμήμα Ἦχου, ἔχει μὴ φινέτσα, ἀποτελεῖ θεατρικὴν ἱστορία, διακωμωδεῖ ἑλληνικοὺς τύπους καὶ καταστάσεις καὶ διδάσκει ἀκόμα (μὲ τὴν καλὴ ἔννοια). Δεύτερον· ἡ διδασκαλία τοῦ ὑπῆρξε πολλὴ ἐπιτυχής, χωρὶς κενά, ὑπερβολές ἢ τονισμοὺς τοῦ ἐνὸς ρόλου εἰς βάρος τοῦ ἄλλου, μὲ καλὴ διανομὴ καὶ πλήρη συντονισμό. Τρίτο παρουσίαζε λογικῶς ταχεῖαν ἀλλα-

γὴ εἰκόνων, χωρὶς πρόθεση φανερῆ ἢ συγκαλυμένη νὰ δημιουργήσῃ ἐκπλήξεις καὶ ποικιλία μὲ ἄσχετα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐμφέ.

Εἰλικρινῶς ἐπαύω τὶς ἐρμηνείες ὅλων τῶν ἠθοποιῶν. Κατόρθωσε ὁ καθένας τους νὰ μείνῃ ἰσότιμοι μὲ τοὺς ἄλλους μὲς τὸ ρόλο του, ποὺ τὸν ἐρμήνευε ἄριστα. Δυσκολεύομαι νὰ πιστέψω πῶς θά μποροῦσε νὰ ὑπῆρχε καλύτερη ἐρμηνεία.

Καὶ τὸ συμπέρασμα: ἡ μετάδοση ἔργου ἀπὸ τὴν τηλεοπτικὴ ὑπηρεσία εἶναι ἐπίπονο ἔργο, ἔχει τοὺς κινδύνους τοῦ περισσότερο ἀπ' ὅποιο-δήποτε ἄλλο «ξωντανό» πρόγραμμα, ἀλλὰ εἶναι ταυτοχρόνως ἡ προθήκη ποὺ δείχνει τὴν ἐργασία τοῦ τμήματος καὶ βαστᾷ τὸ κυριώτερο βάρος γιὰ τὶς εὐνοϊκές ἢ δυσμενεῖς κρίσεις τοῦ κοινοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἀξία κι' ἐπιτυχία τῆς μικρῆς ὀθόνης.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἑλληνικά Θέματα (Ἀθήνα) ἀρ. 109, 110, 111 — Τὸ σχολεῖο καὶ τὸ σπίτι (Ἀθήνα) ἀρ. 39 — Ἡπειρωτικὴ Ἑστία (Ἰωάννινα) ἀρ. 153 — Διαγωνίος (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 2 (1965) — Θρακικὰ Χρονικά (Ξάνθη) ἀρ. 17/18 — Δεσμὸς (Χαλάνδρι) ἀρ. 38 — Κρίκος (Λονδίνο) ἀρ. 173 — Ὁ Ἀκρίτας τοῦ Νότου (Λεμεσός) ἀρ. 2/3 — Ἐλεύθερο Πνεῦμα (Γιάννινα) ἀρ. 1, 2 — Κρυστάλλης (Πειραιᾶς) ἀρ. 109 — Κρητικὴ Ἑστία (Χανιά) ἀρ. 152, 153 — Χρονικά τῆς Νίκαιας (Νίκαια) ἀρ. 31/32 — Ἐνδοχώρα (Γιάννινα) ἀρ. 31 — Τὸ Μυστήριον (Ἀθήνα) ἀρ. 37 — Ἀγωγή (Ἀθήνα) ἀρ. 146 — Μαθητικά Ἀκτίνες (Λευκωσία) ἀρ. 8 (Ε' τομ.) — Ραδιοπρόγραμμα (Λευκωσία) ἀρ. 12, 13 — Παιδικὲς Φανές (Λευκωσία) ἀρ. 7 — Bulgaria (Σόφια) ἀρ. 3 (vol II) — Δελτίον Τμήματος Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως (Λευκωσία) ἀρ. 11 — Μαραθῶν (Βραζιλία) ἀρ. 215/216.

ΒΙΒΛΙΑ

Ν. Π. Μελά: Παῦλος Μελάς, Ἀθήνα, 1964.
Γιῶργου Δέλιου: Ὁ ἥλιος καὶ τ' ἀστέρια, Θεσσαλονίκη, 1965.
Μικὲ Παῖδουση: Ἡ Ἱατρικὴ εἰς τὴν Χίον, Χίος, 1964.
Σαμψῶς: Κρεμάλα, Ἀθήνα, 1964.

ERRATA

Στὸ ποίημα τοῦ κ. Ἀ. Λυκαύγη, σελ. 236 ἡ ἔβδομη στροφή νὰ διαβασθῇ ὡς ἐξῆς: Σκύψε / πάνω ἀπὸ τὴν ἀγρύπνια / καὶ μέτρησε τὶς χάντρες / τῶν δακρῶν / καὶ μέτρησε / στὴν πανσέληνο τοῦ μετώπου / τὶς χαρακίες / τῆς ὀδύνης.

Στὴν κριτικὴ βιβλίου γιὰ τὴν κ. Ὀλγα Βότση σελ. 266 ἡ προτελευταία γραμμὴ τῆς πρώτης παραγράφου νὰ διαβασθῇ ὡς ἐξῆς: τὸν καθαρὰ ἰδεαλιστικό, ποὺ κινεῖται...

Στὴν κριτικὴ βιβλίου σελ. 261 ὁ τίτλος νὰ διαβασθῇ: Εὐάγγελου Ἀθέρωφ—Τοῖτσασ...

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΩΔΕΚΑ ΣΤΙΓΜΕΣ

ποιήματα

Περιοδικό
«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»
ΚΥΠΡΟΣ, 1965

ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΣΕ ΒΙΒΛΙΑ

Δημιόνασσα	1950
Ἐπιλύγνια	1951
Θεομαχίες	1951
Οἱ Ὁδῆς τῶν Ταπεινῶν Πλασμάτων	1951
Ἀποθεώσεις καὶ Χορικά	1953
Στέφανος Ἀρετῆς	1954
Μικρὲς Πατρίδες	1955
Συμφωνία στὸν Ἀέρα τῆς Ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν	1957
Πρῖσματικὸς Ὀκτώβρης	1958
Εὔδημος ὁ Κύπριος	1958
Παγκυπριονίκες	1959
Πάθος γιὰ ἓνα Λεύτερο Οὐρανὸ	1959
Οἱ Μπαλλάντες μᾶς Ἡρωϊκῆς Ἐποχῆς	1962
Παγκυπριονίκες β' ἔκδ.	1963
Δεκατρία (Κακοσήμαδα) Ἀντιποιητικὰ Θέματα	1963
Ὁρα Πατρίδας	1964
Δώδεκα Στιγμὲς	1965

Τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς δημοσιεύθηκαν στὶς ἐτήσιες ἐκδόσεις «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», «Φιλολογικὴ Κύπρος» καὶ στὰ περιοδικὰ «Νέα Ἑστία», «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», «Πνευματικὴ Κύπρος», «Κυπριακοὶ Καιροί», «Κυπριακὰ Γράμματα», «Τὸ Περιοδικό μας», «Εὐβοϊκὸς Λόγος».

ΜΙΛΩ ΣΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ

1

Τὸ χόρτο γέμισε φαρμάκι.
Ἡ πράα πὸν πέρασε ἀγελάδα
ἤπιε τὸ πάθος ἀπ' τὴ χλόη
κι' ἔγινε τὸ μαστᾶρι της μιὰ ρόγα γιὰ τοῦ ράδιου τὸ κρασί.
Καὶ τὸ λευκὸ της γάλα φύτεψε
τὸ θάνατο στὸ βρέφος.

2

Τὰ στραφετρά σας μανιτάρια
βλαστοῦνε τώρα μες τὰ ὀστᾶ μου.
Ὁ ἄσπρος ἀσθέστης ὑποτάσσεται.
Κι' ἀπλώνεται σὰν περσικὸ χάλι
τὸ νέο φαρμάκι κι' εὐθυμεί.
Μιὰ μέρα θὰ συντάξει τοὺς στρατοὺς του
— φουσαῖτα μανιτάρια ἀστραφετρά —
νὰ καταφάη τὸ σχῆμα τῶν ὀστῶν,
σὰν τὸ καβούρι ν' ἀπλωθῆ στὶς σάρκες
καὶ νὰ μοῦ πάρη τὴ ζωή.

3

Στεκόταν σὰν ὑγεία ὁ ἔφηβος
καὶ σφάδαζε στὰ μάγουλα τὸ χνούδι.
Ἄχτιδας νῆμα πέρασε στὰ μέλη.
Ὅποτε πὸν τῶνοιωσε ἡ πνοὴ τοῦ κρίνου.
Κι' ἄξαφνα ὁ οἰστρος μάρανε στὸ σῶμα
πὸν ἐτοιμαζότανε γιὰ γάμο.
Ἄλλαξε χρῶμα τ' ἄνθος κι' ἔγινε
σταφιδαμένη σάρκα σὰν κοιλιὰ
πὸν στέγνωσε ἀπ' τὴν ἔλλειψη νεροῦ.
Δίχως χυμὸ ἔμεινε ἡ ζωή.

4

Είχα στὸ σπόρο μου μάτσο ἀρετὲς
 κι' εἶχα στὴ μήτρα γόνιμο ἔργο,
 νὰ γίνω θαῦμα στὴ ζωὴ
 μὲ τῆς υἰείας τὸ ρόδο.
 Τὸ ράδιο δάγκασε τὶς τρυφερὲς
 καταβολάδες τῆς κοιλιᾶς μου.
 Κι' ἀνήξερος ἀμάρτησα
 κι' ἀλλοίωσα τὴ ζωὴ
 μ' αὐτὸ τὸ τέρας τὸ παιδί
 ποὺ τρέμει νὰ τὸ δῆ τὸ φῶς.
 Δάφνη χρυσῆ στὴν ἐπιστήμη...!

5

Στὴ Χιροσίμα στέκεται μιὰ κούπα
 μὲ τὴ χολὴ τῆς γῆς.
 Ἕνα παιδί ἀλητεύει γιὰ τὸ φῶς.
 Μιὰ νέα γυρεύει τὴν καρδιά της.
 Ἐέχασε ἡ μάνα τὴ στοργή.
 Δὲν ἔχει μνήμη ὁ γέρος κι' οὔτε
 τὴν πέραν τῆς ζωῆς ζητᾷ ζωὴ.
 Τί εἶναι τὰ μέλη ὁ ἄντρας σὲ ρωτᾷ.
 Ἕνα παράσημο χρυσὸ
 γιὰ τὴν ἀντρειά τῆς Χιροσίμας.

6

Πῆρε τὸ πνεῦμα τὸ σπαθὶ
 τὸ πνεῦμα νὰ εὐνουχίση.
 Καραδοκεῖ τὸ τέρας σὲ ὄλα
 μὲ ἓνα μαχαίρι ἰταλικό.
 Ἡ στέππα ἡ ρωσικὴ ἀμαρτάνει.
 Καὶ στὴ Νεβάδα ὁ ὑποπτος καρπός.
 Κι' ἔχουμε γύρω οἱ ξύλινοι λαοὶ
 γεμάτα πίτερο κεφάλια
 καὶ μιὰ χαμοζωή.

7

Μὲ τὰ πουλιὰ τ' ἀνθρώπου ὠδήγησε
 καὶ μὲ τὰ ψάρια του μιὰ φούχτα
 θανατερὸ ὕλικό
 κι' ὁ τόπος χάθηκε ἀπ' τὸν κόσμο.
 Σ' ἓνα κελλὶ ζητᾷ νὰ βροῖ
 σὲ ποιά μεριά τ' ἀνθρώπου
 ὑπάρχει λίγος ἄνθρωπος.
 Καὶ χαϊδεψε τὸ νύχι του νὰ πῆ.
 Κι' εἶπε τὸ νύχι: «Μὰ θαρρῶ
 στὸ νύχι μόνο ὑπάρχει».

8

Κάτι τεράστιες κεφαλές
 και κάτι μύτες, ἴσκιοι τοῦ κεραιοῦ
 σὲ τοῖχο ἀσβεστωμένο,
 και κάτι μάτια σάν τις κόχες
 σὲ σπίτια παλαιϊκὰ χωρὶς
 τὸ στόλισμα τῆς γλάστρας,
 και κάτι μέλη σάν κλαδιὰ
 κλημάτων ξεραμένων,
 κάτι μυαλὰ πὺ παίζανε
 μὲ τὰ μυαλὰ τοῦ πετεινοῦ
 ὅλα τριγύρω χασκογέλαγαν
 πὺ βλέπαν σὲ θηλιὰ
 νὰ κρέμεται ὁ σοφός.
 Κι' ὅμως τὰ ζύμωσε ὁ σοφός
 ἐτοῦτα τ' ἄνθη τοῦ χωμάτου...!

9

Στὴ Χιροσίμα πέθανε ὁ Θεός
 πὺ λέγεται «ἄνθρωπιὰ».
 Γιὰ μιὰν ἀβέβαιη νίκη
 γυμνώσαμε και σῶμα και ψυχὴ.
 Πρὸς τί, λοιπόν, οἱ ιδέες;

ΤΟΜΕΣ ΑΠΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΛΥΠΑΜΑΙ...!

Λυπᾶμαι τὸ αἷμα τὸ χαμένο
 μὲ τῆ στυφή του γεύση,
 λυπᾶμαι τὰ χρυσόμαλλα κι' εὐάγγελα παιδιά
 μὲ κείνο τὸ ἐρυθρὸ ἀηδόνι στὴν καρδιά τους,
 λυπᾶμαι ἀκόμα γιὰ τὰ κρίματά μας
 ποὺ μαχαιρώναν μὲ χρυσὸ σπαθί,
 λυπᾶμαι γιὰ τὶς βύσσινες ἐκκλήσεις
 τὴν ἀνελέητην ἀντίστασή μας
 ποὺ πίκραναν καὶ χεῖλη παιδικά,
 λυπᾶμαι γιὰ ὄλους τοὺς παράδεισους ποὺ χάσαμε,
 τῆς ἀρετῆς τὸ στέφανο,
 καὶ τῆς φιλίας τὴ χειραψία,
 χωρὶς μ' αὐτὰ νὰ δώσουμε
 μιὰ μοῖρα ἀντρίκια στὰ παιδιά μας.

ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

Τ' ἀρχαῖο τὸ κάλλος δὲν ξαναγυρνᾷ.
 Κι' ἂν θὰ γυρίση ἡ ἰδέα δὲν θᾶναι
 μὲ τὴν παλιά της φύση.
 Θᾶναι καινούργιος ἄγγελος
 μὲ ξένη ὁδοιπορεία.
 Ἄλλὰ γιατί θρηνῶ τὰ ποῦφυγαν
 στὸ μακρυνὸ τὸ χτέες;
 Αὔριο καινούργιος οὐρανὸς
 θὰ δείξῃ τὴν καρδιά του.
 Ἄς βάλουμε γραβάτα ἐφηβική
 κι' ἄς ποῦμε «καλημέρα».

ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΤΟ 1958

(ἐπανάσταση)

...Ἐμεῖς τὸ κάψαμε τὸ δάσος μὲ τὴ φλόγα τῆς καρδιάς,
 Κυκλώτισσά μου Παναγιά.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Τὰ νόημα ὑπάρχει στὴ ζωὴ.
 Τὸ λέει ὁ κατηφὲς τ' ἀγόρι
 μὲ τὸ μαλλὶ τὸ μελανί.
 Τὸ λέει τὸ στάρι ὅταν χορταίνης.
 Τ' ἀκουσα μέσα στὸ τραγούδι,
 ὅταν ὁ γάμος κυριαρχοῦσε
 στὸ μουσικὸ βιολί.
 Τῶπε ὁ παπποῦς σὰν ξεψυχοῦσε
 μ' ἓνα κερὰσι στὴ ματιά.

ΝΙΚΗ ΨΥΧΗΣ

Ἡ ἥττα δὲν εἶναι πάντοτε ἥττα,
 ὅπως κι' ἡ νίκη πάντα νίκη.

Πληρώσαμε τὴν ἥττα μας
 μὲ μιὰ ἡττημένη νίκη.

Ὅστοςο μέσα μας κρατᾶμε
 τὸ ἦθος ἀρχαίας μας νίκης.

Κι' εἶναι καὶ τοῦτο νίκη:
 νίκη ψυχῆς.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Ὅταν νυχτώση κι' ἡ ψυχὴ ἐπιστρέφῃ
 στ' ὀλοδικὸ μας σῶμα
 ἀφοῦ πλανήθηκε στοὺς ἀριθμοὺς
 κουβέντιασε στὶς μηχανὲς
 ὑπομημάτισε τῆς μέρας τὸ ρυθμὸ
 κι' ἤπιε τὴν καθημερινότητα
 σὲ μιὰ πεζὴ τενεκεδένια κούπα,
 δώδεκα τόσες ὥρες ξένες τῆς ζωῆς μας,
 ὅταν νυχτώση κι' ἡ ψυχὴ ἐπιστρέφῃ
 στ' ὀλόδικὸ μας σῶμα
 τί δείπνο θὰ τῆς δώσουμε
 καὶ τί κρασί
 καὶ τί κρεβάτι νὰ πλαγιάσῃ;

ΚΑΛΕΣΜΑ

...Ὅσπου μιὰ μέρα κάλεσα τ' ἀθῶα,
 σὰν τοὺς καθρέφτες τ' οὐρανοῦ, παιδιὰ
 καὶ τοὺς παρέδωσα τῇ νίκη.
 Πέρ' ἀπ' αὐτὸ πὰ κλείσανε οἱ ὁδοὶ
 μὲ πράξεις ἐπιλήψιμες!

ΚΕΦΑΛΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ

Ἦταν κεφάλι ἀνθρώπινο λυωμένο
 τ' ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ χωρὶς εἰδή,
 σὰν τοῦ τρελλοῦ τὴν σκέψη σὲ στιγμή ἔξαιψης,
 δίστηλη εἰκόνα σ' ἔντυπο
 καθρέφτης τῆς πληροφορίας
 μὲ μιὰ λεζάντα ἑλκυστικὴ
 νὰ προσεχτῆ ἀπ' τὸ χαῖνο μάτι.
 Τὸ προσπεράσαμε.
 Κι' ὅμως τ' ὠραῖο παιδάκι ρώτησε:-
 —Γιατὶ σκοτώνουν τοὺς ἀνθρώπους;
 Καὶ τὸ ρωτῶ κι' ἐγώ:
 —Γιατί;

ΠΟΙΑΝ ΑΡΕΤΗ;

Τί θὰ διδάξω στὸ παιδί μου,
 ποιάν ἀρετή;
 Τὴν ὁμορφιὰ ποῦναι μιὰ γλάστρα μὲ γεράνι;
 Τὴν κίνηση ποὺ κλείσανε τὸν οὐρανὸ τῆς
 καὶ μοιάζει πράσινο παπαγαλάκι
 ποὺ τὸ φιλεύουνε φιστίκια;
 Τὴ λευτεριὰ μὲ τὸ φλογῶδες βλέμμα
 ποὺ γέμισε μὲ θρόμβους αἵμα
 καὶ δὲν κοιτάζει ποῦ πατᾶ;
 Ἦ μήπως τὴν ἀγάπη καὶ φιλία
 ποὺ τὶς ἀράδιασαν στὸν τοῖχο μὲ κλειστὰ τὰ μάτια
 καὶ τὶς χτυπᾶ τὸ ἀπόσπασμα;
 Τὴν τίμια σκέψη καὶ τὴν τίμια πράξη,
 δυὸ χοντροπάπουτσα ποὺ βούλιαξαν στὸ δρόμο
 κάποιου χωριοῦ λησιμονημένου;
 Τί θὰ διδάξω στὸ παιδί μου!
 ποιάν ἀρετή;
 Εἶχαμε ἐμεῖς μιὰ φούντα ἰδέες
 σὲ κάποια νιότη μακρινή.
 Καὶ τώρα ποὺ ἡ φιλοδοξία στέκει
 μ' ἓνα πανέρι ἐπιλογῆς
 τίς χάσαμε ὄλες στὸ ταξίδι...!

Η ΝΙΟΤΗ

Πολὺ ξοδέψαμε τὴ νιότη
 μὲ πελιδνὲς προφάσεις.
 Χαροτοπαιξία μὲ μεταξένιο γάντι,
 κρασί. Μειδίωμα μὲ μιὰ ἀρμαδιὰ ἥλιους.
 Λευκοὶ μηροὶ σὰ χούφτα μὲ νερὸ καὶ γάλα.
 Δάνεια ποὺ δένουν κόμπους σ' ὄρφανὲς ματιές.

Καὶ ψευδορκίες γιὰ μὰ σημείωση,
 χρυσὸ κλειδί γιὰ ἐπίσημους πυλώνες.
 Χοροὶ ἐρυθροὶ ποὺ πνίγουνε τὴ σάρκα
 κι' ἐγκληματοῦν μπροστὰ στὸν ἔρωτα.
 Κι' ἄλλα πολλὰ μὲ πελιδνὲς προφάσεις διάφανες
 σὰν καθαρὸ γυαλί παραθυριοῦ.

Κι' ὅμως ὑπῆρχε στὸν ἀγρὸ τ' ἀλέτρι.
 Ὑπῆρχε ἡ ἀξίνα πλάϊ στὸ δάσος.
 Ὑπῆρχαν οἱ κατσίκες καὶ τ' ἀρνιά.
 Ὑπῆρχε τὸ μυστρὶ καὶ πηλοφόρι.
 Καλοῦσε ἡ πλύστρα ἡ δούλεψη
 μὲ ροδαλὸ τὸ πρόσωπό της.
 Καλοῦσε τὸ ἔλος νὰ τ' ἀποξηράνης
 κι' ἕνα καινούργιο πρόσωπο τῆς γῆς νὰ πλάσης.
 Θρηνῶ τὴ νιότη ποὺ ξεδεύτηκε
 μὲ πελιδνὲς προφάσεις.

ΧΡΙΣΤΟΤΓΕΝΝΑ

Μὲς τοῦ Χριστοῦ τὸ φῶς μιᾶνε τὰ παιδάκια
 σὰν τὶς βιολέττες μὲς τὸν πράσινο καιρὸ
 σὰν τὰ τσαμπιά στὴ θεῖα κληματαριά μας
 καὶ σὰν τ' ἀστέρια μὲς τῆς νύχτας τῆ ματιᾶ.

Μὲς τοῦ Χριστοῦ τὸ φῶς μιᾶν οἱ ἀδικημένοι
 ὅπως τὸ στάχυ ποὺ ὠριμάζει στὸ χωράφι
 καὶ τὸ χτυπᾶ χαλάζι
 σὰν τὸν ἀσθέστη ποὺ τὸν βρέχει τὸ νερὸ
 καὶ βράζει.

Μὲς τοῦ Χριστοῦ τὸ φῶς μιᾶν οἱ σκλάβοι
 μαῦροι, λευκοὶ καὶ κίτρινοὶ
 καὶ κόκκινοὶ σὰν μεθυσμένη παπαρούνα
 ὅπως ὁ μοῦστος στὰ βαρέλια βράζει
 κι' ἐκμιστηρεύεται τὰ μυστικά
 γιὰ κάποιους ἀνοιχτοὺς ὀρίζοντες δικούς μας,
 δικούς μας σὰν τὰ μάτια μας.

Μὲς τοῦ Χριστοῦ τὸ φῶς μιᾶνε οἱ γεωργοὶ
 ὅπως μιᾶ ὁ ἰδρώτας στὸ κροτάφι
 ὅπως μιᾶ τὸ μάτι γιὰ βροχὴ
 ὅπως μιᾶ ἡ λαχτάρα στὴν ὠρίμανση
 ὅπως μιᾶ ἡ καρδιά μὲς τὸ ξεκούκισμα
 ὅπως μιᾶει ὁ νοῦς στὸν ὑπολογισμὸ
 πῶς τὸ ψωμί δὲν φτάνει γιὰ νὰ ζήσει ἡ φαμελιά.

Μὲς τοῦ Χριστοῦ τὸ φῶς μιᾶν τὰ ζῶα
 ὅπως ἡ δρόσο τὴν αὐγὴ

τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ στήν ἄσπρη γούνα
τῶν κοιμισμένων κοπαδιῶν
μιλᾶν τὰ σερπετὰ στίς ρίζες
καί τὰ ἔντομα, μιλᾶν, μιλᾶν.

Μές τοῦ Χριστοῦ τὸ φῶς μονάχα δὲ μιλᾶνε
ἔσεῖς πού τὴν ἀγάπη τὴν προδώσετε
ἔσεῖς, ἔσεῖς, ἔσεῖς πού δὲ μορεῖτε
νά μείνετε μιὰ νύχτα νηστικοὶ
μιὰ ὥρα ξυπόλητοι κι' ἀσκέπαστοι
μιὰ μέρα δίχως ὑπολογισμό
γιὰ νὰ γροικῆσετε τί λένε τὰ παιδιὰ
—ἀπλᾶ λογάκια τρουφερά—
τί λένε οἱ ἀδικημένοι
—λίμνες μ' ἀφρὸ ἀπὸ αἷμα—
τί λένε οἱ σκλάβοι
—τὸν ἦχο διπλωμένης ράχης—
τί λένε οἱ γεωργοὶ κ' οἱ δουλευτές
—τὸ στεναγμὸ τοῦ μόχθου—
τί λέν τοῦ Θεοῦ τὰ ζωντανὰ
—τὸν μελανὸ κατατρεγμὸ τους—

Χριστὸς γεννᾶται. Κάθε χρόνο...
Κρατᾶμε ἡμερολόγια καὶ μετροῦμε.
Τίποτ' ἄλλο.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΣΤΟ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

(Δεκέμβρης 1961)

Τοὺς εὐτελεῖς μας λογισμοὺς περνοῦμε
στὴ χάντρα τοῦ παλιοῦ κομπολογοῦ.
Τοῦτο εἶναι μνήμη ἀνήθικων στιγμῶν
ἢ μαρτυριῶν τοῦ στήθους
ἢ τῶν πνιγμένων πόθων μας αἰτήσεις
ἢ ἐφέσεις πού τοὺς κόψαμε τὰ πόδια
σὲ μιὰ μονομαχία μὲ τὴν παράδοση...
Τί εἶναι, λοιπόν, οἱ λογισμοὶ πού ἐξευτελίζουν
τῆς σκέψης τὸν κατάλευκον ἀφρὸ
σὰν τὸ λαιμὸ παρθένας
καὶ σὰν τὸ πόδι ἀγάλματος
καὶ σὰν τὸ πέταλο τοῦ κρίνου
καὶ σὰν τ' ἀσήμι τοῦ παποῦ
(ὅπως τὸ δέχεται τ' ἀγγόνι)
τί εἶναι λοιπόν, οἱ λογισμοί;
Ἄς λυπηθοῦμε τὴ ζωὴ, τ' ἀγκίστροι,
πού σκάλωσε στὸ δέριμα της, μαστορικά
νά τὸ ἀφαιρέσουμε κι' ἄς εἶναι
λίγη κραυγὴ —
κραυγὴ παιδιοῦ πού στὴ ζωὴ ἀνατέλλει

ἀπ' τὸ γυναικίειο μέρος,
 κραυγὴ τοῦ ταχυδρόμου ποὺ ξεψύχησε
 φωνάζοντας τὴ νίκη τῶν ἀνθρώπων,
 κραυγὴ τῆς τελευταίας καταστροφῆς
 σ' ἀχρείαστο ὄπλοστάσι...
 Ἄς λυπηθοῦμε τὴ ζωὴ καὶ προπαντὸς
 ἡμεῖς τὸν ἄνθρωπο, ἓνα δάχτυλο ζωῆς,
 νὰ βρῆ τὸν ἔντιμο του κύκλο
 τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτοῦ.
 Δὲν ἔχει εὐτέλεια ἡ ζωὴ.
 Ἐμεῖς ζυμώσαμε τὸν ὄρο
 Ἐμεῖς, ἡμεῖς, ἡμεῖς...!

Η ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τὴν ὀργισμένη μου ἐποχὴ μετροῦ.
 Στὴν ἐπινόηση τοῦ αἰχμαλωτίστηκεν ὁ νοῦς.
 Ἡ μηχανὴ ξεπέρασε τὸ πνεῦμα
 ἔφτιαξε κόσμο, νόμους, πολιτείες
 μιὰ λαμπερὴ ἱστορία
 μὰ ἔμεινε ὁ νοῦς χωρὶς φτερὰ
 γιατί κοπήκαν τὰ φτερὰ ποὺ πάσκιζαν
 νὰ ξεπεράσουνε στὸ πέταγμα τὸ πέταγμα
 τῆς ἰδρωμένης μηχανῆς
 τίς ἰδρωμένες σχέσεις, τὸ αἷμα
 μὰ στάλα τοῦ ἔφτιαχνε Θεοῦς
 μὲ ἰσορροπία καὶ σχέδιο καὶ νόμο
 τὴν πίκρα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ὀμάδας
 ποὺ σκέπαζε τὴ μέσα γύμνια μας
 τὴ μέσα ἀδυναμία μας.
 Τὴν ὀργισμένη μου ἐποχὴ μετροῦ
 καὶ τὴν παλιὰ ἀπορρίπτω τὴν στορογγύλη
 μὲ τὸ στενὸ κ' ἀντὶ πλήρη ὀρίζοντά της.
 Ὡστόσο ἀπ' τοῦ καιροῦ τὴ χαραμάδα
 βλέπω μιὰν ἄλλην ἐποχὴ ὀργισμένη
 μ' ἓνα κλωνάρι σπαθωτὸ ν' ἀνοίγει
 πέρα στους ἀμυδροὺς ὀρίζοντες
 γιατί ὁ βαρὺς ὁ νόμος στορογγυλεῖται
 τὴν ὀργισμένη γύρω μου ἐποχὴ
 τὴν ὀριμάζει...
 Ὁ ἄνθρωπος εἴμαστε ποὺ πάντα
 δὲν ἔχει μοῖρα
 καὶ ἀπλοὺς ἀναπαμούς.

ΕΓΚΛΗΜΑΤΩ;

Ἐγκληματῶ νὰ σοῦ μιῶ
 γι' αὐτὴ τὴν καστανὴ κληματαριά;
 (τὸ πράσινο κοιμᾶται μὲς τὴ φύχτα της,

—τὸ πορφυρὸ τοιμᾶ στὸν κόρφο της...)
 Ἐγκληματῶ ἂν προσαγορεύσω
 ρητορικὰ τ' ἄσεμνο ρόδο—
 τόση πολλὴ προκλητικὴ ἡ θωριά του;
 Ἐγκληματῶ ἂν ὀρέγομαι νὰ πῶ
 τ' ἄθωο κρασί— σὰ βλέμμι ἐρωτευμένης
 πὸν ἀποπλανᾷ τοῦ γάμου τὴν εὐθύνη;
 Ἐγκληματῶ ἂν προσφέρω τὴν καρδιά μου
 στὴν ἄκρη ἀριστερὰ τοῦ χαμογέλιου μου;
 (στ' ὀρκίζομαι χαμογελῶ διακριτικὰ
 λιτὰ σὰν καλησπέρσιμα χωριάτη
 κείνου τοῦ θεοσεβέστατου καιροῦ...)
 Μὰ ἐγκληματῶ; μὰ ἐγκληματῶ;
 Ξέρω γιὰ τὰ ξυπόλητα παιδιά
 μὲ τὸ παχὺ πετσί τῆς φτέρας,
 σὰν πέτρα φαγωμένη ἀπ' τὸ νερό.
 Ξέρω γι' ἀνιάτες νόσους
 πὸν καρτεροῦν μιὰ ἐφεύρεση
 στῆς ἔρευνας τὸ ὑπόγειο.
 Ξέρω γιὰ πείνα κι' ἀσιτία
 καὶ ρουφηγμένα μάγουλα
 ρυτιδωμένα στήθη καὶ λαιμοὺς
 γεμάτους πρήσματα καὶ φλέβες.
 Ξέρω.
 Μὰ ἐγκληματῶ ἂν μιλῶ
 γιὰ τὴν κληματαριά, τ' ἄσεμνα ρόδα
 γιὰ τὸ κρασί καὶ γιὰ καλὴ κουβέντα;
 Ἐγκληματῶ!

Η ΕΛΠΙΔΑ

Ἐπίσημο τριαντάφυλλο τῶν Χριστουγέννων,
 εὐαγγελίζεις οὐρανοὺς.
 Μὰ ἡ ὥρα μας σταμάτησε στὸν ἴσκιό ρολοιοῦ
 σὰν τζιτζικας πὸν τὸν ξεραίνει ὁ ἥλιος.
 Χθὲς οἱ καμπάνες κένταγαν καρδιές.
 Σήμερα πέρασε ὁ καιρὸς,
 γιατί δὲν ἔχει μάτι νὰ κοιτάζη
 —σφραγίστηκε τὸ βλέφαρο—
 δὲν ἔχει αὐτί, γιατί τὸ βουλοκέρι
 τῶκλεισε κόκκινο,
 δὲ γλύφει ἡ γεύση τὸν καρπό,
 ἡ ἀφή παιδεύεται μὲ παραισθήσεις
 κι' ἡ ὄσφρηση στεγνὴ σὰνὸ τρυγᾷ
 στὴν κάθε δομῇ.
 Κι' ὅμως ἡ ἐλπίδα σᾶς φωνάζει,
 ἀνθρώπινα Χριστούγεννα τοῦ κάθε χρόνου.

ΠΙΝΑΚΕΣ : ΝΕΚΡΗ ΦΥΣΗ

ΜΝΗΜΗ

Φύση νεκρή σὲ χρώμα καστανί
 μ' ἀρχαία μορφή τὴν κόρη τῆς Ἀθήνας
 ἀπλὴ γραμμὴ τῆς ὁμορφιάς
 καὶ νὰ κρατᾷ τὸ μισοφέγγαρο ψωμί
 τροφή τοῦ μέσα πόθου.
 Στὴν ἄσπρη μαντηλιὰ
 ἀποθεμένο ἀνάποδα τὸ μαντολίνο
 τῶν εἴκοσί μας χρόνων...
 Μνήμη τῶν ὥριμων καιρῶν!

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

Ἡ ἀγάπη μου κρατᾷ τὸ περιστέρι
 λιτὸ σὰν τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ, πὸν τὸ κρατᾷ.
 Ἡ μπάλλα μὲ τὶς φέττες τῶν χρωμάτων
 τῆς ἀγκαλιᾶς τὸν οὐρανὸ ἀναμένει.
 Ἡ παρουσία παιδιοῦ νικᾷει
 καὶ τὸ φτερό!

ΔΕ ΛΗΣΜΟΝΑ

Παγώνεις μπρὸς στὸ ἀπέντι,
 σὲ γέμισε ἡ συνείδηση.
 Κουβέντα σὰν τὴ κρούστα σὲ τυλίγει
 μὰ κατεβαίνουνε τὰ φίδια ἀπ' τὸ κεφάλι.
 Δὲ λησιμονᾷ ὁ Θεὸς τοῦ στήθους μας.

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΨΥΧΗΣ

Τὸ ὄφος τὸ ἀρχαῖο ἐπικρατεῖ
 κι' ἡ κόμωση κεφάλι ὀπλίτη ἀρχαίου
 πὸν πάει στὴ μάχη
 γιὰ τῆς ἐστίας του τὴν τιμὴ.
 Καινούργια τέχνη σὲ καινούριους χρόνους.
 Κι' ὅμως ἡ ρίζα θρέφει!

ΣΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ

Στὸ καφενεῖο μᾶς πήρανε τὰ σπῖτια.
 Φτερὰ πουλιῶν, φτερὰ χαρᾶς.
 Στῶν ποτηριῶν τοὺς κύκλους χαίρεται
 τὸ σχῆμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς κιθάρας.
 Μὲς τὸ μπουκάλι αἰχμαλωτίσαμε
 λαὸ πουλιὰ μὲ τὸ κρασί.
 Ἡ ἔγνοια τοῦ βίου ἄς κοιμηθῆ
 ἀπ' τὴν κρεμάστρα πίσω.

Σ' ΑΓΑΠΩ

Οἱ τοῖχοι γύρω μου εἶναι ξένοι.
 Τὸ καστανὶ τραπέζι δανεικό.
 Τὴν ξέχασε στὴν τρέλλα του ὁ φίλος
 τὴν μαρμαρένια ἐκεῖ μορφὴ
 φίλης τῶν εἴκοσι χρονῶν μας.
 Τὰ ρούχα μου σιδερωμένα
 στὸ εὐανάγνωστο κατάστιχο
 εἶναι μὲ χρέος.
 Ἄλλὰ σὲ τοῦτο τὸ πεντάγραμμο
 μὲ τῆς ψυχῆς τὸ χέρι ἐσύνθεσα
 τὸ «σ' ἀγαπῶ».

ΠΙΝΑΚΑΣ

Παλιὸ κονιὰν μὲς τὸ μπουκάλι—
 θέρμη καὶ μνήμη.
 Ποτήρι — κι' ὅ,τι πιῶ χολή.
 Ἐφημερίδα — τὸ πεζὸ σπαθὶ
 τῆς κάθε μέρας πού μὲ σκίζει.

ΚΑΡΕΚΛΑ

Ἡ πλέξη τῆς καρέκλας
 σὰν τὸ χταπόδι ἀδράχνει
 τὰ ξύλα ἀτόρνευτα.
 Θ' ἀναπαυθῆ ἡ ψυχὴ;

ΤΡΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

I

Περίβλεπτο τριαντάφυλλο, στη φούχτα σου
οι ἀγκῶνες μου ἀκουμπᾶνε
ὅπως τὸ βλέμμα σὲ ρωγμῇ —
Εἰρήνη, Θεέ μου, εἰρήνη.

Στὸ λουλακί της μεσοφόρι,
τῆς συνοικίας κρυφὸ καὶ μυστικό,
τραγουδῆσε ὁ παλμός —
Εἰρήνη, Θεέ μου, εἰρήνη.

Τὸ πηλοφόρι καὶ μυστρί
γάλα θηλάστρου μητρικό
κι' ἄς ἄρμεξαν κατσίκα —
Εἰρήνη, Θεέ μου, εἰρήνη.

Στ' ἀλφαβητάρι τοῦ παιδιοῦ ὁ Χριστὸς
τετραποδίζει
καὶ φέγγει πράσινη ρυτίδα —
Εἰρήνη, Θεέ μου, εἰρήνη.

Ὁραῖος ὁ κόσμος, θαλερός,
ἥλιος λεβέντης ξάδερφος
κι' ὕγεια περίβλεπτη μονάχα
μὲ τὴν εἰρήνη στὸ δεξί σου αὐτὶ —

Εἰρήνη, Θεέ μου, εἰρήνη.

II

Τ' ἄλετροι κι' ὁ μαστός,
πέφτει βροχή, καράβι μπαίνει
μὲ μι' ἀγκαλιὰ μηνύματα,
ὠραῖος ὁ ἥλιος στὰ σπαρτά,
εἶναι ἓνα γέλιο κάθε τοῖχος,
κι' οἱ πόρτες μάτι ἐρωτικό,
μὰ ἔλια μανρολογᾶ καρπό,
σὲ χαιρετῶ, ἀγαπούλα τῆς ἀλλῆς,
φιλῶ τὸ χέρι σου, γρηά,

καλή σου μέρα, γέρο πού περνᾶς,
 ματάκι μου παιδάκι τί δακρύζεις,
 σοῦ δένω τήν οὐρά στὸν χαρταητό,
 μακάρι τὰ ὄνειρά σου γαλανά!
 Πᾶμε νὰ δοῦμε τὸν Θεὸ
 πού στάθηκε στή σκιά νὰ δροσιστή
 κι' ὄλους τοὺς μόχθους εὐλογεῖ,
 «Εἰρήνη ὑμῖν».

III

Ἡ μυρωδιά τῶν ὄριμων καρπῶν,
 τὸ χνούδι τοῦ λαδιοῦ, πού μπαίνει στὰ μαλλιά
 σὰ δάχτυλα πρωῖνοῦ,
 καὶ τὸ κρασί πού χίλιους ἥλιους δικαιοσύνης
 καὶ μαλακῆς καρδιάς κρατᾶ,
 τὸ μαῦρο μας ψωμί πού στάζει μόχθο,
 φωνάζουν μὲ γλυκύτητα γιαγιᾶς:
 «Εἰρήνη, εἰρήνη ν' ἀναστήσουμε τὸν ἄνθρωπο,
 τ' ἀρχαῖο του κάλλος στήν καρδιά του.
 Εἰρήνη, εἰρήνη».

Ο ΠΕΡΙΠΑΘΗΣ ΟΔΟΙΠΟΡΟΣ

ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Ἐπισφραγίζει ὁ οὐρανὸς τὴν κάθοδό του
 μ' ἓνα χαμόγελο νοερό
 στὴν ἔντιμη διαύγειά του.
 Καρδιά τῆς γῆς! Ἐκφράζεται ὁ Θεὸς
 μὲς τὸ σχηματισμὸ σου.
 Τὸ πνεῦμα βάρυνε σὲ ἀξία
 ὅταν σὲ ἀνάδειξε ἔργο του.

Ο ΤΥΜΒΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Στῆθος τῆς γῆς, ὦ τύμβε, ἐξιστορεῖς,
 σὰ γάλα μητρικό,
 τὴ δόξα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φωτός.
 Φρόνημα ὑπέροχο νὰ σώξης.
 Τὸ πνεῦμα ὑπόταξε τὸν ὄχλο
 σ' ἓνα σωρὸ μὲ ὀστᾶ τῶν Ἑλλήνων.

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΣΟΤΝΙΟΥ

Τὰ κάτασπρά σου κάλλη στηρίζουν
 τὸ πνεῦμα αἰώνων.
 Τὸν γαλανὸ παλμὸ τῆς γῆς σου
 ἰσοπαλεύεις.
 Τὸ μάτι δικαίῳ τὸ σκοπὸ του
 ὅταν προσκρούση στὸ ἦθος σου.
 Ἕνας Θεὸς προφητεύει:
 τοῦ ἑλληνικοῦ τοῦ κάλλους ἢ λατρεία
 κάλλος βαθύ.

ΙΘΑΚΗ

Ἐπέροχη κατάλαμψη ὁμορφιάς
 σὰν ἀττική στιγμή
 στὴν εὐωχία τοῦ πνεύματος
 κι' ὡς ἔντεχνος καλλωπισμὸς τοῦ λόγου,
 μὲ μνήμη ἀρχαία πνιγμένος,
 στὸ πνεῦμα ἐκδέτεις

τίς λατρευτὲς ὑπάρξεις τῶν ἰδεῶν:
 πρώτη ἀρετὴ κι' ἰδέα
 τὸ ἔκθαμβο χῶμα τῆς πατρίδας.

ΔΑΦΝΙ

Τὸ κλασσικὸ τοπίο τῆς διαύγειας,
 τὸ δέος Χριστοῦ βυζαντινοῦ
 κι' ἡ καθαρὴ γραμμὴ τ' ἀρχαίου τοῦ κάλλους
 μ' ἓνα τσαμπὶ σταφύλι,
 τριαδικὸς Θεὸς ἑλληνικὸς,
 συνθέτουν τὴν οὐσία σου.
 Τῇ δύσκολῃ ὕλῃ ὑπόταξες τῆς γῆς μας
 στάχυ τοῦ πνεύματος.

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ

Ὁ Θάνατος κέρδισε κάλλος
 στὸ πνεῦμα τῆς Τέχνης.
 Δεξίλει, σὲ κέρδισε ὁ στίχος.
 Σὲ πῆρε, Ἦγησώ, τὸ τραγούδι.
 Ὁ θάνατος πῆρε μιὰ στάλα
 ἀσβέστιο γιὰ νὰ ζήσει.
 Κι' ἐμεῖς τῆς ζωῆς τὸ δικαίωμα.

Η ΝΙΚΗ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ ΣΤΟ ΛΟΤΩΡΟ

Τὸ χῶρο ἐξουσιάζει σὰν λευκότατο ἦθος
 τοῦ μάρμαρου τὸ φῶς. Καὶ τὰ φτερὰ
 ἑλληνικὲς ἀνάτασες κρατοῦν σὰν πῆδος
 χυμοῦ στὴν ἀνοιξὴ τῆς ὁμορφιάς.
 Ἐντέλεια, ζῆσε στίς λευκὲς ὑφὲς τοῦ μάρμαρου.
 Τὸ πνεῦμα γράφεται καὶ σ' ἓνα μέλος.
 Ἡ νίκη τῆς πατρίδας γαλουχεῖ
 τὰ μεγαλῶματα, μαστὸς γεμᾶτος
 ἦθος πρεπούμενο πολίτη.
 Τ' ἀρχαῖο τὸ κάλλος σὰν τὸ πίδακα ξεπέρασε
 τοῦ ὕψους του τὴν ἀρετή.

ΛΕΩΝ ΤΗΣ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ

Ἐκφραση νίκης ἐνδοξὴ
 τῇ μνήμῃ μελετᾶς.
 Τὸ νόημά της ἐκθέτει ἡ Ἑλλάδα
 στὴν ἀπλετὴ γραμμὴ σου.
 Ἡ μάχη ὑψώνεται ὡς ἰδέα,
 ἀητὸς σὲ στέρεο οὐρανό,
 τῇ λευτεριά ὡς στερέωσε.

ΑΓΓΕΛΙΚΟΣ ΑΡΤΟΣ

ΣΤΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

Τριαντάφυλλο, αντιπροσωπεία τῶν εὐοσμῶν καιρῶν,
 πρεσβεία στοργῆς, σάν ὁ καπνὸς τῶν σφαχταριῶν
 γίνε στὸ μάτι τῆς μητέρας, πῶχει στὸν κανθὸ του βύσινο
 χρωματισμὸ τοῦ νυχτεριοῦ
 κι' ἓνα λειβάδι μὲ ἄστρα τὴν φροντίδα.
 Ἐπικαλοῦμαι τὴν εὐχὴ τῆς σάν παλάμη μὲ βροχή.

ΑΥΛΕΣ

Μὲς τὶς αὐλὲς χαρμόσυνο παιδάκι
 σωστὸ κατσίκι, τὸ ξανθὸ τὸ φῶς.
 Ὁ θάμνος τρέμει σάν τὸ ρίγος τοῦ χεριοῦ στὴ χειραψία,
 σάν τὴν καρδιά στὶς παρελάσεις.
 Ἔχουν τὸ νόημα παραδόσεων τῆς φυλῆς οἱ τοῖχοι
 καὶ ζοῦνε δίπλα στὰ στενά πρὸς μοιάζουν ρέμματα
 ποτιστικῶν νερῶν.
 Κι' ὄλα, γιατί χυμῆξαν τὰ παιδάκια στὶς αὐλὲς
 καὶ μελετοῦν τὸ φῶς καὶ τὸ Θεό.

ΔΕΝΤΡΟ

Δέντρο χυμῶδες, μ' ἓνα πράσινο ἀνοιχτὸ σάν τὴν ματιὰ
 ὅταν κοιτάζῃ θῆλγητρο παιδιοῦ ἢ σιτάρι ποῦδεσε
 σὲ φορτωμένο σάν τὶς σκέψεις στάχυ,
 πόσο πολὺ μὲ τυρανᾶς μ' ἓνα ἀδυσώπητο Θεὸ
 τὴν ἑναστρην ἐλπίδα!

ΦΛΟΓΙΣΜΕΝΟ ΔΕΙΛΙΝΟ

Ὅταν μπορῇ νὰ φέρῃ ὁ ἥλιος τὸ Θεὸ στὴ γῆ, τὸν φέρνει
 μὲς στὸ φλογατο δειλινὸ καὶ τὸν καρφώνει
 στὰ πλιθάκια καὶ τὶς πέτρες
 στοὺς φράχτες, ποῦναι σάν γιορτάνι
 στὸ λαμὸ τῶν καλυβιῶν,
 τὸν φέρνει μὲς τ' ἀνώμαλα στενά
 σάν τὸ βοδάμαξο γεμάτο θημωνιές,

καὶ στὰ μαλλιά τ' ἀγέρα πού τὰ τυρανᾶ
 μιὰ φλόγα κερασιά,
 στοῦ λιθαρένιου καμινιοῦ τὴν ὄψη πού χορεύει
 σὰν τὸ μαστὸ μὲς τῆ χυμώδη του ὥρα...
 Ὅταν μπορῇ νὰ φέρῃ ὁ ἥλιος τὸ Θεὸ στὴ γῆ, τὸν φέρνει
 μὲς τὸ φλογᾶτο δειλινό.

ΕΡΗΜΙΑ ΤΟΥΤ 1958

Δυνάστευε τὸ χρῶμα φλογερὸ
 μὰ τὸ σφυρηλατοῦσε ἡ ἐρημιὰ ἀπολιθωμένη
 σὰν αὐστηρότητα μητροῦς.
 Ἄναζητοῦσε ὁ σκύλλος μιὰ ζωὴ
 καὶ βοῆκε πόρτα πεθαμένη.
 Ὡστόσο ἡ μέσα φλόγα τοῦ παλιοῦ καιροῦ,
 μισὸ λεπτὸ προτοῦ νικῆση ἡ ἐρημιὰ,
 κάπου μιᾶ, μὲ μιὰ παλάμη πρόχειρο Θεό,
 στοῦ σκύλλου τὴν οὐρά.

Η «ΚΑΤΩΒΡΥΣΗ» ΤΗΣ ΑΛΩΝΑΣ

Μὲς τὸν ἀδρὸ καιρὸ τὰ πάντα ἀδρὰ φαντάζον.
 Εἶχε φεγγάρι ἡ βρῦση μέσα της κι' ἀνάδινε τ' ἀσήμι
 κι' ἴσκιος παχὺς σὰν ψάθινο καπέλλο πλούμιζε
 τὸ μυρωδᾶτο δρόμο.
 Πέρα σὰ στόματα χελιδονιῶν κεραμιδιὰ πιθάρια
 τὸ πάθος μολογούσανε τοῦ ὕγρου στοιχείου
 —νερὸ ἀργυρὸ, κρασί φλογᾶτο ἢ λάδι προᾶ
 (σὰν τὰ στενὰ τὸ δειλινό;—
 Μὲς τὸν ἀδρὸ καιρὸ μιλοῦσε ἀδρὰ κι' ἡ βρῦση
 καὶ μελετοῦσε τὰ ὄριμα τὰ θέρη.

ΒΑΡΚΕΣ ΣΤΟ ΝΑΥΠΗΓΕΙΟ

Οἱ βάρκες ἐτοιμάζουν τὴν ψυχὴ τους
 ὅπως ἡ νιόπαντρη τὰ ρουχικά της στὸ σεντούκι.
 Ὁ κανελὶς κορμὸς τὸ βίο του κόβει κι' ἐτοιμάζει
 κυλινδρικός χαμαὶ σὰν τὴν ἀρχαία κολόνα
 τὸ πλάτος σανιδιοῦ πού θὰ χωρέση τὴν ψυχὴ τῆς βάρκας
 σὲ μιὰ ἔνωση τῶν δυὸ μας παλαμῶν.
 Ἄπὸ μιὰ πτώση κανελιά θὰ ξεκινᾶ ἡ πορεία...

ΧΡΙΣΤΟΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

Ὅταν ψηθῇ τ' ἀχείλι στὴν ἀγρούπνια
 δὲν ἔχει ὁ ἥλιος δάχτυλα χρυσά.

Χρυσὸ τριαντάφυλλο τῶν Χριστουγέννων,
 ποῦ «τὸ ἐπὶ γῆς εἰρήνη» ἀνθίζει;

—Ἐτοίμασε τὸ Θεὸ μὲς τὴν καρδιά σου.

Εἶχε μὰ μπόλια ἐλπίδες καστανές.
 Τὶς σκόρπισε γιὰ τ' οὐρανοῦ τὰ πετεινά.

Ζεστό ἄγερο τῶν Χριστουγέννων
 ποῦ τὸ «ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» ἀνθίζει;

—Εἰρήνη, εἰρήνη στὴν καρδιά σου.

Τ' ΑΛΟΓΟ ΠΟΥ ΠΗΛΑΛΑ ΜΕ ΤΑ ΚΟΡΑΚΙΑ

Τὸ τρέχει ὁ λογισμὸς τ' ἀρματωμένο τ' ἄλογο, τ' ἀρματωμένο στὸ θυμὸ του,
 ποῦ ὀρθώνει σὰν ξεσήκωμα τοῦ σκλάβου τὴ γενναία του χαίτη·
 τὸ κράζουν τὰ κοράκια ποῦ τὸ πένθιμο φτερό τους τριγυρνᾷ
 σὰ μολυβένιο σύννεφο στὸ βλέμμα τ' οὐρανοῦ·
 ὠραία λαχτάρα ἢ κίνηση σὰν εἶναι θρέμμα ὀργῆς,
 σὰν εἶναι θρέμμα βάνουσο, σὰν εἶν' παρατολμία τῆς νιότης·
 στὸν κακοτράχαλο καιρὸ μεγάλη νίκη μόνο ἢ ἀδέσμευτή σου σκέψη
 ποῦ πηλαᾷ σὰν τ' ἄλογο τ' ἀρματωμένο.

7

ΤΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ ΣΟΥ ΚΥΡΙΕ

ΓΤΝΑΙΚΑ ΦΤΩΧΟΥ ΑΡΡΩΣΤΟΥ

Ταπεινωμένη ἢ σύζυγος τ' ἀρρώστου
 μετῶ τὰ ὑπόλοιπά της χρόνια.
 Τῇ δύσκολη ἀτραπὸ ζυγιάζει.
 Ἄργοῦνε οἱ οὐρανοὶ πολὺ.
 Κι' ἔχει ἡ ματιὰ τοῦ κόσμου τέτοιο μέταλλο
 πού σέ σκοτώνει μὲ τὴ λάμψη.

Τὸ δάκρυ δίνει ἐλπίδα.
 Ἡ παροιμία ἀνοίγει
 μὰ θεά φωτεινὴ.
 Ἡ πείρα κάποτε θυμίζει
 πῶς ὁ οὐρανὸς ἀγγίζει καὶ τὴ γῆ.

Ὅσῳ τὸ παρὸν παιδεύει.
 εἶναι στὸ δέρμα τὸ κεντρί.
 Τί τάχατε ἂν πρααίνῃ ὁ πόνος
 ὅταν σαπίσῃ τὸ κεντρί;
 Πάντοτε τὸ παρὸν παιδεύει.

Τὴν αὐστηρὴ μορφή τῆς ἠθικῆς...
 τρέμει νὰ τὸ σκεφτῆ.
 Μὰ τρέμει τὴν ἀπαίτηση,
 πού σου τρυπᾷ τὸ μάτι
 καρφοβελόνα μυτερή.
 Αὔριο; Θέ μου, νᾶλειπε τὸ ἐρώτημα!
 Καὶ τ' αὔριο νᾶταν ὁ οὐρανός!

II

ΚΟΙΝΗ ΓΤΝΑΙΚΑ

Βαθὺ τὸ νόημα τῆς ζωῆς
 κι' ὁ παιδεμὸς ὠραῖος.
 Κι' ἡ λανθασμένη πράξη σιγοκλεῖ
 βλέφαρο θαλερό.

Ἡ πόρνη πῆρε κόκκινο
 μαντήλι τὸ κορμί της
 καὶ τ' ἀπλωσε στὸν ἥλιο.
 Κι' ἦρθε ὁ λαὸς νὰ σεβαστῆ
 τὴ φλόγα καὶ νὰ πιῆ.
 Τραβᾷ τ' ἀμάρτημα σὰ φῶς
 τὴ νυχτοπεταλούδα.

Τὸ λάθος σκιάζει τὴν ψυχὴ·
 ἔλειψε μέσα τους τὸ φῶς
 κι' ἡ καθαρὴ στολὴ.
 Ἐλέησε, Κύριε, τὸ λαὸ σου.

III

Ο ΣΕΛΗΝΙΑΣΜΕΝΟΣ

Στὸ χρῶμα ὑπόφερε ἡ ψυχὴ.
 Σημάδια φωτερὰ μὲς τοὺς σπασμοὺς
 βαθούλωναν τὴ νύχτα τῆς συνείδησης.
 Πῆρε ἡ ψυχὴ τὴν κλίση γόνατος,
 πὺ δυναστεύει ἡ πέτρα.

Ἄδυναμία τοῦ σώματος ξυπνᾷ
 τὸ ὕψος τῆς ἔξαρσης.
 Σὲ τούτῃ τῇ γλωμάδα ὑπάρχει
 ἡ ἐλπίδα τ' οὐρανοῦ.

Κύριε, δέξου στὴν καρδιά σου
 μιὰ ὑγεία ταπεινωμένη.

IV

Ο ΑΓΙΟΣ

Μὲς τὰ συντρίμια τῆς ζωῆς
 τ' ἁγίου ἀπλώνει ὁ ἴσκιος·
 μιὰ στάλα τ' οὐρανοῦ.

Μέλη σπασμένα σὰν παιγνίδια
 παιδιοῦ μὲς τὸ θυμὸ.
 Βαθούλωμα ρυτίδας
 σὰν ἀστραπῆς πορεία.
 Βαθιὰ ἐγκατάλειψη στὴν ἄμμο.
 Ταπείνωση σὰν κρύπτη
 μὲς τὸν ὑπόγειο κόσμο.

Γύρα χοχλάζει τὸ νερὸ
 μ' ἓνα κρασί ζωηρό.
 Δυὸ σάρκες βελουδένιες πὺ σκεπάζουν
 μελαχροινὰ σπαθιά.
 Στραωμένο τὸ τραπέζι πὺ ἐρεθίζει
 σὰ σφήγκα τὴν ἀκοή.
 Ὁ ἴσκιος τ' ἁγίου κοιτάζει
 μὲ τὴ σπασμένη του μορφή
 τὴ λεία παλάμη τ' οὐρανοῦ.
 Ἐλέησε, Κύριε, τὴ ζωή.

V

ΤΡΕΛΛΟΣ ΓΕΡΟΣ

Μὲς τῆ γωνιά τῆ μητρῆ
ἴσκιος ζωῆς ὁ γέρος.

“Ὅταν περάση ἡ κίνηση
σὲ ἴσκιους παιδεύεται ἡ ζωή.
Καὶ τότε ὑψώνει ἡ πραότητα
δυναστική λατρεία.
Εἶναι πιά ἡ πείρα πρόφαση.
Ἡ συμβουλή μυρίζει βράση
τοῦ σαπισμένου τοῦ καρποῦ.

Μιά πράξη ἀχαρακτήριστη
καινούριο νόημα θάδινε.
Πῆρε τὴν ἀσημένια κεφαλὴ
καὶ τὴν ἀπόθεσε στὴν κόχη
μὲ βία νεανική.

Ἄς συγχωρέση ὁ Κύριος
τὴν τελευταία του πράξη.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΟΥ ΤΗΛ. ΚΑΝΘΟΥ

1. ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΛΗΜΑΤΑΡΙΑ

Θάλλει τὸ κλῆμα λιπαρὸ σὰν τὸ μυαλὸ τ' ἄδρὸν
ὡς καμινεύει τὸ αἰσθημα τὸ ὑγρὸ νὰ πλάσῃ σκέψη βυσινιά.
"Ἔφος πολὺ τὸ χωριατόσπιτο μιᾶ γιὰ τὸ ἦθος
τοῦ σκεφτικοῦ χωριοῦ.
Ἦ μέθη θρέφει τὸ μυαλὸ μ' ἓνα μαγιάτικο Θεό,
μὰ τὴν ὑγεία κερνᾷ σὲ κούπα χωματένια
ὁ βιβλικὸς λαὸς τ' ἀγροῦ.
Οἱ πέτρες τοίχου χαμηλοῦ χωρίζουν τὴ στοργή
ἀπὸ τὸ χεῖμαρρο τοῦ δρόμου.

2. ΤΟΠΕΙΟ ΠΑΛΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

Μιά φούντα χαρουπιές στ' ἀσπριδερὸ τοπεῖο
—μαλλιά στα ἐξῆντα χρόνια βουτηγμένα—
καὶ τίς χτυποῦσε καταπρόσωπο ἢ παλάμη τῶν ἀνέμων.
Τίς ἔνωσε ἢ περίσταση κι' αὐτὴ ἢ κοινὴ τους τυραννία,
παρὰ γιὰτὶ εἶχανε τὸν ἴδιο πράσινο χυμό.

3. ΦΙΓΟΤΡΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΛΗΜΑΤΑΡΙΑ

Ἦ θειά ἢ κληματαριά μὲ πράσινη σκιά,
ψηλόδετο τσεμπέρι στα μαλλιά τοῦ Μάη,
μιὰ φούντα μελετοῦσε τὰ παιδιὰ πὺν παίζαν χαμηλὰ
καὶ μοιάζαν μὲ τίς ῥόγες πὺν ἐτοιμάζει.
Τὸ σπίτι κοίταζε ἀνοιχτὸ σὰν τὴ ματιὰ ἀγαθῆς γιαγιάς.
Ὁ τόπος εἶχε θέλητρο σὰν τραχηλιὰ λευκὴ μὲ μιὰν ἐλιά,
καὶ ὑπόσχετο τὸ μακρὸς γαλανῶν καιρῶν.

4. Ο ΠΑΓΚΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΙΣΜΕΝΗ ΡΟΔΑΚΙΝΙΑ

Κάτι χοντρά σανίδια μὲ καρφιὰ πιά σκουριασμένα,
ὅπως μυαλὸ πὺν δὲν μπορεῖ ν' ἀρπάξῃ στὴν παλάμη του
(μιὰ νέα ἰδέα,
ἦταν ὁ πάγκος μὲς τὴ μέση τῆς αὐλῆς.
Κι' εἶπε ν' ἀνάψῃ πέντε καντηλιέρια βυσινιά ἢ ροδακινιά,
πὺν τὸ κορμί της ἄγγιζε τοῦ πάγκου μιὰ σπασμένη μύτη,
γιὰ ν' ἀποχτήσῃ ὁ πάγκος κάλλος ἑαρινό.
Πῆρα τὴ σκέψη μου ἀγκαλιὰ καὶ πάω νὰ μελετήσω
στὸν πάγκο πλάι τίς χάντρες τῆς ἀγάτης...

5. ΠΑΙΓΝΙΔΙΣΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΦΙΝΤΟΥΚΙΕΣ

Είναι μιὰ μάταιη δόξα τὸ παιγνίδισμα μὲ φῶς.
 Κάτω ἀπ' τὰ τόξα φιντουκιῶν κελάρωσε τὸ χρῶμα
 κι' εἶπε νὰ παίξῃ σὰ νὰ χόρευαν ματάκια στὸν καθρέφτη.
 Κάτι κομμάτια αἰσθήματος πού μὲ λεπτὰ δαχτύλια,
 δαχτύλια - κρίνα, παίρνεις καὶ τὰ τρίβεις γιὰ νὰ νοιώσῃς τὸ βελούδο,
 νὰ νοιώσῃς κάποιο χνούδι ἀπ' ὄριμο καρπὸ,
 τούτῃ τῇ γρήγορῃ στιγμῇ πού τῇ θαρρεῖς λευκὴ εὐτυχία,
 κι' εἶναι μιὰ μάταιη δόξα σὲ μαλλιά ἀσημιά
 ὅταν γεράσουν οἱ καιροὶ γιὰ δόξες.
 Ἄλλὰ μὲ τὸ παιγνίδισμα ξεκούρασες
 μ' ἓνα κλωνὶ αὐταπάτη τὸ ἐμπειρο μωαλό σου.
 Δὲν εἶναι τοῦτο νίκη τῆς ζωῆς;

9

ΤΡΕΙΣ ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

1. ΚΑΙΝΟΤΡΙΟΙ ΘΕΟΙ

Τὸ κλίμα ξάφνου γλώμιασε σὰ νάκουσε μαντάτο ὄχρo.
Κι' ὅμως πλατύναν οἱ οὐρανοὶ σὰν ἀγκυλιὰ μητέρας.
Ἡ χήρα ἢ πείρα μας δὲν εἶχε νοιώσει
στοὺς γνώριμους καιροὺς τέτοιον ἀγέρα λεύτερο, γεμᾶτο εὐθύνες
σὰν τὰ πηγάδια πὺν τὰ πάτησε βαρὺς χειμώνας.
Παράδοσε ἢ ψυχὴ στὸ ξαφνικὸ σὰν κάμπος στὴν πλημμύρα.

Θὰ φτιάξουμε καινούριους Θεοὺς νὰ σώσουμε τὸν τόπο;

Τὸ πράσινο χορτάρι ἐκλιπαρεῖ ἥλιο γιὰ ν' ἀνθίσῃ.
Κάπου οἱ καρποὶ φωνάζουνε γιὰ νὰ ντυθοῦνε θριαμβικά.
Ἔχουν τὰ πρόβατα ἔτοιμο τὸ γάλα
καὶ τοῦ βουνοῦ οἱ μαστοὶ νερό.
Ἐυπνήσαν τὰ καράβια στὰ λιμάνια σὰν παιδάκια μὲς τὰ λίκνα τους.
Καὶ προπαντὸς ὑπάρχει ἢ νιότη πὺν μοιράζει τὴν καρδιά της
μὲ μιὰ παλάμη σπάταλη.

Θὰ φτιάξουμε καινούριους Θεοὺς νὰ σώσουμε τὸν τόπο;

2. ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Ἐγκυμονεῖ τὸ φῶς ἢ καρπερὴ πὺν ξεμυτίζει νιότη.
Τὸ χάραμα εἶναι θυρινὸ σὰν τὸ κεράσι ἀνάμεσα τῶν δυὸ δαχτύλων.
Ἡ ἐλπίδα πρασινίζει σὰν τὴν προκυμαία μὲ φῶτα...
Κι' ἔχουν οἱ λαοὶ πὺν ξεκινοῦν πολὺ Θεό,
Θεὸ καθὼς τὰ μάτια τῶν παιδιῶν
ὅταν μιλοῦν μὲ τὴ φωτιὰ καὶ πέφτει ἢ λάμψη σὰν παλάμη
μὲ μῦθρα κόκκινα ἀλειμένη καὶ μοῦ τὰ σκλαβώνει.

Σὰν πλάθης ἔχεις τὸ αἶσθημα πλημμύρας.
Τρεχολογᾷ παντοῦ τὸ γάλα τῆς ζωῆς.
Εἶν' ἢ ἀπειλὴ τοῦ ρημαγμοῦ κλειδὶ ν' ἀνοίξῃ οἰκοδομές.

Τὸ λίπασμα δυσάρεστες ὀσμές, ἀλλὰ κλαδώνει τὸ φυτό,
 τὸ κάμνει νὰ φιλέψη μὲ τὸν ἥλιο καὶ νὰ πιῇ
 τὸ χρυσαφί του ἀγκάθι, καὶ τὸ κάμνει ἀκόμα
 νὰ αἰχμαλωτίζη τὴ ροή τ' ἀγέρα.
 Μ' ἓνα τριαντάφυλλο τῶν ἀνθισμῶν
 τὸν βράχο σκαρφαλώνουμε ν' ἀνοίξουμε τὴ θέα
 στοὺς πὸν θάρθουν ἀπ' τὰ κορμιά μας.
 Καὶ πρώτη εὐχή μας ὁ Θεός.

3. ΕΛΑΤΕ...

Μιλᾶ σὰν τὸ σπαθᾶτο τὸ κρασί ἢ γενέθλια χώρα,
 κερμιπαρίζει μὲς τὸ νοῦ μας σὰν τὴ ρόγα μὲς τὸν ἥλιο,
 πετροβολᾷ τὴν πετρωμένη μας σιγή:
 «εὐδοκίμει τὸ πάθος γιὰ νὰ φτιάξουμε καινούριο πάθος».
 Κερδίσαμε ἓνα δράμι λευτεριά
 ἀφοῦ ζεστάναμε τὸ χῶμα μ' αἷμα κι' ἴδρωτα πολὺ.
 Καὶ λεκανιάσαμε τὰ αἰσθήματα νὰ πιοῦν στὴν ξηρασία
 τὴ λίγη προσφορὰ πιστοῦ νεροῦ.
 Ἡ ἀπαίτηση τοῦ βίου βελονωτὸ κλαδί
 πὸν τὸ δαχτύλι τοῦ ἄνεμου τσιμπάει.
 Εἶναι κι' αὐτὸ τὸ χρέος στὸν κόσμο πὸν κρατᾶμε σὰν σπειριῶ
 στὰ σπλάγχνα τοῦ ἔρωτα καὶ στὸ γλαυκὸ μας νοῦ,
 γεμᾶτο μὲ ἀττικά ιδεώδη σὰν τὴ στάμνα
 τὴν κανελιά μὲ τὸ νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ.
 Εἶναι κι' αὐτὸ τὸ βάρβαρό μας πείσμα πὸν κλωτσάει σὰν τὸ μουλᾶρι
 καὶ λέει πὸς εἶναι δύναμη νὰ πλάθῃ ἀπὸ τὴν πέτρα
 ἀγρὸ μὲ χρυσαφί σιτάρι.
 Ἐλάτε, μισολεύτεροι ἀδερφοὶ — μισὰ στὸν ἥλιο, μισὰ στὴ σκιά —
 νὰ φτιάξουμε μιὰ τρυφερὴ πρωτῆ.

10

ΣΤΙΓΜΕΣ ΘΕΟΥ

1. Ο ΦΤΛΑΚΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Σε πίνακα του Dali

Στο λαδερὸ καιρὸν ὁ ἀρχάγγελος τοῦ λιμανιοῦ
 μέ τὴν καμπύλη του χαρὰ
 κάτι ψιθύρισε στ' αὐτὴ τῆς βάρκας:
 ἔτσι μιλᾷ τ' ἀγκίστρι στὸ χρυσόψαρο.

Πόσο κρατᾷ μιὰ λαδερὴ στιγμὴ,
 τριαντάφυλλο μέ σκόνη στὰ μαλλιά του;
 Ὁ ἀδώρητος φρουρὸς τοῦ λιμανιοῦ
 μέ χρυσαφὶ συλλογισμό θὰ ξαγρουπήση.

2. ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ

Ὁ κάμπος ἔχει μιὰ ἔχταση σὰν τὴν ψυχὴ στὸν πράσινο καιρὸ της.
 Τὸ βάθος κόβουν τὰ βουνὰ γαλάζια.
 Πιὸ πέρα ἀρχίζει ἡ ὑπεροψία, γιατί ἂν τὸ μέτρο σου περάσης
 καταδικᾷς τὸ φῶς σου.
 Τὸ καστανὶ πού βόσκει τ' ἄλογο στὰ κράσπεδα τοῦ δρόμου
 σὰν τὸ μωρὸ στὸν γύρο τῆς ποδιάς
 — ἔχταση ἢ μανά δίχα ὑπεροψία —
 τὴν εὐτυχία σου μελετᾷ σὴν πιὸ λιτὴ της στάση.

3. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ὁρθρὸς βαθὺς σὰν πείρα τῶν δεκάξη χρόνων
 τὸ πρῶτο βῆμα μας.
 Τρέμει ἡ καρδιά σὰν τ' ἀσημὶ τὸ φύλλο τῆς ἐλιάς.
 Ἡ εὐθύνη τοῦ σπαθιοῦ τὴ μύτη ἀγγίζει στὰ πλευρά μας,
 σὰν παγωμένο ρεῦμα πόρτας ἀνοιχτῆς.
 Κρατᾷ ὁ μεταγνοιωμὸς χρυσὲς εἰκόνες καὶ μᾶς δείχνει τὸν παλιὸ καιρὸ.
 Κι' ἓνας στριμμένος καμπουράκος μισοκλείει τὸ μάτι
 καὶ λέει γιὰ τὴ φοβέρα τοῦ ἀγνωστοῦ πού θάρθη μ' ἓνα μάτσο ἀγκάθια.

Ἐλάτε, φίλοι χωριανοί, μὲ τὰ παλιά μας σύνεργα
 νὰ διαφεντέψουμε τὸ νέο τὸ ρέμα τοῦ νεροῦ.
 Χτενίζει ὁ ἥλιος τὰ μαλλιά του νὰ φανῆ σὰν ἔφηβος ὠραῖος
 τῶν ἀττικῶν καιρῶν.
 Ἡ γῆ μιᾶ σὰ μάνα στὰ εἴκοσί της χρόνια.
 Καὶ προπαντὸς δὲν εἶναι τρόπος νὰ γυρίση
 τ' ἀνεύθυνό μας παρελθόν.

4. ΗΡΩΑΣ

Παίζω μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ἥρωα.
 Πολὺ τὸ ξέχασε ἡ ζωή.

—Εἶμαι χουρὸ ποτάμι καὶ περνῶ,
 ξηγᾶ τὸ μάτι τῆς ζωῆς.
 —Μὰ σ' ἔχω ἐγὼ ζυγιάσει,
 ἡ πνοὴ τοῦ ἥρωα ἀπαντᾶ.

Παίζω μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ἥρωα.
 Πολὺ τὸ ξέχασε ἡ ζωή.

5. ΣΤΑΛΛΟΓΙΖΟΜΑΙ

Τὰ ἐρείπια συλλογίζομαι μὲ τις μεγάλες τους ἐλπίδες.
 Ἔχουνε μέσα τους τῆς σύγκρουσης τὸ πάθος.
 Τὴν ἀπειλὴ τοῦ ἐχθροῦ δὲν τὴ θυμοῦνται οἱ πέτρες.
 Ἔχουν ξανά προβάλει πράσινα κεφάλια οἱ χλόες
 καὶ τοὺς καμένους κλάδους κάλυψε τὸ δέντρο μὲ καινούριες μύτες.
 Ἡ χτεσινὴ βροχὴ παράσυρε τὸ χῶμα καὶ γεμίσανε τ' αὐλάκια.
 Τὸ περιστέρι θάμπωσε τὸν τόπο.
 Πᾶμε, λοιπόν, στ' ἀλέτρι ποὺ προσμένει σὰν τὴ νύφη.
 Μὲ τὸ ψαλλίδι κλάδεψε νὰ θυμωθῇ τὸ δέντρο καὶ ν' ἀρχίσῃ
 νὰ δένη σὰν τὰ στήθη τοῦ ἔφηβου καρπὸ καρυδωτό.
 Ἄπ' τὸ κοπάδι κόψε τὸ μᾶλλι νὰ πλέξουμε χιτώνια.
 Τὴν πιὸ ἀγαπούλα γῆ ἔχουμε.
 Κι' ἡ θάλασσά μας εἶναι μέγα πάθος
 σὰν τὴν ἀτίθασση βροχὴ.

11

ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΜΕ ΧΡΩΜΑΤΑ ΠΑΝΩ ΣΕ ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΟΥ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΤΟ ΔΕΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸ δέος ἑκατεδάφισε τῆς ἡλικίας τὴν ἄγνοια
 σὰ φόβος λονταριοῦ
 λόχμης τρυφή κι' ἐχάραξε τὴν ἀστραπή τῆς θεότητος
 στ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ.
 Στῆς φλόγας κάθησε ὁ Θεὸς τὰ μουσικὰ βαστρύχια
 κι' ἀπόρησε ἡ ματιὰ
 μὲς τὴ σταλιὰ τῆ βρεφικῆ κι' ἔζησε τὴν πρωτόπλαστη
 στὴ γῆ πρωτονουχιά.
 Κύριε, πνευματικὴ φωτιὰ φούντωσε στὴν καρδιά τους
 ν' ἀντέξουν τὴ ζωὴ.
 Κι' ὁ Κύριος ἀποκρίθηκε: Παράδεισο ἦ ματιὰ τους,
 τὸ δέος τους ἀρετὴ.

II

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΑΜΥΓΔΑΛΙ ΦΟΡΕΜΑ

Στ' ἀμυγδαλί μου φόρεμα τὴν ἀρετὴ ἑκατάπνιξα
 κι' εἶμ' ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.
 Τὸ κἀνιστρο τ' ἀνάστροφο τῶν οὐρανῶν κατέβασα
 στὸ κἀνιστρο τῆς γῆς.
 Μέσα στὶς δυὸ παλάμες τους τὸ σπέρμα εἶμαι ποὺ ὑπόσχεται
 τὸ νῆμα τοῦ καιροῦ.
 Σπάσε τὸ περικάλυμα νὰ μεριμνήση ὁ ἄνεμος
 τὴ θέση φυτεμοῦ.

III

ΤΡΕΙΣ ΗΛΙΚΙΕΣ

Ὁ γέρος τώρα μελετᾷ τὴν πείρα καὶ τὴ μνήμη
 χειρόγραφο θαμπό.
 Τὸ φύλλο μοιάζει σὰ δαδί μὰ ἔχει πολὺ τ' ἀσήμι
 ὁ γέρος στὸ μυαλό.

Τετράγωνος σχηματισμός, για νᾶναι πιὸ στρογγύλη
 ἢ μητρικὴ στοργή
 πιὸ πέρα μες τὴν ἀρετὴ σφικτὸ κρατᾶ τ' ἀχεῖλι
 καὶ θεοκοσμεῖ τὴ γῆ.
 Στάζει ὁ μαστὸς τὴν κόκκινη λαχτᾶρα τῆς ἀντρειάς,
 τὸ βρέφος μεριμνᾷ,
 γρήγορος νοῦς, ἡ δύναμη τῆς ἄσπρης ἡλικίας —
 τοῦ βίου μας τ' ἀγαθὰ.
 Πόσο θὰ πλήρωνε ἀκριβὰ λίγον ὁ γέρος βρέφος!
 Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.
 Πράξη θαρρεῖ καλλίνικη, τ' ἀητοῦ τὸ μαῦρο νέφος,
 τὸ βρέφος τὸν παπποῦ.
 Ἀσάλευτη σὰν ἀρχαῖκὴ μορφὴ κοιτᾷ ἡ μητέρα,
 τῆς γῆς μας ἡ ἀρετὴ.
 Τὸ φρόνημα τοῦ θηλασμοῦ πνίγει τὴν κάθε μέρα
 κι' εἶναι πιά δυὸ μαστοί.

IV

ΣΤΟ ΧΩΡΙΑΤΙΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ

Ψιχάλισεν ὁ ὑπέροχος ὀρίζοντας τ' ἀνήλικον
 κοιτῶντας τὸν παπποῦ.
 Τ' ἀνάστημα τῶν γεροτειῶν βυθομετρᾷ τὴν ἄβυσσο
 τοῦ χθεσινοῦ καιροῦ.
 Γιατὶ λυπᾶσαι, ᾧ Ἄνοιξη; Θεογνωσία αἰμορραγοῦν
 οἱ ἀμέστωτες ματιές.
 Τοῦ κόσμου ἡ γέυση γονατᾷ στοὺς μολυσμοὺς τὴν ἀρετὴ
 καὶ τίς καλοκαρδιές.
 Πάρε, λοιπόν, τίς σάλπιγγες ἀπ' τὰ καλάμα τοῦ σταχυοῦ
 κι' ἄναψε τὴ φωνὴ
 νὰ μαζευτοῦνε οἱ ἄγγελοι κι' ἡ πείρα νὰ γοητευτῆ
 στὴ μουσικὴ σοῦ γῆ.

V

Η ΤΔΡΟΦΟΡΟΣ

Μεσ τὸ ἀρχαῖκό μου ἀνάστημα κρατῶ σὲ ὑδρία τ' ἀνόμημα
 τοῦ καρποφόρου ἀνθοῦ.
 Κάθε καμπύλη αἰμορραγεῖ κι' ἀνακαλεῖ νοητοὺς παράδεισους
 στὸ δωρικὸ σας νοῦ.
 Ἡ κάμψη πού ξεγλύστρησε τοῦ κεφαλιοῦ ἀπ' τ' ὀλόϊσιο
 κορμὶ κυπαρισιοῦ
 θαμπώνει μέσα στοῦ χεριοῦ τὴν ἰσάγγελη ἀνύψωση
 σὰν κλῶνος πλατανιοῦ.
 Ὅταν τὸ ἐγκόσμιο στήθος μας τὸ λατομήση ὁ κάματος
 κι' ὁ βρεφικὸς θυμὸς,
 σβύνεται τῶν πρωτόπλαστων ἡ συγχυσμένη ἀτμόσφαιρα
 καὶ λάμπει ἐντὸς μας φῶς.

VI

ΚΕΦΑΛΙ ΜΕ ΚΙΤΡΙΝΟ ΦΑΚΙΟΛΙ

Μέσα ἀπ' τὸ πάθος τῆς ζωῆς τ' ἀμυγδαλᾶτο βλέμμα
 τοὺς οὐρανοὺς ζητᾶ.
 Ἐνα φακίολι κίτρινο τῶν βοστρυχιῶν τὸ ρέμα
 σὰ φράγμα συγκρατᾶ.
 Στὴν ἔκσταση πνευματικᾶ τὸ θάλπος θυσιάζει
 τ' ἀχλάδι τὴν καρδιά.
 Κι' ἂν εὐκρατη περιβολή, τὸ σῶμα ἐξουσιάζει:
 Δὲν ἔχει λευτεριά.
 Οἱ Χριστιανικοὶ τῆς ὀφθαλμοὶ κάποτε κυνηγᾶνε
 τὸ φῶς τὸν ἀθλητῆ.
 Οἱ λογισμοὶ οἱ κατάλευκοὶ πάντοτε ξεπερνᾶνε
 τὴ γῆϊνη φυλακή.
 Κύριε, στὸν ἔρωτα μπορεῖ ν' ἀναστηθῆ ὁ ἀρχαῖος
 κόσμος τῶν οὐρανῶν.
 Στεῖλε τὸν ἔρωτα ἄγγελο κρῖνος νὰ λάμψη ὠραῖος
 τῶν εὐαγγελισμῶν.

VII

ΔΥΟ ΓΤΝΑΙΚΕΣ

Περνᾶ τοῦ κάματου ἡ μορφὴ μὲ τὴν ὑδρία κειμήλιο.
 Κάτω στενάζει ἡ γῆ.
 Περνᾶ κι' ἡ ξέπλεκη μορφὴ σὰν τ' ἀγαθὸ τὸ ἐπίγειο
 γλυκόπνοη μιὰ πηγῆ.
 Ἡ φρόνησή μας μελετᾶ τὴ βιωτικὴ τῆς μέριμνα
 στὸ πόδι πὸν βαρεῖ.
 Μὰ κοίτα εὐφραίνεται ἡ καρδιά στὸ φρόνημα τὸ ὑπέροχο
 δίχα ἀρετῆ ἀπ' τὴ γῆ.

VIII

ΟΙ ΦΤΤΕΥΤΡΕΣ

Σκύβει ἡ φυτεῦτρα στὸν ἀγρὸ καὶ δέχεται ἡ καμπύλη
 τῆς προθέσεως τὸ βάρος·
 μὲ τὸ σκυμένο τῆς κορμὶ νομίζεις πὼς θὰ στείλη
 στὰ χῶματα τὸ θάρρος.
 Μιὰ δωρικὴ κορμοστασιὰ πιδὸ πίσω τῆς μετροᾶει
 τῆς κίνησης τὸ βάθος.
 Πέρα τὸ πράσινο τὸ φῶς σὰν τὴ τρυφὴ χτυπάει.
 Ἐδῶ τοῦ βίου τὸ πάθος.

IX

ΚΟΡΗ ΚΑΙ ΠΑΠΑΡΟΤΝΕΣ

Στάζει τὸ κίτρινο φλουρὶ τὸ τέλος τῆς φυτείας
 μὰ θάλλει τὸ दादὶ.
 Δυὸ παπαροῦνες μίλησαν τὸ φῶς τῆς ἱστορίας
 ποὺ γράφει τὸ κλαδί.
 Χάθηκε ἡ ὄψη στ' ὄνειρο κι' ἔγυρε τὸ κεφάλι
 τὴν παρρησία νὰ δῆ.
 Τὸ μέστωμα ἐπλησίασε κι' ὁ κόρφος χρυσοπάλλει
 κι' ἡ μήτρα κελαηδεῖ.

X

ΛΕΥΚΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Τῆς λεύκας ὑψωθήκανε οἱ μεγάλες παρρησίες
 σὰν ἀρετὴ Θεοῦ.
 Οἱ ρωμαλέες οἱ κοπελιές δουλεύουνε πὺ ἀντρείες
 στὰ πόδια τοῦ δεντροῦ.
 Αἶνος ὠραῖος τ' ἀνάστημα τὴ φαντασία παιδεύει
 σὰ ρόγα σταφυλιοῦ.
 Μιὰ μήτρα κακοπάθησε κι' ὁ πόνος τῆς γητεύει
 τὴν ὄψη τ' οὐρανοῦ.

XI

ΤΟ ΒΟΔΙ

Τὸ βόδι, δύναμη ἀγαθὴ, τὸ χῶρο ἐξουσιάζει
 σὰ θημωνιά τῆ γῆ.
 Τῶν γυναικῶν τὴ βλάστηση τριγύρα τὴ δαμάζει
 μὲ μιὰ εὐκρατη πνοή.
 Τὸ μάτι του θεοκόσμητος τὴν ξηρασία τ' ἀγέρα
 πλουμίζει μὲ δροσιά.
 Τὸ βρέφος φῶς πανύμνητο, μακρόθυμη ἡ μητέρα,
 ἔλεος ἡ ὁμορφιά.
 Κι' ὅμως τὸ βόδι θεοφορεῖ σὰ λογικὴ εὐφορία
 κι' ἀπόλαυση ἀρετῆς:
 Εἶναι μιὰ εἰκόνα τ' οὐρανοῦ στὴν γῆϊνη πολιτεία,
 στάλα Θεοῦ στὴ γῆς.

ΟΙ ΑΠΟΘΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

ᾠ ρωμαλέε κι' ἀθλητικὲς ἔρωτά μου, κάμπε.
 Μ' ἕνα τριαντάφυλλο στ' αὐτὶ σὰν σκουλαρίκι,
 μ' ἀνέμελα μαλλιά σὰ φουντωμένα θάμνα,
 μ' ὀλάνοιχτο τὸ στήθος σὰ ματιὰ ἀπορίας,
 κάμπε, ἀθλητὴ πλατύστηθε καὶ πυκνομάλλη,
 σὲ πίνω κόμπο - κόμπο μ' ἀσημι ποτήρι.
 Πλημμύρισέ με, ὦ θεμωνιά, τοῦ χωραφιοῦ ἤλιε,
 χεράκια παιδικά, ὦ τρισγαλανὲς ἑλιές μου,
 κι' ἐσὺ γαμήλιον αἶμα, βρύση παπαρούνα.
 Πνίξε με, πνίχτρα κεχρομπάρα μαργαρίτα,
 καὶ βασιλιά μου ἐσὺ περήφανό μου ἀγκάθι,
 θυμάρι τῆς πλαγιᾶς σὰν ἀρραβωνιασμένης
 μαλλάκια ξέμπλεκα μὲς τὰ κλεφτᾶτα χάρδια.
 Μέσα στὸν ἴσκιό σου, βελανιδιά γρηοῦλα,
 μὲ τῆς ἀνέμης τοὺς ἀχούς ὦ! κοίμισέ με,
 τὸν ὕστατο ὕπνο, πρώτη ἀρχὴ τῆς αἰωνιότης.

Φέрте μου σάβανα τὰ ξεραμένα χόρτα,
 πὸν φούντωσαν φτερά γιὰ τὸ στερνὸ ταξεῖδι,
 φέрте καλάμια γύρα μου σὰν ἀγιοκέρια
 καὶ μὲς τὴν παπαρούνα δύση ἀφήστε φλόγα
 νὰ γεμιστοῦν κρασάτη φλόγα οἱ θύσανοί τους.
 Καὶ φέрте τὰ βοδάμαξα ν' ἀχολογήσουν
 μὲ τοὺς σπασμένους τῶν τροχούς σάμπως καμπάνες.
 Φέрте τὰ βόδια μου, τὰ δίκαιά μου κοπάδια,
 τὰ πεταχτὰ κασιόκια, κλέφτες τῆς ἀγάπης,
 τὰ γαῖδουράκια τὰ σοφά, τὸ μαῦρο φίδι
 — ἀδελφι τῶν μαλλιῶν μου — πέρα τὰ βατράκια
 νὰ μὲ θρηνήσουν μὲ τὸ τίμιο τους τὸ δάκρυ.
 Σοῦ παραδίνω τίμιο λογισμό καὶ σῶμα,
 ὦ ρωμαλέε κι' ἀθλητικὲς ἔρωτά μου, κάμπε.

Στὰ ρωμαλέα σου βλέφαρα, κάμπε ἀθλητὴ μου,
 ὁ ὕπνος κατέθηκε, καὶ μὲς τὸ μεσημέρι
 χαλάρωσαν τὰ μέλη σου κι' ἀχνίζουν μόσκο,
 ἀπὸ τὸν κόμπο τοῦ ἴδρωτα πὸν στίς μασχάλες,
 στὸ μέτωπο, στοῦ γόνατος τῆ δίπλα πίσω
 κυλιέται σὰν καρπὸς πὸν κόπηκε ἀπ' τὸν κλῶνο.
 Βαριά ἀνασαίνει τὸ πλατύτατό σου στήθος
 σὰ νὰ σὲ χτύπησαν κακοῦργοι στὸ κεφάλι.
 Ἐκεῖ πὸν τ' οὐρανοῦ σὲ χαῖδευε τὸ χέρι
 λαμπρὸς καπνὸς σηκώθηκε καὶ κυματίζει

κι' εἶναι σὰ νάρκη τοῦ κρασιοῦ π' ἀκροπαταεῖ
 στὰ κουρασμένα μέλη καὶ τ' ἀπλώνει ὡς πέρα.
 Κάμπε, στὸν ὕπνο πάρε με νὰ ξαλαφρώσω
 νὰ ξετυθῶ τὸ γήινο σῶμα καὶ νὰ πάω
 πὶὸ πέρα κι' ἀπ' τὰ σύγνεφα καὶ τὶς ἀχνάδες,
 σὲ πολιτεῖες ν' ἀράξω ξωτική γαλέρα
 καὶ τὰ γυναίκεια στήθη νὰ κορφολογήσω,
 νὰ βγῶ στὶς μύτες τῶν δεντρῶν καὶ νὰ φιλήσω
 καρπούς ποὺ λύγισαν στὸ παραγίνωμά τους,
 κάποιες φτεροῦγες μαλακὲς νὰ χαϊδέψω
 ἔτσι καθὼς περνοῦν καὶ κόβουν τὸν ἀγέρα
 κι' ὀλόγυρα τὸν κάνουν κύκλο καὶ τραγοῦδι,
 στὸν ὠκεανῶν νὰ πάω τὰ σπλάχνα καὶ νὰ παίξω
 μὲ τ' ἀσημένια λέπια τῶν ψαριῶν κι' ἀπάνω
 στῶν χταποδιῶν τοὺς πλοκαμοὺς νὰ περπατήσω.
 Καὶ λέω νὰ πάω στ' ἀστέρια γιὰ νὰ πῶ ἀσημένια
 κρασιά νὰ τρελαθῶ καὶ στὸν χορὸ νὰ πέσω
 σὲ σύγνεφα βαμβακερὰ ἀλαφροπατῶντας,
 Κι' ὄντας θὰ φτάσουν οἱ δροσιὲς καὶ θὰ ξυπνήσης
 ν' ἀκούσης τὰ βελάσματα καὶ τὶς φλογέρες
 νὰ μὲ ξυπνήσης, κάμπε μου, στὸ γήινο σῶμα
 νὰ δῶ τὸ βράδυ νᾶρχεται καὶ νὰ κυλιέται
 στὴν ἀγκαλιά σου ὡς πρωτομάλαγη κοπέλλα.

Νύχτες θερμὲς τοῦ κάμπου μας, γιομᾶτες νύκτη,
 ἀχερομύριστες, σᾶς σέβεται ἡ καρδιά μου.
 Μᾶτια τ' ἀστέρια σᾶς κοιτοῦν καὶ τ' ἀγεράκι
 λεπτὸ σὰ χεροπάλαμα παιδιοῦ σᾶς παίζει.
 Στὸν ὕπνο της ἡ γῆ παραμιλᾷ στὸν ἦχο
 τῶν τριζονιῶν ποὺ ζοῦν τὸν ἔρωτα στὶς στοίβες.
 (Μονάχα ἡ νύχτα γιὰ ἔρωτες καὶ μόνο ὁ κάμπος,
 νύχτες θερμὲς τοῦ κάμπου μας, γιομᾶτες νύκτη).
 Οἱ χωρικοὶ καὶ τὰ γελάδια μὲς τ' ἀλώνια
 πλατιά - ἀνοιχτὰ σὰ νὰ σκεπάζουνε τὴν πλάση
 κοιμοῦνται κι' οἱ βαριὲς ἀνάσες τους γροικιοῦνται
 ἱερὲς σὰν ν' ἀποθεώνουνε ἴδρωτες καὶ κόπους.
 Ἔνα ἔρπετό μ' εὐγένεια προσπερνᾷ καὶ πάει.
 Ἔνα παιδί κι' ἀν κλάψη μοιάζει σὰν τὸ φύλλο
 ποὺ κατὰ λάθος χτύπησε τὴ μύτη κλώνου.
 Ἄν τρέχη τὸ ποτάμι ἐκεῖ, θαρρεῖς παινεύει
 τὶς προκοπὲς τῶν δρεπανιῶν καὶ τὶς γλυκάδες.
 Μιὰ νυχτερίδα φτερουγᾷ στ' ἀρχαῖα ρημάδια
 σὰν τὴν εὐχή γρηούλας στοῦ παιδιοῦ τ' αὐτάκι.
 Καὶ τ' ἀγεράκι ποὺ περνᾷ μὲς τὰ μαλλιά μας,
 κι' εἶναι χεροπιαστὸ σὰν τὸ φιλι κοπέλλας,
 τὸ παραμῦθι τῆς δροσιᾶς μᾶς κρυφολέει.
 Καὶ λέει πὼς ξεκουράζουν τὰ φιλιὰ καὶ χάδια,
 πὼς εἶναι ἐξάισιο πλάσμα ἡ ὀμοκρέβατή σου,
 καὶ λέει πὼς τὰ παιδιὰ σου ἀξίζουσι κόσμο,
 πὼς εἶναι ὠραῖο νὰ ζῆς στὴ γῆ κι' ὄχι στ' ἀστέρια.

Παράδεισε τοῦ κάμπου, χαῖρε ἀπ' τὴν καρδιά μου.
Κάνω καπνὸ τὰ χρόνια μου ποὺ περπατήσαν
σὰν τὸν ζητιάνο μὲς τὴν πόλη και τὰ ρίχνω
στὰ στήθη σου σὰ γιασεμιά και σὰ βιολέττες.

Λαμποκοπᾶ μὲ θεμωνιὲς ξανθὸς ὁ κάμπος
και μὲ τ' ἀθέριστα, ξανθὰ μαλλιά σιτάρια
δεύτερος ἥλιος πὰ στὴ γῆς ἀναλυωμένος.
Τῆς ἀνοιξης τὰ δνειρατα χρυσάφι ἐγίναν.
Κάθε σταγόνα τῆς βροχῆς στὸ στάχυ χάντρα,
κάθε χυμὸς πηγμένη ρώμη μὲς τὸν κόκκο,
κάθε πνοή τῆς αἴρας στάλα μὲς τὸ στάρι.
Ὅμως ἐμεῖς τὰ ρόδα ἐζήσαμε μὴν ὥρα.
Γ' ἀνθίσματα ἤρθαμε στὴ γῆ και μείναμε ἄνθη.
Μὰ μείναμε ἄνθη σὲ γκρεμνοὺς π' ἀνθοῦν παντέρμα.
Ποῦναι τοῦ ρόδου ἢ εὐωδιά στὸν κόπο τώρα;
και τοῦ γαρούφαλλου τὸ πνιχτικὸ του χρῶμα;
Ποῦναι τοῦ γιασεμοῦ τὰ χίλια ἀστράκια
και τὰ ζουμπούλια οἱ οὐρανοὶ και τ' ἀκρογιαλῖα;
Οἱ-μαργαρίτες ποῦναι, τοῦ ἔρωτα δουλεῦτρες,
κι' οἱ παπαροῦνες ποὺ μιλοῦν γιὰ χίλιες τρέλλες;
Ποῦναι οἱ πλημμύρες κι' οἱ φωτιὲς ἀνθοσυνάξεις;

Κάλλιο νὰ πέση μαχαιριά στ' ὠραῖο κοτσάνι
ἔτσι καθὼς ἀνιχτυπᾶ τὴν κάθε ἀνάσα
παρὰ νὰ μένης μοναχό, παντέρμο ἀνθοῦλι.
Οἱ θερισμοὶ κι' οἱ τραγητοὶ τῆς δύσης ὄρες,
ποὺ προμηνᾶνε τ' ἄναμα τοῦ λύχνου, τί ἤρθε
στὰ πρόθυρα ἢ ἐπίσημη, μεγάλη νύχτα.
Κύριε Θεέ, τὴ γῆ μ' ἀνθοσυνάξεις πνίξε.
Ρίξε τὴ δρόσο τῆς αὐγῆς πάνω στὶς γλάστρες.
Κίνησε πρόσχαρα τ' ἀνθοῦ τὰ κεφαλάκια
μὲ κάποιες αἶρες πρωινὲς ξενυχτισμένες.
Παίξε τὸ γάργαρο νερὸ κοντὰ στὶς ρίζες.
Κύριε Θεέ, τὴ γῆ μ' ἀνθοσυνάξεις πνίξε.
Οἱ χειμωνιὲς, τὰ δράματα, κουράζουν τόσο.
Τὰ καλοκαίρια προμηνοῦν τὸ τέλος.
Κι' εἴμαστε νέοι, παιδιὰ, στὰ χρόνια τοῦ κορμοῦ μας,
σὰν ἔφηβοι, παιδιὰ, στὰ χρόνια τῆς καρδιάς μας.
Κύριε Θεέ, τὴ γῆ μ' ἀνθοσυνάξεις πνίξε.

Παίρνω ἓνα στάχυ και μασῶ τ' ὠραῖο κοτσάνι
κι' ἢ μυρωδιά τοῦ χόρτου τοῦ ὄσμου περνάει
στάλα τὴ στάλα τὸ αἷμα μου και μὲ ποτίζει
κι' εἶμαι τὸ στάχυ πιά τὸ παραγινωμένο.
Χτύπα με, ἀγέρα δυτικέ, νὰ νοιώσω τάχα
τὴ σύνδεσή μου μὲ τὴ γῆς προτοῦ μὲ πάρη
τὸ κοφτερὸ δρεπάνι μὲς τὶς ἀποθήκες.
Καμιατερό μου βόδι, φύσα λίγη ἀνάσα
ἢ μὲ τὴ γλώσσα χάιδεψε κι' ἀν θὲς ἀκόμα

σφίξε με ανάμεσα νυχιοῦ καὶ σβώλου νᾶχω
 τὴν αἴσθησι τῶν ζωντανῶν πλασμάτων λίγο
 προτοῦ περάσω στὸ χροσὸ ἀποτραβηγμά μου.
 Πέρινα, τροχέ, ποὺ μοιάζεις τῇ ζωῇ τοῦ κάμπου
 — ὄλο γυροβολήματα χωρὶς λιμάνια —
 πέρινα, τροχέ, καὶ κόψε με στὰ δυὸ γιὰ σπάσε
 τοὺς κόκκους μου σὰν τὸ χοντρολεσμένο ἀλεύρι,
 ἔτσι νὰ νοιώσω τὸν καῦμό τοῦ χωρισμοῦ μας.

Βαρὺ ν' ἀποχωρίζεσαι τ' ὠραῖο σου κλίμα,
 ὠραῖο γιὰτὶ εἶναι κλίμα σου. Μᾶναι πιὸ ὠραῖο
 ὅπου κι' ἂν πᾶς νὰ παίρνης, σῶμα καὶ καρδιά σου,
 τὸ χῶμα ποὺ σὲ γέννησε, τὸ δροσονέρι
 ποὺ πότησε τὴ ρίζα σου, τ' ἀθῶο τ' ἀγέρι
 ποὺ πλήγωσε τὰ μέλη σου, τὴ χρυσαχτίδα
 ποὺ χόχλασε τὸ σῶμα σου καὶ μὲς τὰ φύλλα
 σὰν τὸ σκουλήκι κύλησε καὶ στὸν καρπὸ σου
 ὠρίμασε κάθε χυμὸ καὶ κάθε ρώμη.
 Ὁραῖος ὁ τόπος καθενός, πιὸ ὠραῖός ὁ κάμπος.
 Κάμπε, σὲ κράζω τώρα ποὺ κρατῶ τὸ στάχυ
 καὶ τὸ μασῶ καὶ γίνομαι δικό σου στάχυ.
 Δὲν ἔχεις σίφουνα τρελλὸ νὰ με σηκώση
 καὶ σὲ λιθάρι κοφτερὸ νὰ με χτυπήση;
 Δὲν ἔχεις ὄχεντρα θεριὸ νὰ με σκοτώση
 στάλες φαρμάκι ρίχνοντας μὲς τὴν καρδιά μου;
 Ἡλιο πολὺ νὰ ζαλιστῶ καὶ νὰ πεθάνω;

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. ΜΙΛΩ ΣΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ	3
2. ΤΟΜΕΣ ΑΠΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ :	
Λυτῶμα!	
Αισιοδοξία	6
Πυρκαγιά τὸ 1958	
Τὸ νόημα τῆς ζωῆς	
Νίκη ψυχῆς	
Ἐπιστροφή	
Κάλεσμα	
Κεφάλι ἀνθρώπινο	
Ποιὰν ἀρετὴ;	
Ἡ νιότη	
Χριστούγεννα	
Ἡμερολόγιο στὸ μεταίχμιο	
Ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου	
Ἐγκληματῶ;	
Ἡ ἐλπίδα	
3. ΠΙΝΑΚΕΣ: Νεκρὴ φύση:	13
Μνήμη	
Τὸ παιδί μετὰ τὸ περιστέρι	
Δὲ λησμονῶ	
Πορτραῖτο ψυχῆς	
Στὸ καφενεῖο	
Σ' ἀγαπῶ	
Πίνακας	
Καρέκλα	
4. ΤΡΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	15
5. Ο ΠΕΡΙΠΑΘΗΣ ΟΔΟΙΠΟΡΟΣ:	17
Ἀκρόπολη	
Ὁ τύμβος τοῦ Μαραθῶνα	
Ναὸς τοῦ Σουνίου	
Ἰθάκη	
Δαφνί	
Κεραμεικὸς	
Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης στὸ Λοῦθρο	
Λέων τῆς Χαϊρωνείας	
6. ΑΓΓΕΛΙΚΟΣ ΑΡΤΟΣ:	19
Στὴ γιορτὴ τῆς μάνας	
Αὐλὲς	
Δέντρο	
Φλογισμένο δειλινὸ	
Ἐρημιὰ τοῦ 1958	
Ἡ «Κατωθρόση» τῆς Ἄλωνας	
Βάρκες στὸ ναυπηγεῖο	
Χριστουγεννιάτικη εἰρήνη	
Τ' ἄλλογο ποῦ πηλάλᾳ μετὰ τὰ κοράκια	

7.	ΤΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ ΣΟΥ, ΚΥΡΙΕ:	22
	Γυναίκα φτωχοῦ ἀρρώστου Κοινή γυναίκα Ὁ σεληνιασμένος Ὁ ἄγιος Τρελλός γέρος	
8.	ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΟΥ ΤΗΛ. ΚΑΝΘΟΥ:	25
	Τὰ σπίτια μὲ τὴν κληματαριά Τοπεῖο παλιάς Λεμεσοῦ Φιγούρες κάτω ἀπ' τὴν κληματαριά Ὁ πάγκος μὲ τὴν ἀνθισμένη ροδακινιά Παιγνίδισματα στὶς φιντουκιές	
9.	ΤΡΕΙΣ ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ :	27
	Καινούριοι Θεοὶ Ξεκίνημα Ἐλάτε....	
10.	ΣΤΙΓΜΕΣ ΘΕΟΥ:	29
	Ὁ φύλακας ἄγγελος τοῦ λιμανιοῦ Κυπριακὸ τοπεῖο Τὸ πρῶτο βῆμα στὴν πολιτεία Ἡρώας Συλλογίζομαι	
11.	ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΜΕ ΧΡΩΜΑΤΑ ΠΑΝΩ ΣΕ ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΟΥ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗ:	31
	Τὸ δέος παιδιῶν στὴν ἐκκλησιά Μιὰ γυναίκα μὲ ἀμυγδαλὶ φόρεμα Τρεῖς ἡλικίες Στὸ χωριάτικο καφενεῖο Ἡ ὑδροφόρος Κεφάλι μὲ κίτρινο φακιόλι Δυὸ γυναῖκες Οἱ φυτεῦτρες Κόρη καὶ παπαροῦνες Λεῦκες καὶ γυναῖκες Τὸ βόδι	
12.	ΟΙ ΑΠΟΘΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ	35

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Νέα Έκδοση τοῦ 1964
Καλύπτει τὰ χρόνια ὡς τὸ 1964
Τρεῖς τόμοι
Κατάλληλη γιὰ συλλόγους, σχολεῖα, ὠδεῖα.
Πωλεῖται σ' ὄλα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΝ

Συνεργάζονται. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐθνάρχης Μακάριος, Φρ. Βράχας, Χάρης Γαβριηλίδης, Ἀ. Διαμαντῆς, Ἀνδρέας Δημητριάδης, Κωστ. Ἰωαννίδης, Ὀδυσσεύς Ἰωαννίδης, Βάσος Καραγιώργης, Χρῆστος Καττάμης, Ἀνδρέας Κολλίτσης, Ἀνδρέας Κοντόπουλος, Ἀνδρέας Κοῦρος, Χρῦσανθος Κυπριανοῦ, Κώστας Κύρης, Κώστας Π. Μιχαηλίδης, Παν. Παμπορίδης, Ἀθαν. Παταγεωργίου, Θεόδ. Παπαδόπουλος, Παν. Παττίχης, Παν. Περσιάνης, Ἅγις Συρίμης, Κ. Χατζηστεφάνου, Ἀνδρέας Χριστοδουλίδης, Γεώργ. Χριστοδουλίδης, Μεν. Χριστοδούλου καὶ Κύπρος Χρυσάνθης.

Τιμὴ £ 1. =

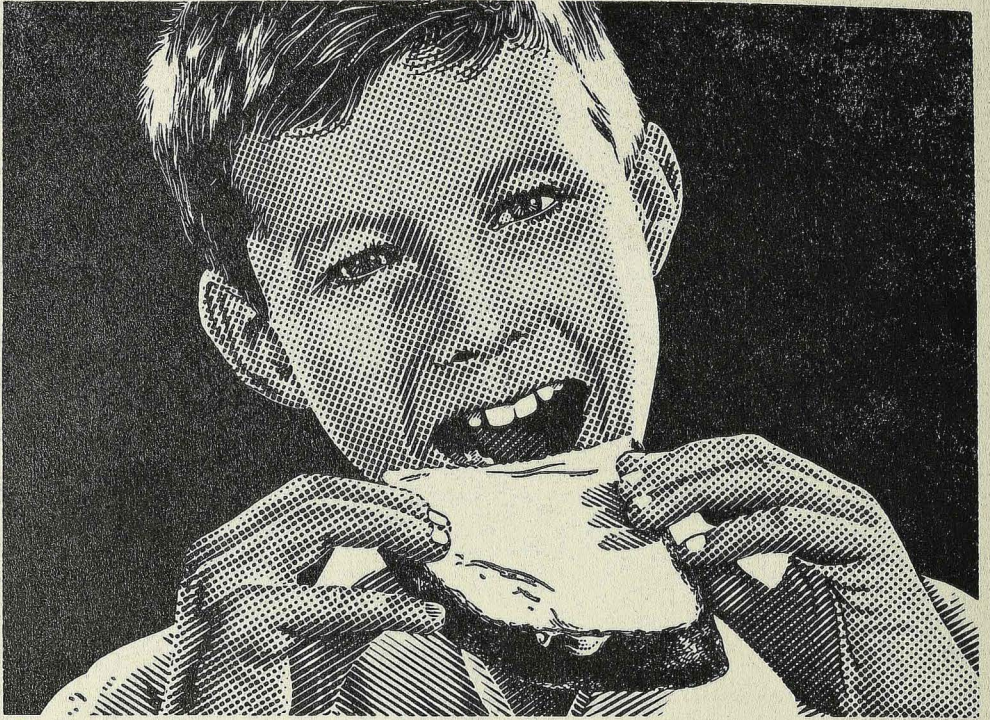
ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΕΠΟΥΣ
1940 — 1941

(ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ — ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ — ΚΡΗΤΗ)
Ἐπιμέλεια Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ καὶ Π. Π. ΝΑΘΑΝΑΗ
Τιμὴ 120 δραχμῆς

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ
ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΜΑΣ

1. Γρηγόρης Αὔξεντιῦ
2. Νενίκηκε τὸν Θάνατο
3. Ἦταν ὄλοι τοὺς ἀντρεῖοι
4. Τὸ κρησφύγετο
5. Ἡ προδοσία
6. Ἡ ἀνάσταση τοῦ ἀντάρτη

Γράψετε στὸ περιοδικό μας.

Μία λιχουδιά πού δυναμώνει

Στό φωμί, μέ τό κουταλάκι, ή στό ποτήρι, τό Γάλα ΒΛΑΧΑΣ είναι ένα έξαιρετον δυναμωτικόν.

Προσφέρει εις τόν οργανισμόν του παιδιού όλα τά απαραίτητα στοιχεία διά τήν ανάπτυξιν του, ήτοι: λιπαράς ούσιαι, πρωτεΐνας, βιταμίναι, ανόργανα άλατα.

Άκόμα και τά πιό δύσκολα παιδιά λατρεύουν τό Γάλα ΒΛΑΧΑΣ στό φωμί τους. Είναι μία λιχουδιά πού «κάνει καλό».

ΓΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ

Πηγή φυσικής ένεργείας - προϊόν Νεστλέ